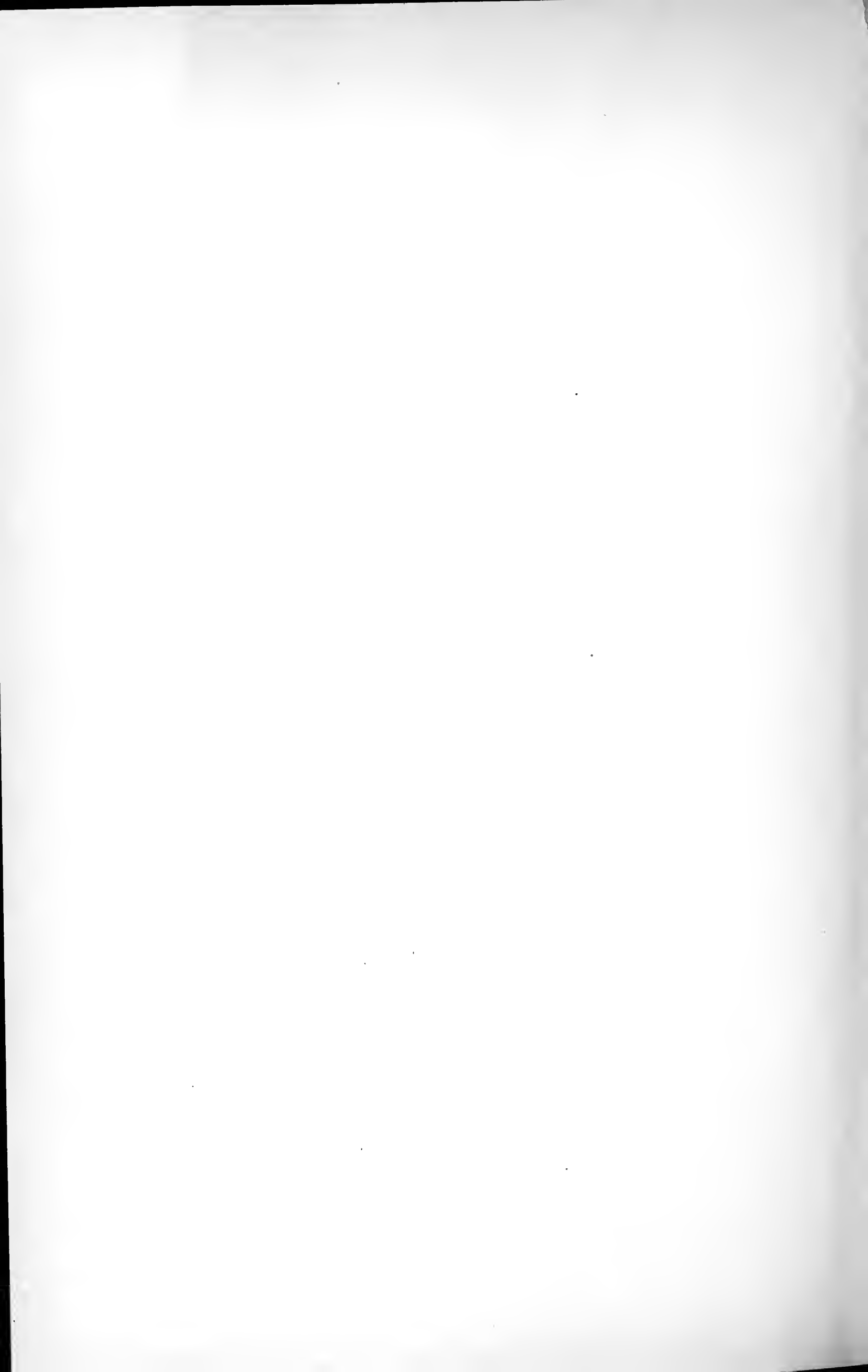

Svenska Linné-Sällskapetets

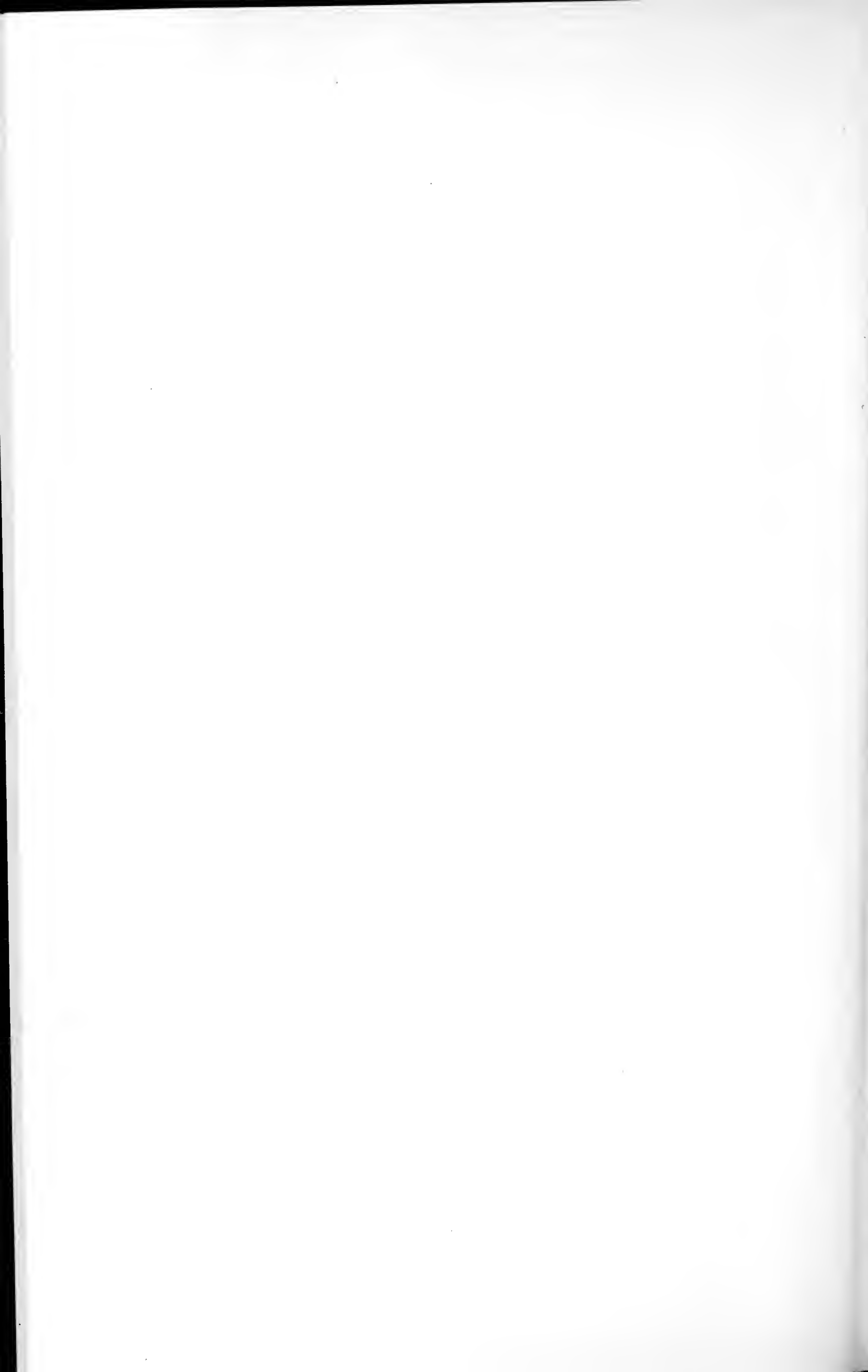
Årsskrift

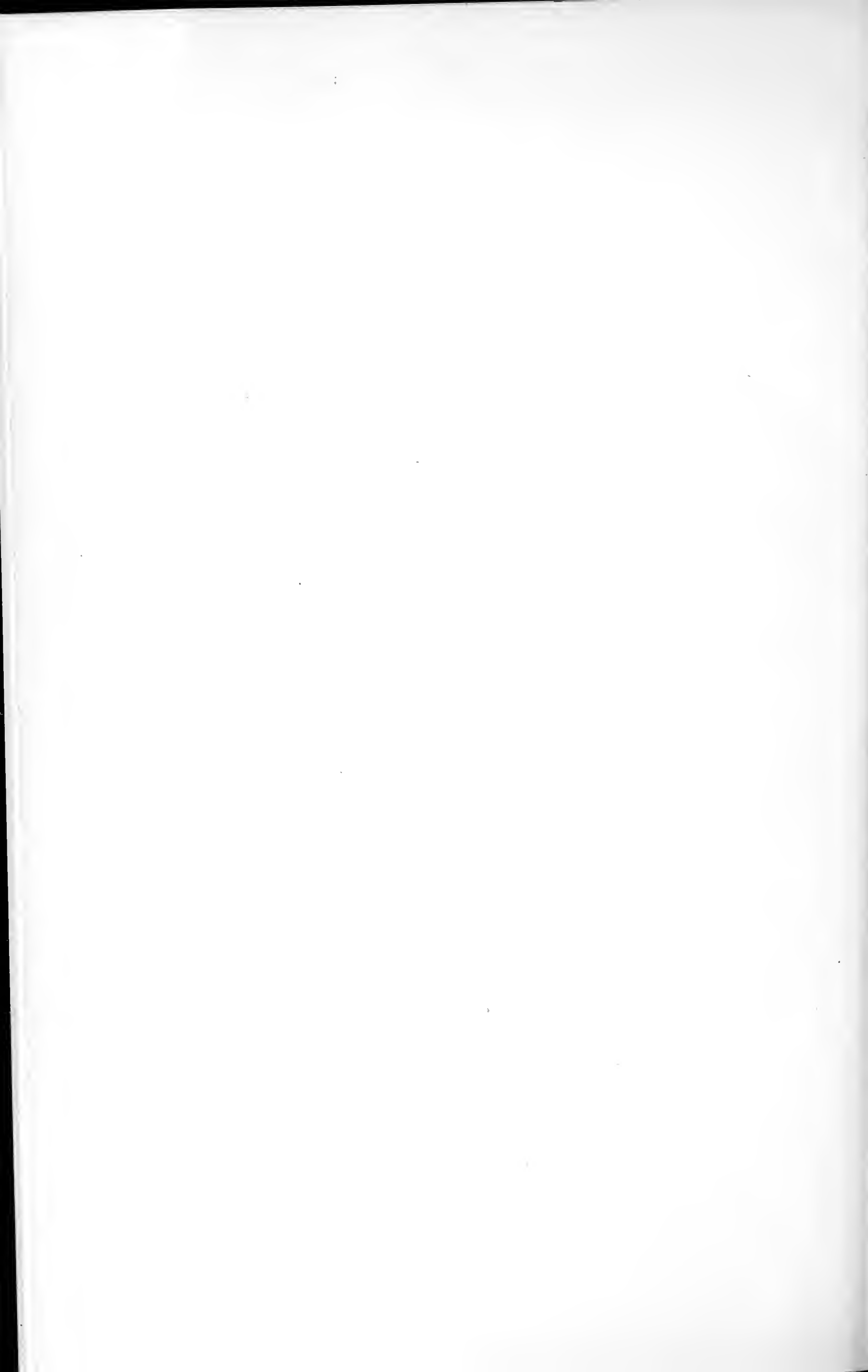
Årg. III 1920

SVENSKA
LINNÉ-SÄLLSKAPETS
ÅRSSKRIFT

KRONPRINSESSAN MARGARETA

SVENSKA
LINNÉ-SÄLLSKAPETS
ÅRSSKRIFT

ÅRGÅNG III · 1920

U P P S A L A

1920

LEPSALA 1015
C. MOIST & WIKSALA BOSTRICKERIA-R.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

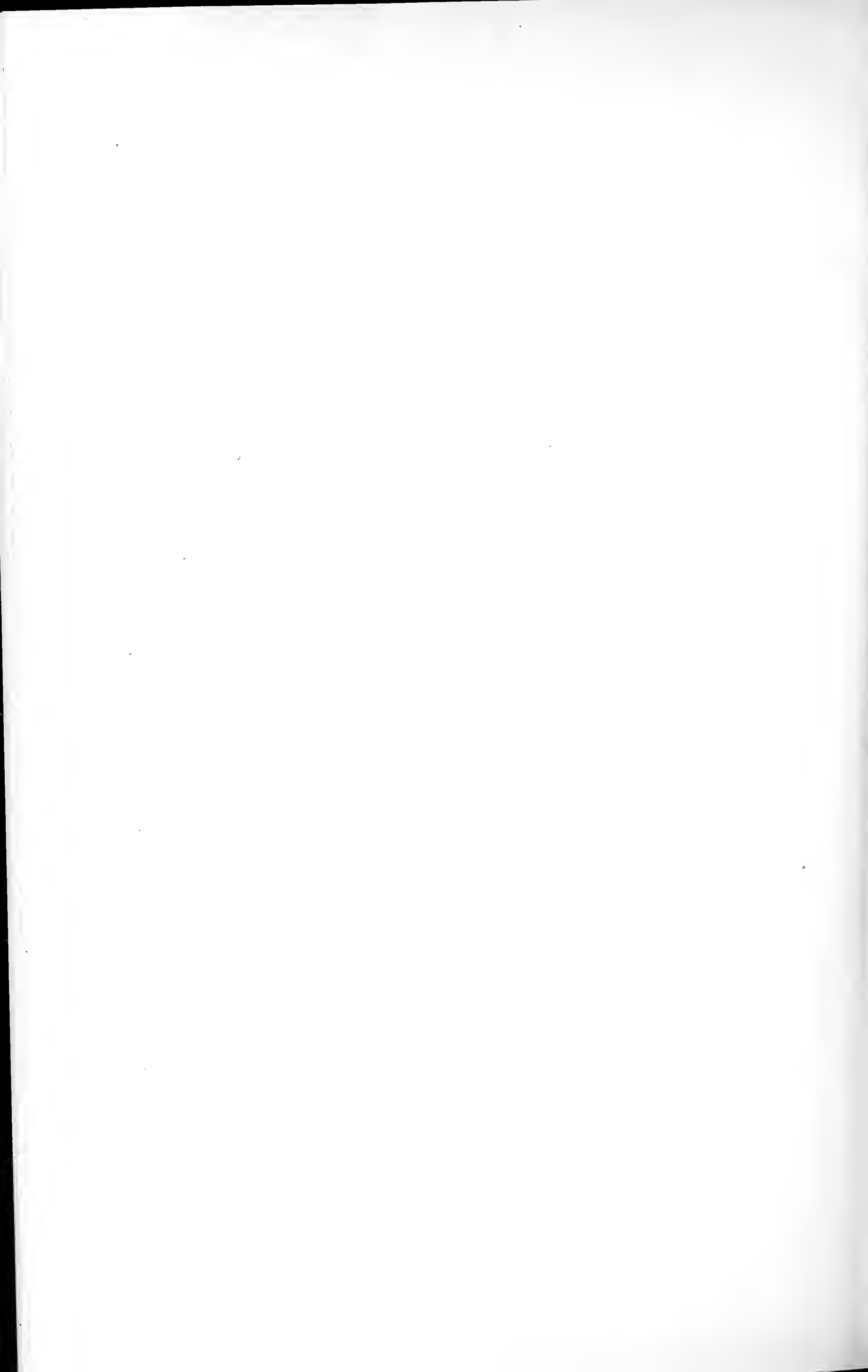
	Sid.
Kronprinsessan Margareta. Några minnesord av Svenska Linnésällskapetets ordförande. (Med porträtt; försättsplansch) . . .	1— 3
Tycho Tullberg. Av HJALMAR THÉEL. (Med porträtt)	4— 24
Linnés talspråk. Av JÖRAN SAHLGREN	25— 35
Olof Celsius d. ä. och Flora Uplandica. Ett blad till Uppsala-botanikens historia. Av OTTO GERTZ	36— 56
Linnés uppfattning av de s. k. »Kornähren» i den permiska skiffen vid Frankenberg i Hessen. Av A. G. NATHORST. (Med 4 textfigurer)	57— 60
Early investigations of North American flora, with special reference to Linnæus and Kalm. By H. O. JUEL	61— 79
De i Linnés Skånska Resa omnämnda insekterna i kritisk belysning. Av SIMON BENGTTSSON	80—102
Ett besök vid Råshult. Av C. A. M. LINDMAN. (Med 10 bilder i texten)	103—116
Våra Linnéminnen. Av ELOF FÖRBERG	117—121

Linné-Sällskapetets egna angelägenheter:

Styrelsens års- och förvaltningsberättelse för år 1919	122—124
Skattmästarens berättelse för år 1919	125—126
Revisionsberättelse	126
Gåvor under 1919	127
Svenska Linné-Sällskapetets styrelse	128
Svenska Linné-Sällskapetets ledamöter. Tillägg till 1919 års matrikel	129—131

KRONPRINSESSAN MARGARETA

NÅGRA MINNESORD

AV

SVENSKA LINNÉSÄLLSKAPETS ORDFÖRANDE
(VID SÄLLSKAPETS VÅRSAMMANKOMST DEN 23 MAJ 1920).

VID ÖRESUNDS SMALASTE DEL, PÅ EN HÖJD där Kattegatt norrut och det danska landet med Kronborg mitt emot bilda en utsikt av oförliknelig skönhet, ligger slottet Sofiero. Det omgivande landskapet har Linné i sin »Skånska resa» kännetecknat såsom »uppfyllt med buskar och lövträn, som växte helst och självmant vid gärdesgårdarna, att minsta besväret kunde här göra de härligaste häckar. Landet var så utsirat med de skönaste lövträn, att man icke täckare kunde sig föreställa.» När vandraren en vacker sommardag för något år sedan passerade Sofiero, fann han på ställen, där förr i tiden endast karghet och tomhet rådde, de härligaste trädgårdsanläggningar, i hvilka den enkla naturfloran och blomstervärldens högsta prakt på ett konstnärligt sätt voro förenade sida vid sida. Intresset för dessa skapelser — i och för sig stort — ökades, då man erfor, att härskarinnan i denna blomstergård var Sveriges kronprinsessa, som själv anlagt och oavlåtligen ökade växtbestånden. — Nu är hon icke mer. Vårblommorna på Sofiero ha förlorat sin vårdarinna. Den första maj bortrycktes hon efter en kort sjukdom av döden, till djupaste sorg ej blott för sina närmaste utan även för hela svenska nationen.

Kronprinsessan Margareta har med sina utgivna böcker: »Vår trädgård på Sofiero» och »Från blomstergården» riktat vår litte-

ratur med skrifter, som i sin art torde bliva klassiska. Hon redogör här för sina trädgårdsarbeten och meddelar sina rika erfarenheter, sina med- och motgångar på växtodlingens fält. I dessa redogörelser, författade på ett klart, koncist och realistiskt språk, äro insprängda skildringar av blomstervärldens skönhet, som verka på läsaren som åskådandet av en färgmättad tavla. Särskilt boken »Från blomstergården» utgör en förenig av nyktert »trädgårdsmästeri», för att begagna hennes eget uttryck, och en intensiv skönhetsglädje och naturdyrkan. Läsaren överraskas av grundligheten i de botaniska kunskaperna. Man måste beundra uppslagsrikedomen, målmedvetenheten och energien i arbetet. Med ett högt utvecklat natursinne och fantasi umgås hon med blommorna såsom med levande väsen. Arbetet i trädgården omväxlar med exkursioner i det fria. »Vart vi gå numera», heter det, »taga vi med oss korg och portörspade och hålla ett uppmärksamt öga på floran i hopp att finna någon mera ovanlig växt vid dikesrenen eller i skog, på äng, invid damm eller bäck. Icke det minst roliga med att på detta sätt samla växter är att söka reda på vad de heta och sålunda riktigt lära känna dem.» — Kapitlet Legendblommor och örter torde höra till de intressantaste. Hon meddelar här sitt uppslag »att på ett mycket litet ställe anordna en blomstergård, där varje blomma skulle hava en liten saga, tillhöra någon legend eller förr i tiden ha varit känd för sitt välgörande inflytande eller såsom läkemedel. Det var så roligt att leta upp sådana, roligt och lärorikt». »För barnen kan det också ha sitt intresse med legendblommor. Om var blomma, som planteras, kan mor berätta, att den förekommer på täppan, emedan det finnes en saga om den, eller att bladen, de torkade blommorna eller rötterna ha använts till läkemedel av munkarna under medeltiden, en del till och med fortfarande användas i den moderna medicinen.» Så genomgår hon sägnerna om den ena örten efter den andra, och när författarinnan slutar med uppgiften, att hon »skulle kunna fortsätta att beskriva den ena blommans härkomst efter den andra», så kan läsaren endast beklaga, att denna utsikt att få höra mera icke blivit uppfylld. — Men betydelsen av kronprinsessan Margaretas

böcker är icke blott av praktisk-hortikulturell och estetisk art. Den ligger på ett högre plan. I sina skrifter framträder hon icke allenast såsom en på huvudets och hjärtats vägnar rikt begåvad kvinna, utan även såsom en betydande etisk personlighet. »Kväll efter kväll», skriver hon, »brukar jag sitta och fundera över mina ritningar och ändra och ändra, tills jag tycker mig ha fått varje blomma på sin rätta plats.» Böckerna om blommorna på Sofiero äro icke endast hymner till naturens skönhet, utan även vittnesbörd om det intresserande arbetets betydelse för nutidsmänniskan. Så bildar hon i sina böcker ett högt föredöme för sitt folk.

Att ett kynne, av den art som kronprinsessan Margaretas, skulle tilltalas av Linné och hans verk är utan vidare uppenbart. Omsatte hon ock, vad få av oss andra är beskärt, Linnés läror i verklighet, då hon följde hans maning att i Skåneland »göra de härligaste häckar». Så blev hon jämte sin gemål vår första hedersledamot, som närvor vid vår första sammankomst och med intresse följde förhandlingarna. Svenska Linnésällskapet hade kunnat hoppas att inom en överskådbar framtid för en så framstående sakkunnig få demonstrera Linnés gamla trädgård fullt färdig. Nu sände sällskapet till hennes bår några enkla örter såsom en sista hälsning från Linnés blomstervärld.

Liksom frostnatten skoningslöst och utan mening härjar de skönaste blomstren, så nedbröt på några timmar sjukdomen kronprinsessan Margareta. Men hon lever i sitt folks hjärtan och för kommande generationer skall hon leva i sina böcker om blommorna på Sofiero.

TYCHO TULLBERG

AV

HJALMAR THÉEL.

DEN 24 APRIL AVLED I SITT HEM I UPPSALA förre professorn TYCHO FREDRIK HUGO TULLBERG. Han var son af den framstående orientalisten och tonsättaren professor Otto Fredrik Tullberg och Carl von Linnés dotterdotters dotter Sofia Lovisa Christina Ridderbjelke samt föddes i Uppsala den 9 oktober 1842. Efter att hafva genomgått katedralskolan i födelsestaden och avlagt studentexamen den 7 maj 1863 ägnade han sig åt studier för den filosofiska graden, avlade den 28 mars 1868 filosofie kandidatexamen och promoverades följande år och efter avlagt disputationsexamen den 31 maj till doktor. Den 21 september 1871 kallades han till docent i zoologi vid Uppsala universitet, vid vars zoologiskt-zootomiska institution han från höstterminen 1876 till och med vårterminen 1879 var tillförordnad prosektor. Till ordinarie innehavare av denna befattning utnämndes han den 17 juli sistnämnda år. Från den 30 september 1882 förestod han på förordnande professuren i zoologi till den 22 december s. å., då han kallades till dess innehavare. Vid år 1907 uppnådd pensionsålder erhöll han från densamma afsked. Från år 1902 var han inspektor för Linnéanska stiftelsen vid Hammarby. Efter

Svenska Linnésällskapet bildande 1917 utsågs han till dess ordförande, och följande år kallades han till dess förste hedersledamot.

Genom Tycho Tullbergs bortgång har den biologiska forskningen förlorat en av sina mera betydande märkesmän, en förlust som väckt förstämning inom vida kretsar i vårt land. Ty hans vetenskapliga gärning och hans insats såsom lärare i zoologi och vän till den studerande ungdomen vid nordens äldsta universitet hava varit av beskaffenhet att tillförsäkra honom en varaktig och mycket framstående plats bland alla samtidens zoologer och universitetslärare. Generationer av svenska forskare, lärare och läkare, vilkas första utveckling han omhandhaft och av vilka många under hans ledning förts in på självständiga vetenskapliga studier i olika riktningar, skola ägna minnet av den bortgångne forskaren och opartiske, alltid välvillige och rättvise läraren och vännen en varm gärd av vördnad och tacksamhet. Ty genom hela sin personlighet, sin grundlighet, sitt sanningsökande, sin frihet från självförhävelse, sitt brinnande intresse för sin vetenskap och ej minst för allt, som anses vara gott och stort här i världen, var Tycho Tullberg redan likasom skapad att vara en ungdomens ledare och att vinna dess sympati, aktning och kärlek.

Ättling i rätt nedstigande led av Linné hade Tullberg redan som barn naturforskareblodet i ådrorna. Den vidsträckta, av gamla Fyrisån i många krökar genomflutna Upplandsslätten med dess blomster, insekter och fåglar lockade barnet oemotståndligt. Som yngling vidgades efter hand hans forskningsområde, och nu finna vi honom med bössa på axeln och insektshåf ströva vida omkring antingen åt Mälaren, till Flottsund, Vårdsåtra, Lurbo etc., eller kanske helst åt motsatt håll till Linnés Hammarby, förfadrens gård, där på den tiden hans morbroder jägmästar C. Ridderbjelke hade sitt hem, en man af gamla stammen med nedärvd kärlek till natur och jägarliv. I denna minnesrika trakt, där snart sagt varje träd och blomster syntes honom vittna om

hans store förfader, fann han sin största trevnad och där blef det snart klart för ynglingen, att hans kall måste bliva naturforskarens.

Tycho Tullberg som vetenskapsman. Det levande livet med alla dess yttringar kunna vi aldrig tänka oss bli lösta endast genom studiet av människan och de s. k. högre djuren, även om tekniken går framåt ännu hastigare och blir mycket mer fulländad än för närvarande. Vi måste kunna intränga i cellens liv på ett helt annat sätt än som är möjligt hos högre djur med celler differentierade i så olika riktningar, att deras kropp är uppbyggd av vad vi kalla epithelceller, bindvävs-celler, muskelceller, nervceller m. m. Hos ett encelligt djur kan plasman i cellen utföra funktioner, som till stor del motsvara de flercelliga djurens; de ha' känsel, rörelse, assimilation, pulsation etc. Det är på enklare organiserade djur, som man måste koncentrera sig, om man vill hoppas komma närmare lösningen av livsgåtan. Detta vare blott sagt i förbigående för att fastslå det berättigade i, att en verklig naturforskare finner *allt* vara av lika stor betydelse att få utforskat. Ett litet kryp krälände eller hoppande omkring i sumpmarkerna på Upplands slätter är för honom lika viktigt att studera som jättedjuren i Afrikas öknar eller i Indiens djungler. Problemen, som skola lösas, peka åt samma håll, ty varje levande varelse är underkastad samma naturlagar.

Tullbergs första uppgift blev att studera de små insektartade varelser, som gemenligen gå under namnet borstsvansar (Thysanura och Colembola), och vilka träffas i myckenhet på Upplandsslätten, där de uppehålla sig på fuktiga ställen under stenar, multnande löv etc. Efter grundliga och tidsödande studier av dessa djurs yttre och inre organisation offentliggjorde han flera inledande arbeten, bland annat gradualavhandlingen »*Om Skandinaviens podurider af underfamiljen Lipurinae*» (1869). Slutligen ansåg han sig tillräckligt mogen för att utgiva sitt stora arbete »*Om Sveriges podurider*», vilket tryckes år 1872 i Kungl. Vetenskapsakademiens handlingar. Denna avhandling har med skäl ansetts vara grundläggande för vår kännedom om denna djurgrupp, ty utom det att densamma meddelar värdefulla syste-

matiska och geografiska uppgifter om de nordiska formerna, erhåller man genom den för första gången en mer detaljerad kännedom om dessa djurs mycket svåråtkomliga anatomiska förhållanden. Såväl Sir J. LUBBOCKS »Monograph of the Collembola and Thysanura», vilken utkom i London året efter, som TULLBERGS »Sveriges podurider» äro arbeten, till vilka alla tiders forskare på detta område måste taga hänsyn, men Tullbergs har enligt min övertygelse större vetenskaplig betydelse just genom de omfattande anatomiska studier han egnat dessa djur. Skada blott att den viktigaste delen av detta verk, den som behandlar djurens hittills så ofullständigt kända anatomi, blev av något skäl, för mig obekant, avfattad på svenska och således i det stora hela otillgänglig för utländske forskare, samt att den dessutom blev tryckt med petit stil, under det att den systematiska delen d. v. s. artdiagnoserna återgavs med vanlig stil och var avfattad på latin, vilket synes tyda på, att en del ledande personer på den tiden i Sverige underskattade anatomins betydelse för systemet.

Emellertid hyste man inom vetenskapliga kretsar en hög tanke om dessa Tullbergs förstlingsarbeten, vilket bevisas därav, att han år 1878 erbjöds intendentplats vid Riksmuseets entomologiska avdelning efter avlidne professor KARL STÅL. Med djupa rötter fästad vid Uppsala och livligt intresserad av undervisning avböjde dock Tullberg detta hedrande anbud.

Mångsidigt anlagd kom Tullberg snart in på andra forskningsområden, om han också fortfarande bibehöll sin kärlek till poduriderna, vilken tog sig uttryck, dels i ett eller annat eget arbete om dessa djur, dels och framför allt i att intressera yngre studerande att fullfölja studiet av nordens podurider. En vistelse vid Bohusläns kust i början av 1870-talet hade stor betydelse för hans vidare utveckling. När han år 1874 tillsammans med författaren av dessa rader tillbragte sommaren i Fiskebäckskil, fann han ett högst egendomligt djur, vilket väckte hans stora intresse. Djuret, som syntes vara okänt, hade ett så pass sär eget utseende, att man med fog kände sig tveksam om dess systematiska ställning, om det skulle räknas till maskarnas eller molluskernas grupp. Följande år beskrev Tullberg djuret under

namn av *Neomenia carinata*, »a new genus of invertebrated animals». Undersökningen erbjöd betydande svårigheter, ty vi måste erinra oss, att på den tiden den mikroskopiska tekniken ej nått den fulländning som nu. I Sverige fanns säkerligen då ingen enda duglig mikrotom. Man skar för hand och lade snitten i rätt följd. Att fästa snitten vid objektglaset med kollodium, äggvita eller andra ämnen var för oss obekant. Icke förty genomförde Tullberg en grundlig anatomisk undersökning av djuret och kom till det resultat, att detsamma var en mollusk, något som av senare forskare bekräftats.

Ett utmärkande drag för Tullbergs forskarekynne var, att han fann sin glädje i att för sig framställa problem till lösning. Idérik och begåvad med fantasi visade han sig härvid vara i besittning av en mindre vanlig grad av skarpsinne. Härom vittna framför allt följande arbeten: »*Ueber die Byssus des Mytilus edulis*» (1878), »*Studien über den Bau und das Wachsthum des Hummerpanzers und der Molluskenschalen*» (1882) samt »*Bau und Entwicklung der Barten bei Balænoptera Sibaldii*» (1882).

I raden bland dylika arbeten måste också räknas hans lilla skrift »*Über Konservirung von Evertebraten in ausgedehntem Zustand*» (1892). Var och en, som arbetat med lägre havsdjur vet, huru svåra undersökningarna mången gång äro just på grund av, att djuren vid minsta beröring sammandraga sig så starkt, att de totalt förlora det ursprungliga utseendet. Detta gäller framför allt korallartade djur såsom aktinier, alcyonier samt bryozoeer etc. Det är uppenbart, att härigenom den inre organisationen blir nästan omöjlig att med tillräcklig noggranhet utreda. Otaliga försök hade gjorts att finna något lämpligt medel att söva djuren, då de voro fullt utsträckta i sitt naturliga element. Man tillsatte till havsvattnen än det ena än det andra ämnet, men alltid förgäves. Tullberg tog sig an problemet. Han utgick från den tanken, att möjligen en tillsats av något av de salter, vilka ingå i havsvattnets sammansättning, borde kunna verka dövände på djuren. Han tillsatte därför efter hand ett överskott av magnesiumsulfat och lyckades över förväntan väl, i det att djuren efter en kortare tid ej blott dövädes utan till och

med tvungos att sträcka ut sig till sin fulla längd. Härigenom har Tullberg gjort vetenskapen en stor tjänst samt tillika gjort det möjligt för museer att anskaffa ett åskådningsmaterial som aldrig förr.

Tullbergs största och mest betydelsefulla arbete heter: »*Ueber das System der Nagethiere — eine phylogenetische Studie*» och trycktes 1899 i Uppsala i Kungl. Vetenskaps societetens Acta. Det utgöres av ej mindre än 514 sidor i kvart samt 57 tavlor, alla efter vad jag kan erinra mig ritade av honom själv. Bakom detta i sann mening monumentala verk ligger en mångårig forskaregärning, vilken kraft författarens hela energi att fullborda. Här har han i mer än ett avseende fått användning för allt det skarpsinne, varav han var mäktig.

Det kan ej vara tal om att i dessa biografiska meddelanden ingå i några detaljer. Då jag i likhet med många andra ej specialiserat mig på detta område, är det till och med svårt, om ej omöjligt, att värdesätta detta stora verk efter dess verkliga förtjänst. Men min åsikt är och förblir med kännedom om Tullbergs hela läggning, att detta hans verk är av monumental betydelse och förblir en skattkammare för alla dem, som komma att ägna sig åt studiet av däggdjurens morfologi och speciellt åt gnagardjurens phylogeni. I egenskap av prosector och sedan professor i jämförande anatomi vid Uppsala universitet hade jag snart sagt dagligen personlig beröring med honom, och jag var då i tillfälle att få del av hans ideer och av arbetets framskridande. Jag hade också då gott tillfälle att iakttaga, med vilken i detalj noggrannhet han behandlade sitt ytterst rika material, hopbragt från snart sagt alla världens kanter.

Gnagargruppen, till vilken såsom bekant räknas sådana djur som lemlar, råttor, ekorrar, harar, bävrar etc., är utomordentligt månggestaltad och utgöres av däggdjur, vilka i hög grad divergera beträffande föda, boningsplats, rörelsesätt m. m. Många typer synas vara spridda över hela världen. Det är naturligt, att just en sådan grupp av djur skulle tilltala en spekulativt anlagd naturforskare sådan som Tullberg.

Min redögörelse för innehållet i detta stora arbete kan av

naturliga skäl ej bliva annat än helt summariskt. Efter en inledning kommer Tullberg in på en historik av gnagarnes systematiska ställning, sådan man fattat den före honom. Därefter ingår han på sina egna undersökningar av skelettet, tänderna, tarmkanalen etc. och sätter detta i förbindelse med djurens levnadssätt, födoämnen, rörelsesätt etc. Därefter framlägger han sina åsikter om gnagaregruppens härstamning och om slaktenas och arternas inbördes förhållanden. Slutligen redogör Tullberg för gnagardjurens nutida och forntida utbredning och bifogar därtill en del högst beaktansvärda betraktelser över forntida, nu försvunna landförbindelser mellan olika världsdelar.

Utav ovan anförda knapphändiga meddelanden bör det emellertid framstå även för den, som ej är fackman på området, att det ligger något storslaget i Tullbergs bemödanden att söka finna en slutlösning av den så svåra och invecklade frågan om gnagaredjurens härstamning och släktskapsförhållanden. I en nära framtid skall man mer än veta att till sitt fulla värde uppskatta den insats, som Tullberg har gjort för att sprida ljus över denna så egenartade och intresseväckande djurgrupp. Hans arbete manar till efterföljd, ty även andra svårbegripliga däggdjursgrupper äro i behov av en lika omsorgsfull och kritisk behandling. Ännu hava vi enligt min övertygelse intet dylikt arbete, som kan jämnställas med Tullbergs gnagarearbete.

Möjligt är att andra forskare kunna komma till andra slutsatser beträffande gruppens phylogeni, därom vågar jag ej yttra mig, men det vill jag påstå, att fakta sådana de påvisats av Tullberg bliva bestående. Mångfalden av dylika i högsta grad intressanta, kritiskt behandlade och sammanställda fakta ge åt detta stora verk dess monumentala prägel.

Efter fullbordandet av detta verk grep Tullberg sig an med en annan på dagordningen stående fråga, den nämligen om de s. k. hörselorganens betydelse hos fiskarne. Med hela sitt livliga intresse ägnade han alla följande år åt denna svårlösta fråga, som satte allt hans skarpsinne på prov — men tyvärr hann han aldrig med att fullborda lösningen av densamma. Efter honom ligga vidlyftiga manuskript och tabeller över experiment som han

utfört. Frågan är om dessa äro så fullständiga, att de kunna utgivas och komma vetenskapen till godo. Jag vill hoppas, att detta måtte kunna ske åtminstone delvis, ty alla, som haft förmånen att deltaga i hans studieglädje, kunna intyga, att Tullberg även på detta område förstått att avvinna sitt ämne förut ej anade fakta.

Såsom bekant äro hörselorganen hos människan och de högre djuren organ med förmåga att emottaga och reagera mot ljudvågor. Längre trodde man, att detsamma gällde även hos fiskarne och evertebraterna. I senare tider har man av flera skäl mer och mer börjat betvivla, att så är förhållande hos dessa djur. Man vill nu betrakta deras s. k. hörselorgan (labyrinten, hörselblåsor med otolither etc.) såsom »statiska organ» eller jämnviktorgan, d. v. s. organ som meddelar fisken eller evertebraten upplysning om kroppens läge och rörelse. I en liten förelöpande skrift »*Das Labyrinth der Fische, ein Organ zur Empfindung der Wasserbewegung*», vilken trycktes i Kungl. Vetenskapsakademins Bihang 1903, framlade Tullberg sina dittills vunna resultat och sammanfattar dem i strid mot andra forskares åskådningssätt sålunda: Fiskarnes labyrint är icke ett jämnviktorgan, icke ett statiskt organ i BREUER's och andras mening, icke en tonuslabyrint och icke heller ett säte för förnimmelse av rummet såsom v. CYON anser, utan den är ett organ, som gör det möjligt för fisken att känna det omgivande vattnes rörelse och att därefter rätta sig. Slutligen tillfogar han, att centrum för detta sinnesorgan sannolikt är att finna i lilla hjärnan. Först genom talrika och sinnrika experiment utförda på Kristineberg, ofta i närvaro av äldre och yngre forskare som arbetade där, har han kommit till detta resultat.

En minnestecknare och framstående zoolog skrev omedelbart efter Tullbergs död i en av våra tidningar: »Det vittnar om en sällsynt själens spänstighet, att Tullberg vid rätt framskriden ålder angriper ett nytt och hans tidigare forskningar tämligen fjärran liggande problem. År 1903 offentliggör han nämligen en avhandling om fiskarnas labyrintorgan. Det gäller här ett fysiologiskt problem av svårare slag. Detta problem har sedan syssel-

satt Tullberg ända till de sista åren. Vid Kristinebergs zoologiska station ha vi yngre zoologer haft tillfälle att se den åldrige forskaren utföra sina krävande försök.»

Allt ifrån detta år (1903) har Tullberg med oförminskat intresse arbetat med lösandet av detta svåra problem. Undersökningarna i fråga kräva en säker hand att föra operationskniven och en avsevärd uppfinningsförmåga för att experimenten skulle leda till bevis för riktigheten av hans teorier. Men Tullberg var så kritiskt anlagd att, även om han själv fullt och fast trodde på riktigheten av en sak, han alltid sökte bindande bevis för riktigheten av sin åskådning. Enligt vad han sagt mig, har arbetet framskridit så långt och tillväxt så, att han varit betänkt på att utgiva detsamma i flera avdelningar. Under arbetets gång hade nämligen oupphörligen nya allmänna synpunkter, grundade på nya fakta, trätt fram, vilka voro av så olika beskaffenhet, att de bäst offentliggjordes var och en för sig. Under det sista året var hans kraft bruten, och nu är förhoppningen slut att få se resultaten av hans trängna arbete fullbordade, såvida manuskripten ej äro så utarbetade, att de kunna utan mycken redigering gå till pressen. I annat fall gå helt säkert många viktiga fakta och nya, betydelsefulla synpunkter förlorade för vetenskapen.

Tycho Tullberg såsom universitetslärare. Tullberg ägde i hög grad sådana personliga egenskaper, som göra att en lärare blir omtyckt och uppskattad av sina elever. När han 1871 kallades till docent vid Uppsala universitet, hade han redan en tid utövat enskild lärareverksamhet genom att giva lektioner i systematik och framför allt osteologi. Hans elever utgjordes då huvudsakligen av studerande för med. fil. examen. Nu utvidgade han dessa till ett fullständigt kollegium i systematik och jämförande anatomi avsett ej blott för med. fil. studerande utan även för sådana, som hade till mål filosofie gradens vinnande med biologi som huvudämne. Så vitt jag har mig bekant, var detta det första kollegium i zoologi, som givits vid någon nordisk högskola. Skicklig att med lätt hand föra dissektionskniven eller nålen, även när det gällde att blotta mycket små djurs organisation, blev det snart klart för honom, att en fruktbringande

undervisning ej kunde meddelas enbart genom kollegier eller läroböcker, utan att därtill fordrades vid sidan praktiska övningar hälst på ett för ändamålet inrättat laboratorium.

Sedan Tullberg år 1875 återkommit från en studieresa till Tyskland, där han huvudsakligen arbetade på den zoologiska institutionen i Leipzig under den framstående och mångsidigt bildade professor RUDOLF LEUCKARTS ledning, började han med kraft göra sina förberedelser för åstadkommande av ett zootomiskt laboratorium. I dåvarande prefekten professor W. LILLJEBORG fick han en välvillig förespråkare för sina planer, och tack vare hans stora energi kom ett laboratorium med stöd från universitetet och statsmakterna snart till stånd, till en början visserligen litet men som efter hand utvidgades så långt den gamla Gustavianska byggnaden tillät det. Laboratoriet förlades nämligen först till nämnda byggnads norra del, där även det av LILLJEBORG grundade zoologiska museet hade fått plats. Redan 1876 förestod Tullberg den nyinrättade prosektorsbefattningen, vars ordinarie innehavare han självskrivet blev 1879. Tillkomsten av denna institution, den första i sitt slag i norden, är sålunda helt och hållet Tullbergs förtjänst och det är till hans berömmelse, att den zoologiska forskningen i Uppsala leddes in på nyare, modernare banor.

Likasom LILLJEBORG med oerhört arbete skapat ett nytt zoologiskt museum, så nedlade Tullberg hela sin kraft på nydaning av ett zootomiskt museum, vilket av honom med hjälp av intresserade lärjungar utvecklades så, att det utan överdrift kunde sägas vara det för den tiden förnämsta vid någon zool.-zootomisk institution i världen. Sedan Tullberg 1882 efterträtt LILLJEBORG i professoratet förändrades på hans initiativ prosektoratet till en e. o. profession i jämförande anatomi. Det torde vara överflödigt att här omnämna, att han i egenskap av professor och prefekt för hela den zoologiska institutionen ingalunda försummade det av LILLJEBORG grundade rent zoologiska museet. Tvärt om nedlade han ett intensivt arbete på samlingarnas förökande och ordnande, så att museet slutligen vid hans avgång var i ett synnerligen utmärkt skick. Samlingar, hopbragta av en mängd unga

forskare eller sjöfarande, hade under hans tid och genom hans förmåga att intressera tillströmmat från snart sagt alla världens kanter.

Om de zoologiska studierna under senare delen av förra århundradet huvudsakligen slagit in på lösandet av anatomiska, histologiska och embryologiska spörsmål — i Tyskland till den grad, att systematiska och faunistiska undersökningar rent av missaktades — så var Tullberg en för vidsynt man för att gilla en dylik ensidighet. Han hyste den övertygelsen, att såväl faunistik som djurgeografi fullt ut försvarade sin plats vid sidan av de nya riktningarna, och systematiska studier baserade på nyare åskådningssätt, sådana som väckts till liv genom en DARWIN, HUXLEY, GEGENBAUR, HÆCKEL m. fl., satte han mycket högt.

Utnämnd till professor med föreläsningsskyldighet överlät han kollegiet samt handledningen på zootomicum åt prosektorn, men forfor att vid sidan av föreläsningar och museigöromål vägleda yngre mera förfarne studeranden i deras självständiga vetenskapliga arbeten. Emellertid torde hans föreläsningar, vilka i mångt och mycket togo avstånd från de på den tiden synnerligast i utlandet vanliga, hava varit av stor betydelse för de yngre zoologernas utveckling till självständiga forskare. Såsom bekant erhöilo de zoologiska föreläsningarna i Tyskland och England, sannolikt även i andra länder, formen av kurser eller kollegier i zoologiens grunddrag, vilka professorn i ämnet själv meddelade mot en bestämd avgift. Dessa kurser repeterades sedan år för år med tillägg endast av nytillkomna, viktigare iakttagelser samt lågo slutligen ofta till grund för läroböcker i zoologi.

Tullberg hyste en annan uppfattning om föreläsningarnas beskaffenhet och betydelse. Visserligen ansåg han, att dylika kursföreläsningar, som ovan antytts, hade sitt berättigande, emedan eleven genom dem förvärvade en snabbare överblick av zoologiens grunddrag, men han var även övertygad om, att detta bäst kunde ernås genom att eleven åhörde prosektorns eller docentens kollegiekurser samt framför allt deltog i de praktiska kurserna på zootomicum, där undervisning meddelades i jämförande anatomi, histologi, embryologi och till en viss grad även

i systematik. Tullberg utgick däremot från den åsikten, att eleven genom att åhöra de offentliga föreläsningarna ej blott skulle inhämta ett visst kvantum vetande utan framför allt lära sig att på ett vetenskapligt sätt behandla ett ämne, med ett ord att mogna till för självständiga studier.

Det är av intresse att höra ett omdöme om dessa föreläsningar av en så kompetent person som professor A. WIRÉN, vilken åtminstone under en tid bevistade desamma. Han skriver 1907: »I sina första föreläsningar behandlade professor Tullberg »däggdjurens anatomi». Han sökte därunder efter en ingående undersökning av olika organsystem utreda de särskilda däggdjurstypernas härstamning och inbördes släktskap, därvid tillämpande en metod, för vilkens huvudtankar han redan redogjort i sitt år 1899 utgivna arbete över gnagarnas system. I dessa föreläsningar framlades icke resultatet av ett redan slutfört arbete. Tvärtom, professor Tullberg utförde sina undersökningar över dyggdjurens fylogeni inför lärjungarnas ögon, De fingo vara med om arbetet i alla dess faser och ofta bevittna, huru det ena försöket efter det andra gjordes för att komma till lösningen av en svår fråga, till dess föreläsaren slutligen stannade vid ett resultat, som han ansåg tillfredsställande. Dessa föreläsningar blevo härigenom för åhörarna den bästa skola i konsten att utföra en vetenskaplig undersökning. De väckte därför också ett utomordentligt intresse och blevo för de åhörarens utveckling, som syftade till något mera än ett blott inlärande av vissa examenspena, av den största betydelse.»

»Professor Tullbergs lärareverksamhet har under hela den följande tiden haft samma huvudsyfte som hans första föreläsningar. Utredningen av djurformernas härstamning och släktskap eller den från evolutionsläran utgångna systematiken har erbjudit de problem, med vilka han företrädesvis sysselsatt sig. De hjälpmedel han därvid använt hava hämtats från den jämförande anatomin, men också från embryologien, paleontologien, djurgeografin och andra zoologins grenar.»

Härtill vill jag erinra om, att en enda föreläsningsserie över en större djurgrupp t. ex. över protozoerna eller den synnerligen

heterogena s. k. maskgruppen kunde kräva en tid av flera terminer. Men då hade också åhöraren fått kännedom om snart sagt allt, vad man dittills viste om djuren ifråga jämte föreläsarens egen kritik av föregående forskares åskådningssätt. Särskilt stort intresse hyste Tullberg för den svårlösta frågan om de s. k. maskarnas (vermes) inbördes släktskapsförhållanden, och hans grundligt förberedda föreläsningar över detta kritiska ämne intresserade ett flertal åhörare till den grad, att de utvalde vissa delar av detta vidlyftiga ämne för självständig vetenskaplig behandling; härom vittna talrika avhandlingar om turbellarier, trematoder, cestoder, nematoder, hirudineer m. fl. tryckta mestadels i K. Vetenskapsakademiens skrifter.

När man tager i betraktande, att jämsides med dessa föreläsningar praktiska övningar och demonstrationer i anatomi, histologi och embryologi pågingo i de zootomiska lärosalarna, så vågar jag tryggt påstå, med den kännedom jag har om undervisningens bedrivande vid utländska universitet, att lärareverksamheten i zoologi i Uppsala under Tullbergs tid, och tack vare hans initiativ och brinnande intresse, var bättre ordnad än vid flertalet av utlandets institutioner av samma slag.

Tycho Tullberg såsom Linné-forskare. Det är helt naturligt, att Tullberg, vilkens moder var dotterdotters dotter till Linné, skulle hysa det varmaste intresse för allt, som hade avseende på hans store förfader. Familjetraditioner levde kvar från denna naturvetenskapens storhetstid i Sverige och redan som barn blev Tullberg förtrogen med sådana, berättade av hans moder och morbröderna MAURITS (Moje) och CARL RIDDERBJELKE, den förre lantmateriauskultant den senare jägmästare och godsägare. Dessutom erinrades han dagligen om dessa gångna tider, ty fädernehemmet inrymde många dyrbara Linnéanska minnessaker såsom skåp, byråar, stolar, urnor, koppar, tallrikar och annat kostbart porslin, vilket allt gått i arv inom familjen och av vilka dyrbarheter en stor del pryder det Tullbergiska vackra hemmet i Uppsala. Traditionerna vidmakthöllos hos ynglingen och den vuxne mannen genom ständiga längre eller kortare besök på Linnés Hammarby, vilken gård då ägdes och brukades av morbrodern

Jyeno Tubberg

CARL RIDDERBJELKE intill 1879, då den inköptes delvis av svenska staten delvis av Uppsala universitet. Där fann sig Tullberg allt ifrån barndomen omgiven av idel Linnéana, de gamla husen med deras egendomliga inredning, tapeter och möbler, parken med det gamla »lusthuset», som varit Linnés museum, träd som planterats av Linnés egen hand och som engång omsusat förfadren likasom nu ättlingen — ej underligt, om han i en sådan omgivning lärde sig vörda minnet av Linné och samtidigt röna djupa intryck av naturens storhet på den vidsträckta Upplandsslätten.

På hundra-årsdagen av Linnés död d. 10 jan. 1878 höll Tullberg inför det naturvetenskapliga studentsällskapet i Uppsala ett föredrag om »*Familjetraditioner om Linné*», vilket trycktes i »Festen till Carl von Linnés minne i Uppsala den 10 jan. 1878». Då emellertid denna skrift till stor del fallit i glömska, återgav han densamma på därom uttalad önskan i det nybildade Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift II. 1919. Skriften är beledsagad av 11 textfigurer och avviker endast obetydligt från det ursprungliga föredraget.

Svenska Linné-Sällskapet stiftades på Linnés Hammarby d. 23 maj 1917 på 210:de årsdagen av Carl von Linnés födelse. Tullberg, som var en av sällskapet stiftare, blev självskrivet dess första ordförande. Sällskapet första årsskrift 1918 inledes av honom med en redogörelse för »*Linnés Hammarby*» dess historia, utseende och samlingar (85 sid., 31 textf. och 5 tafl.). Arbetets första avdelning behandlar Hammarby gård och dess historia till egendomens försäljning 1879; i dess andra avdelning redogöres för de dyrbara samlingar, som dels ingingo i köpet dels tillkommit sedermera, såsom porträtt, skulpturer, avbildningar av djur och växter, kläder, möbler, husgeråd m. m.

Sedan den Linnéanska stiftelsens förste inspektor professor TH. M. FRIES lämnat detta förtroendeuppdrag, blev Tullberg av universitetet 1902 utsedd till hans efterträdare, och stod han kvar på denna post ända intill de senaste åren outtröttligt verkande för den minnesrika gårdens underhåll och iståndsättande samt för de där förvarade dyrbara samlingarnas vård och tillväxt.

Vid Uppsala universitets minnesfest 1907 på tvåhundraårs-

dagen av Carl von Linnés födelse utgav Tullberg å universitetets vägnar sitt stora verk »*Linnéporträtt*», på vilket han nedlagt ett otroligt arbete; ty, för att materialet skulle bliva så fullständigt som möjligt, måste han inleda en mycket vidlyftig korrespondens med en mängd personer inom och utom landet. Arbetet, i stort kvartformat, utgöres av 187 trycksidor, 39 textfigurer och 21 tavlor. I inledningen till detta i sitt slag enastående verk skriver författaren: »Det torde knappast finnas någon enskild svensk man, vilken under sin livstid blivit så många gånger avbildad som Linné, och ännu mindre någon, vars bild av eftervärlden blivit så ofta återgiven och i sådan omfattning spridd genom gravyrer, statyer, byster och medaljer.» Författaren omnämner eller redogör för ej mindre än 272 säkra Linnéporträtt i original utförda såsom målningar, teckningar och gravyrer, vartill han uppräknar 3 osäkra och 49 fantasiporträtt. Av skulpturer och avbildningar av sådana uppräknas 113 åtföljda av kortare redogörelser samt av medaljer slagna över Linné 80. När man betänker, att alla dessa 515 avbildningar av Linné äro beledsagade av upplysande, om också kortfattade, förklaringar, så kan man förstå, vilken möda och vilken tid det kostat författaren att fullborda detta stora för Sverige hedrande verk.

Tycho Tullberg såsom Upplands nations inspektor och ungdomens vän. »Den 19 okt. 1887 samlades medlemmarna av Upplands nation inför rector magnificus, Yngve Sahlin, i lärosal X på Uppsala universitet för att välja inspektor efter professor Mestertons avgång.» Enhälligt utkorades professor Tycho Tullberg till hans efterträdare. Tullberg stannade på denna post till 1907, då han efterträddes av professor, sedermera ärkebiskop Nathan Söderblom.

Ett inspektorat kan tagas på olika sätt, men i allmänhet kan nog sägas, att inspektorerna för nationerna i Uppsala tagit sin sak på allvar och att de i känslan av sitt ansvar nedlagt avsevärt arbete på dess skötsel. En inspektor, om han rätt uppfattar sin ställning, har verkligen ett rätt stort ansvar att bära, ty han skall övervaka ej blott nationens angelägenheter i allmänhet utan även dess enskilda medlemmar samt vara för dem

en faderlig vän och rådgivare. Att Tullberg i eminent grad skulle fylla dessa uppgifter, därom hyste man intet tvivel, och denna tillit till honom besannades i sällsynt hög grad. God, plikttrogen och samvetsgrann vann han snart alla nationsmedlemmarnas hjärtan. Mina knapphändiga meddelanden om utvecklingen av Upplands nation under Tullbergs inspektorat kunna naturligtvis ej vara grundade på egen erfarenhet. Jag har hämtat dem ur »*Upplands Nation 1800—1914*», en skildring av fil. kand. ISIDOR CARLSSON, som utgavs i Uppsala 1915.

För att bättre förstå betydelsen av att en äldre ledande person, sådan som en inspektor, har sin hand med i en nations angelägenheter, vill jag framhålla, att i stort sett en nations liv och historia återspeglar hela svenska folkets, och att med säkerhet mången inspektor genom sin större erfarenhet förmått att sätta en viss prägel på sin nations liv. Jag kan ej underlåta att i detta sammanhang citera följande uttalande av kand. I. CARLSSON i inledningen till hans sympatiskt hållna skrift om Upplands nation: »En studentnations liv under en viss period är ett stycke av den stora svenska nationens liv under samma tid. Det skulle kanske icke vara en så alldeles resultatlös möda, om man ur nationsarkivens begränsade material ville försöka uppdraga konturerna av den utveckling, som den svenska nationen i stort genomgått alltifrån de äldsta tider, då man överhuvud taget kan tala om ett nationsliv i trängre mening. Men överallt är intrycket starkt av, att Sverige är med på dess väg. Att den kulturella och andliga utvecklingskurvan med tämligen stor lätthet låter sig påvisa, är mindre att undra över. Var skulle tidernas andliga omskiftelser förnimmas starkare än i studentvärlden? Men även den politiska, i egentlig mening historiska. På avstånd skymta fanor och segertåg: studenten slår igen boken och spänner huggvärjan om livet, försvinner och kommer kanske aldrig mer igen. Det står en frostig och kall glans kring många sådana notiser ur den äldre nationshistorien.»

Om man genomgår kap. VI i ovannämnda författares arbete, vilket just handlar om »Upplands nation under Tycho Tullbergs inspektorat (1887—1907)», så får man intryck av, att

Tullberg måste ha' stått idealet av en inspektor mycket nära. Initiativrik, god och faderligt välvillig, gästfri i hög grad, glad med de unga och allvarsord när så behövdes! Alla, äldre och yngre, kunde med fullt förtroende öppna sina hjärtan för honom, ty de kände att de i honom hade en vän, som aldrig svek.

Om förut på bemärkelsedagar visserligen oskyldiga men rätt uppslupna fäster med spex, sång, visor, tidningar etc. varit förhärskande och allt framgent ej voro utdömda — ty Tullberg var en människa, som förstod ungdomens livsglädje och sättet varpå den tog sig ett uttryck — så skriver dock omnämnda författare: »Den Tullbergiska perioden av nationens historia är de stora solenna fästernas tid. Den får sin särskilda karaktär av höghet och lyftning därigenom. Stora minnen i vårt folks eller universitetsstadens liv få ej gå förbi, utan att de ock ställas fram levande och friska inför nationens öga. Något motstycke härtill har ingen föregående period av vår nation att uppvisa».

I en inspektors åliggande ingår som bekant att närvara vid de s. k. landskapen, då nationens angelägenheter dryftas, och då betyder hans inlägg i förekommande frågor mycket. Tullberg försummade aldrig, om det var honom möjligt, att infinna sig på dessa och att med intresse följa diskussionen och deltaga i densamma. Likaledes väntade man av en inspektor, att han vid högtidliga tillfällen skulle föra nationens talan, och Tullberg gjorde detta gerna dels och oftast i bunden men även i obunden form. Vid den högtidsakt, varmed Upplands nation hugfäste minnet av sina egna bortgångna den 27 september 1902 genom att på nationsgraven resa en enkel minnesvård av uppländsk granit, höll Tullberg ett högstämt tal, som är betecknande för hans ärliga forskaresinne. Jag kan endast citera några få ord av detta tal, vilka tilltala mig mest: . . . »Mänsklig vetenskap räcker emellertid ej till att visa, varifrån livet kommer eller vart det går, när döden avslutar det här på jorden, lär ej heller någonsin komma att visa det. Men där vetenskapen slutar, tar tron vid, genom gravens natt strålar hoppets morgonskimmer och över tro och hopp står kärleken, som ej kan tillfredställas utan tanken på ett återseende . . . .» Denna ödmjuka bikt av en naturforskare, som hela

livet igenom sökt sanningen och som i mångt och mycket hyllat Darvins åskådningssätt, står för mig såsom något storartat.

Under Tullberg-inspektorat utfördes även den stora restaurationen av Upplands nations gamla nationshus och vid dess invigning höllos högstämnda tal framför allt av inspektor i versifierad form.

Författaren av »Upplands Nation 1800—1914» avslutar kap. VI med följande ord: »Professor Tullberg fortsätter och avslutar inom Upplands nation dess största och ärofullaste tradition. Det är för Upplands nation en anledning till största glädje att ännu i bland få se sin gamle inspektor hos sig. Med det varmaste och livligaste intresse följer han ännu alltfört sin gamla studentnations öden.»

Men om Tullberg genom sin stora vetenskapliga gärning och betydelsefulla insats såsom universitetslärare, inspektor för Upplands nation och ungdomens vän förvärvat sig ett namn, som sent i tiden skall glömmas, så få de stora dragen av hans livsgärning ej helt och hållet undanskymma andra egenskaper, vilka i så hög grad voro utmärkande för hans vinnande, sällsynt rika och helgjutna personlighet. Ty utom det att han var en filosof och tänkare, var han även *skald* och hade *konstnärslodet* i sina ådror. Huru många gånger har han ej i en trängre krets av samtida vänner strängt sin lyra och förhöjt stämningen vid deras oftast små och anspråkslösa fäster? Han kunde då på ett godmodigt, humoristiskt, aldrig stötande sätt låta vissa oskyldiga egenheter hos vännerna passera revy. Sålunda ägnades längre eller kortare poem åt fröken Gustava Nisbeth, allas tant Gustava, en begåvad och vördnadsvärd kvinna, vilken en tid var en centralperson i vänkretsen, Oscar Alin, Carl Wahlund, Simon Boëthius, Frans Kjellman m. fl. Mera högstämnda sånger riktade han till Carl v. Linné (1878), Olof Glas (1880), Vega (1888), W. Lilljeborg (1882), Israel Hvasser (1891) m. fl. Dessa och andra yttringar av hans skaldenatur sammanförde han i ett litet häfte om 90 sidor, vilket bar titeln: »För mina vänner — skämt och allvar» — tryckt i Uppsala 1892.

Större och betydelsefullare voro de tal på prosa och vers,

som Tullberg vid högtidliga tillfällen höll t. ex. vid invigningen av Upplands nations gravvård, vid invigningen av samma nations nyrestaurerade nationshus men framför allt vid filosofie doktorspromotionen i Uppsala d. 31 maj 1894, då han fungerade som promotor. Detta versifierade, stora och tankedigra tal väckte ett berättigat uppseende. Utrymmet tillåter ej att återgiva annat än några brottstycken — början och slutet —, båda betecknande för Tullbergs högstämda skaldekonst och hans sanningsökande.

Den, som med vaket öga ser naturen,
 Han finner strid i varje världens vrå,
 Så långt som jord och luft och vatten nå,
 Så långt de trängas: växterna och djuren.
 Och gamla anor äger denna strid;
 Den tändes i en fjärran, fjärran tid,
 Då livets gnista först vid jorden rörde,
 Och under tid, den ingen mäta kan,
 Med ständigt ökad låga striden brann,
 Fast mänskligt öra än dess brus ej hörde.

Men allt som striden växer, träder livet
 I nya former fram, som segrar vinna
 Att se'n besegras, falla och försvinna
 För andra, dem ett högre mått blef givet.
 Och huru former hopas led vid led,
 Allt mer sig höjer varelsernan ked,
 Tills mänskan stiger fram ur stridens vimmel,
 Sitt huvud lyfter över jordens grus
 Och gläds åt fågelns sång och skogens sus
 Och vänder blicken hän mot solig himmel.

Ej någon än den platsen nämna kan,
 Där hennes vagga stod: i söder, nordnen!
 Om på en än befolkad del av jorden,
 Om i ett land, som längesen försvann
 I oceanens tysta, djupa vågor!
 Men var den stod, kring henne stridens lågor
 I rastlös iver jagade varann.

Och mänskan själv av otämd stridslust brinner,
 Där re'n i stridens medelpunkt hon står,
 Och vapen äro ju de första spår
 Av mänsklig flit, av mänsklig konst man finner.
 Och inom kort hon stridens ledning tog,
 För henne trädens jättar snart sig böjde,
 Hon herre blev på höjd, på fält, i skog,
 Och hennes kölar hav och sjöar plöjde.

* * *

Mån I, som träden nu i livet ut,
 Det steget taga under fast beslut
 Att uti mänsklighetens stora strider
 Blott följa sanningens och hjärtats röst,
 Och när det gäller strid i eget bröst,
 Ej fråga efter huru hårt det svider,
 Men utan skoning rycka bort den brodd,
 som skjuter upp av själviskhetens sådd.

Om så I kämpen, ha'n I ock er lön,
 Hur ojämnt lyckans lotter än må falla;
 Vid fyllda plikers ljus blir dagen skön —
 O måtte skön den bli för eder alla!

Jag har även antytt, att Tullberg var konstnär. Han var en synerligen skicklig tecknare och mycket bevandrad i perspektivläran, varom vittna dels talrika avbildningar i hans vetenskapliga skrifter dels att han under en tid tjänstgjorde som ritlärare vid flera institutioner i Uppsala. Hans verkliga konstnärsbegåvning framträdde dock bäst i hans träsniderier, vilka voro beundransvärt väl utförda och vilka vid utställningen av akademikernas konst i Uppsala väckte berättigat uppseende. Mest intresserade han sig för att i trä utskära djur t. ex. hästar, lejon, hjortar, renar m. m. En stav, i vilken han inskurit en stor mängd gnagaretyper är i sitt slag ett mästerverk. Ända in i det sista fördrev han tiden med att tillverka dylika skulpturarbeten. Det lider intet tvivel om, att Tullberg kunnat uppnå en

rangplats bland bildhuggare, om ej hans intressen i så övervägande grad legat åt det vetenskapliga hållet.

Till dessa erinringar om Tycho Tullbergs rika livsgärning vill jag foga ett varmt tack för nära femtioårigt samarbete och för de otaliga vittnesbörd om vänskap, som under detsamma kommit mig till del. Under många somrar ägde detta samarbete i oblandad glädje och förståelse rum här nere vid bohusländska kusten, där jag även emottog den smärtsamma underrättelsen om vännens bortgång. Frid över hans minne!

Kristinebergs zoologiska station d. 5 maj 1920.

LINNÉS TALSPRÅK

Av

JÖRAN SAHLGREN

(Föredrag vid Svenska Linné-Sällskapets sammanträde i Stockholm den 22 nov. 1919.)

ISAMBAND MED EN NY KOMMENTERAD UPPLAGA av Linnés reseskildringar har jag börjat en vidlyftigare undersökning av hans språk.

För ett poetiskt sinne kan det kännas som ett helgerån att en filolog tar sig före att dissekera den skimrande dräkt vari blommornas förste klädde sina tankar och rön. En filolog är emellertid — i motsats till den allmänna föreställningen — ej blott en rotutdragare och ljudlagsstiftare. Den verkliga filologen är, såsom redan hans namn angiver, först och främst en vän till språket. Och liksom Linnés kärlek till Floras barn är en ursäkt för hans mekaniska räknande av ståndare och pistiller och hans sönderplockande av tusentals blomkronor, så kan också kärleken till språket ursäktla filologen hans dissektion av blomsterkonungens språk. Och kanske till och med filologens arbete skall kunna rikta Linnés poetiska vänner med en eller annan synpunkt av värde för uppfattningen av hans ordkonst.

Linnés vänner — vare sig de nu äro poeter eller botanister — må emellertid säga vad de vilja om mitt företag. Från filologiens synpunkt är i varje fall en undersökning av Linnés språk särdeles angelägen. Att Linné även i språkligt hänseende varit en förebild för sina lärjungar och därigenom kommit att i hög grad inverka på vårt modersmåls utveckling det borde stå

klart för varje kännare av vår litteratur och vårt språk.¹ Linné och hans skola har säkerligen varit ett av de viktigaste bålverken mot såväl fransk-klassicitetens som nyromantikens stilideal. Detta vad prosan beträffar. Och hur är det med poesien? Går det icke en tråd mellan naturlyriken i Linnés reseskildringar och den noggranna naturskildringen i »Fredmans sång n:r 64 om Haga».

Fjäriln vingad syns på Haga,
Mellan dimmors frost och dun,
Sig sitt gröna skjul tillaga,
Och i blomman, sin paulun;
Minsta kräk i kärr och syra,
Nyss av Solens värma väckt,
Til en ny högtidlig yra
Eldas vid Zephirens flägt.

Haga, i ditt sköte röjes
Gräsets brodd och gula plan.
Stolt i dina ränlar höjes,
Gungande den hvita Svan;
Längst ur skogens glesa kamrar
Höras täta återskall,
Än från den graniten hamrar,
Än från yx i björk och tall.

Klingar icke detta, till prosa översatt, med samma toner som anslaget till en linnéansk reseskildring. Man jämföre följande från skånska resans första sida:

»*Våren* war nu förhanden, sedan wintren så draget sig undan, at han näppeligen hade några snöfläckar qwar i diken och skuggan. *Sommaren* hade ock föga fått fram några få af sina förelöpare, som endast fram tittade på södra sidan af renarna och på bägge sidor af wägen, der Gräsen begynte sticka up med sine gröna blader; men inga örter hade ännu wågat uppsätta något blad utom *Alchemilla* — — och *Potentilla* — —, som i dag först wisade sig. Icke hade eller något Trä wågat slå ut sina blader, mer än *Krusebärs-busken* — —, som äfwen först i dag öppnade sine knoppar och framsläpte sina blad. Ingen *blomma*

¹ Jag behöver i detta sammanhang blott nämna namnet Samuel Ödmann.

sågs i dag på hela fälten. *Åkrarne* kring Upsala, som wid denna tiden pläga fägna inbyggarnas ögon med den gröna Winter-Rågen, stodo nu nästan nakna och gofwo det eländigaste hopp för åker-mannen.»

Eller några rader ur lapska resans¹ ingress:

»Nu begynte hela marken fägna sig och le, nu komer skiöna Flora och sofwer hos Febus.

omnia vere vigent et veris tempore florent
et totus fervet Veneris dulcedine mundus. — —

Lärkan siungde hela vägen för oss, darrande i lufften. — — Himelen war klar och warm, wästan wädret swalkade med en behagelig pust och en dunkel färg begynte från wäster betäcka himelen. — —

Nu begynte skogen alt mehr och mehr tilltätas, den liufwa lärkan, som tillförne uppehållit våra öron, öfvergaf oss; men åter en annor emottager oss i skogen med lika stor compliment näml. *kleran* Turdus minor, hvilken då hon på högsta grantoppen spelar för sin käresta, äfwen låter oss fägna oss där af, ja hon stämer så högt in med sina diverse toner, att hon offta mästrar nächtergalen, sångarnes mästare.»

Märkligt är att ännu ingen, om vi bortse från Levertins lilla känsliga utkast, gjort ens ett försök att undersöka eller skildra Linnés språk. I viss mån får väl detta tillskrivas den — förträffliga men ensidiga — språkvetenskapliga skola, vars munnar vattnas vid tanken på ordrötter, och vars ögon tåras vid upptäckten av en ny ljudlag, men som anser språkutvecklingen efter år 1700 ligga utanför vetenskapens rāmärken.

Men det beror också på svenskens ständiga längtan till det avlägsna. De i fjärran blånande bergen draga honom mera än den håll varpå han trampar. Tibet är honom kärare än Tiveden.

Då jag går till mitt arbete, måste jag sålunda börja från början.

Vi ha nu utbildat ett svenskt skriftspråk som är så gott som oberoende av talspråkets skiftningar. Endast i undantags-

¹ Lapska resan förelåg dock ej i tryck på Bellmans tid.

fall kan man i en anonym tidningsartikel se om förf. är norrlänning, mellansvensk eller skåning. Så var emellertid ej förhållandet på Linnés tid och framför allt ej med Linnés eget skriftspråk. Det var i hög grad dialektfärgat.

Ett studium av Linnés språk måste sålunda börja med en undersökning av hans modersmål, hans talspråk. Men har ej detta sjunkit i glömskans natt? På den tiden fanns ju ej fonografrullar eller uppteckningar med ljudskrift.

Sant, men språkmannen vet att det är uttalet som föranleder de flesta stavfelen och ur en författares stavfel kan språkmannen ofta med lätthet konstruera fram hans talspråk. Finner man hos en författare ett sådant stavfel som *tungomård* i stället för *tungomål*, har man anledning antaga, att samme författare uttalat ordet *mård* som *mål*. Ett stavfel *rinna* för *ringa* visar, att författaren uttalat t. ex. ordet *kvinna* som *kvinga*.¹

Rena dialektord kunna oftast direkt återföras på författarens talspråk. Den som i skrift kallar taltrasten för *klera* kallar honom naturligtvis också så i tal.

För en undersökning av en författares talspråk äro ej tryckta arbeten så givande. En massa stavfel, inkonsekvenser och provinsialismer rättas ju vid sättning och korrekturläsning vare sig det nu sker genom författarens, redaktörens eller tryckeriets försorg. Man bör helst vända sig till egenhändiga manuskript.

Ej ens alla egenhändiga manuskript äro tillförlitliga källor. När en författare behandlar sin hembygd, dess seder och naturförhållanden, frestas han lätt att begagna ett mera dialektfärgat språk än han eljest använder. För såväl föremål som bruk och föreställningar upptar han då gärna den inhemska terminologien, trots det han eljest ej begagnar sig därav. Om t. ex. Linné i skildringen av resorna genom Småland kallar lingonen för *kröson* är det ej därför sagt att han användt denna benämning i Uppsala.

En särskilt lämplig urkund för studiet av Linnés talspråk är den lappländska resan i Fries' utmärkta upplaga. Frestelsen att vid skildringen av lappländska förhållanden tillgripa småländska

¹ Stavfel sådana som *ringa* för *rinna*, *tungomård* för *tungomål*, *brod* för *bro* kallas av språkmän för »omvända skrivningar» eller då det gäller svenska språket »hypersvecismer».

ord och termer bör ju ej varit stor, för så vidt ej dessa faktiskt tillhört Linnés eget språk. I det följande skall jag ge en redogörelse för de svåraste provinsialismerna i detta arbete.

Men först en redogörelse för den språkliga miljö, vari Linné vuxit upp.

Hans fader NILS LINNÆUS var bondson, född 1674 i Vittaryds socken, Sunnerbo härad, Kronobergs län, strax intill Västbo härads gräns. År 1683 sändes Nils Linnæus till sin morbror prosten SVEN TILIANDER i Pjätteryds socken i södra delen av Sunnerbo härad. Denne var född i Vittaryd. Härifrån kom Nils 1686 till Växjö skola, där han stannade till 1699, då han reste till Lund. År 1703 sändes han som predikobitråde till kyrkoherden SAMUEL BRODERSONIUS i Stenbrohults socken i Allbo hd, Kronobergs län, på gränsen till Sunnerbo hd och Skåne. I Stenbrohult stannade han till sin död år 1748.

Linnés mor CHRISTINA BRODERSONIA föddes i Stenbrohults prästgård 1688. Hennes far kyrkoherden Samuel Brodersonius var son till företrädaren PETRUS BRODERSONIUS och dennes företrädares dotter. Linnés mormor hette MARIA SCHEE. Hennes fader JÖRGEN SIMONSSON SCHEE var född i Stavanger, studerade i Köpenhamn, var kyrkoherde i Visseltofta (Skåne) 1640—1686 och gift med företrädares dotter.

Carl Linnæus föddes år 1707 i komministerbostället Råshult i Stenbrohult. Redan 1709 flyttade fadern in i Stenbrohults kyrkoherdeboställe. År 1714 for Linné med sin förste informator JOHAN TELANDER, bondson från Diö i Stenbrohult, till Växjö, också beläget i södra Småland. Från Växjö gymnasium avgick han våren 1727. Mellanterminerna 1714—1727 tillbragtes säkerligen i Stenbrohult.

I aug. 1727 for Linné till Lund, där han stannade ett läsår. Den 15 sept. 1728 ankom han till Uppsala universitet, där han inskrevs i Smålands nation. Den 12 maj 1732 anträdde han från Uppsala sin lappländska resa.

Av denna redogörelse framgår, att Linné de första tjugo åren av sitt liv vistats i södra eller sydvästra Småland (nära Skånes gräns) och att hans närmaste varit genuina sydvästsmålan-

ningar. Kontakten med hembygdens språk har han under de följande åren uppehållit genom besök i hemmet och umgänge med sina landsmän av Smålands nation. Då han anträdde sin lappländska resa bör han alltså ha talat en tämligen oförfalskad sydvästsmåländska. Ett studium av språket i »Iter Lapponicum 1732» bekräftar denna slutsats.

Vi kasta först en blick på rena ljudförhållanden. Ett typiskt drag, varigenom sydvästsmåländskan skiljer sig från nordsmåländskan, är övergången *nn* (*nd*) till *ng* i t. ex. *binga* 'binda'. *syng* 'synd' (Kalvsvik, Sv. landsmål 2: 9, s. 105). Att detta dialektdrag tillhört Linnés språk visas av ordet *skinngiband* 'skinnband', s. 166.

Utbredningen av övergången *ä* till *i* i ordet *gälla* 'kastlera' är synnerligen väl känd tack vare Swennings (Sv. landsmål B. 4, s. 69 f.) och Wigforss' (Sv. landsmål B. 13, s. 133) undersökningar. Ordet *gilla* förekommer blott i Skåne, sydligaste Halland, sydvästligaste Småland (Sunnerbo hd) samt sydöstra Blekinge (K. Nilsson, Ord o. talesätt). Lappländska resans *gillas* 'kastleras' (s. 134) giver sålunda en viktig upplysning om arten av Linnés dialekt. Han kan endast ha fått ordet från sin hembygd. Stenbrohult gränsar till Sunnerbo härad och Skåne.

Språket i södra och mellersta Småland skiljer sig från det i nordligaste Småland bl. a. genom att *rd* motsvaras av *r* i t. ex. *hår* 'hård'. Att Linné i detta fall anslöt sig till sydsmålänningarna visas av sådana former som *fiorgambla* s. 143 (men *fjohlgambla* s. 11), *görel* 'gördel' s. 55, 59, *hår* 'hård' s. 110, 119, *miärrar* 'mjärdar' s. 196 (2 ggr). Stavfelet *förregård* 'förrgår' s. 93 visar att Linné uttalat *går* och *gård* lika.

Ett sydsmåländskt drag är också bevarandet av finalt *n*. I lappländska resan har jag ej anträffat ett enda exempel på bortfall av *n* i denna ställning. Då Linnés ortografi är ganska vårdslös måste detta bero på att hans talspråk bevarade *n*-et. I ordet *frå* däremot utelämnas *n* (s. 130, 150, 182 osv.). Men detta beror ej på dialektalt bortfall (jfr isl. *frá*).

Jag vill så påpeka några dialektdrag, som återfinnas hos såväl nord- som sydsmåländskan eller överhuvud i Småland. En

del av dessa äro kända även från andra sydsvenska eller götiska dialekter. Av utrymmesskäl kan jag emellertid ej i varje fall redogöra för ljudfenomenets rayon. Den i flera avseenden bristfälliga kännedomen om de svenska landsmålen skulle för övrigt mången gång göra dylika exakta bestämningar missvisande. Jag inskränker mig till att påpeka att den samlade förekomsten av nedannämnda dialektdrag oavvisligen pekar på Småland.

Ur lappländska resan har jag sålunda antecknat:

1) *a* för riksspråkets *ä* efter *v* och framför *r* (jfr Sv. landsmål 1, s. 98, 2: 9) ex. *swartade* 'svärtade' s. 24, *warma* 'värma' s. 131, 175, 186, *warne* 'värme' s. 131, 133, 163 osv. (knapast nybildningar till *svart* och *varm*).

2) *ä* för riksspr. *a* framför *r* (jfr Sv. landsmål 1, s. 98, Västbo) ex. *härwas* 'harvas' s. 17, *närva* 'narra' s. 190 (2 ggr), *wärt* 'hvert' s. 59.

3) *å* för riksspr. *a* i *kårten* 'ytterbarken (karten)' s. 129, *språng* 'sprang' s. 20, 83 osv. (jfr Sv. landsmål 2: 9, s. 41, Urshult).

4) *e* för riksspr. *i* ex. *gresla* 'grissla', s. 129, *ressel* 'rissel' s. 129, *precka* 'pricka' s. 129, *wetias* 'vittjas' s. 212, *weja* 'vidja' s. 153 osv.; participerna *afbeten* 'avbiten' s. 179, *blefwen* 'bliven' s. 175, *rygsleten* s. 207, *refwen* 'riven', s. 187, osv.

5) *o*, *å* för riksspr. *u* ex. *tillbodedet* s. 'tillbudet', s. 160, *dåga* s. 188, *doga* s. 152 'duga', *gohl* 'gul' s. 6, *solan* 'sulan' s. 33, 205, *rotna* 'ruttna' s. 20, 29 osv., *upbrotna* 'uppbrutna' s. 13, osv.

6) *ö* för riksspr. *y* ex. *bögd* s. 54, *bögdt* s. 210 'byggt', *böxor* 'byxor' s. 165, 166, *flöttia* 'flytta' s. 51, 131, *gröm* 'grym' s. 151, *höflad* 'hyvlad' s. 25, *mölle*¹ s. 'mylla' s. 14, *möllan* 'myllan' s. 186, *römas* 'rymmas' s. 161, *-stöcke* '-stycke' s. 161, *ömnog* 'ymnig' s. 26.

7) *o* för riksspr. *ö* ex. *trot* 'trött' s. 114, 120, 123, *tors* 'törs' s. 20, *torstade* 'törstade' s. 142.

8) *y* för riksspr. *i* ex. *klyfwa* 'kliva' s. 57, *skryнна* 'skrinda', *slyga* 'slia' s. 167, *slyuron* s. 52, 57, jfr nedan. (I de tre sista

¹ Av FRIES missförstått som *mölja*.

exemplen beror övergången *i* till *y* på gammalt *u* i sista stavelsen och på före *i* stående *r* eller *l*. I *klyfwa* beror övergången på det föregående *l* och det efterföljande *v*. Jfr KOCK Sv. ljudhist. 1, s. 59).

9) Riksspr. *d* saknas ex. *bru* 'brud' s. 74, *skebrädden* 'skedbrädden' s. 26, *skiet* 'skidan' s. 158, *sne* 'sned' s. 143, *striaste* 'stridaste' s. 192, *tråar* 'trådar' s. 125, *tentrå* 'tenntråd' s. 44, *weja* s. 153, *weija* s. 70 'vidja', *sör* 'söder' s. 164, *tjuras* 'tjudras' s. 131, *wamal* 'vadmal' s. 125, 142; *bins* 'binds' s. 144, 169, *kinner* 'kinder' s. 73, 74, *kunne* 'kunde' s. 10, 19, 22, *linnar* v. 'lindar' s. 157, *runnare* 'rundare' s. 144, *skrinna* 'skrinda' s. 207, *sprunn* 'sprund' s. 168, *tunner* 'tunder' s. 66, 67, *unnan* 'undan' s. 167; *ellas* 'eldas' s. 131, *will* 'vild' s. 9; osv.

Bortfall av *d* i Linnés talspråk visa också följande hyper-svecismer: *bodet* 'boet' s. 20, *brod(ar)* 'bro(ar)' s. 22, 209, *brodning* 'broning' s. 16, *lidar* 'liar' s. 194, *spända* 'spänna' s. 134.

10) *g* för riksspr. *v* ex. *naglen* 'naveln' s. 57, 67, *sogel* 'sovel' s. 205.

11) *j* för riksspr. *g* i *fäija* adj. 'fega' s. 152.

12) *k* för riksspr. *g* i *tak* 'tag' s. 119, 159, *taket* 'handtaget' s. 194.

13) Riksspr. *j* saknas ex. *földe* 'följde' s. 133, *afskölda* 'avsköljda' s. 124, *snärde* 'snärjde' s. 57.

14) *mp* för riksspr. *pp* i *kamp* 'kapp' s. 121, *kampas* 'kappas' s. 121.

15) Riksspr. *r* saknas i *skin* 'skiner' s. 136, 149, *frys* 'fryser' s. 64, 90, 114 osv.

16) Riksspr. *v* saknas i *juven* 'juvren' s. 117, 151, 152, *juret* 'juvret' s. 116.

Beträffande ordböjningen äro särskilt följande från Småland kända dialektdrag att märka.

1) Riksspr. pluraländelse *-or* motsvaras av *-er* ex. *byxer* s. 118, *gryter* s. 139, *lapkojer* 'lappkojor' s. 49.

2) Riksspr. best. artikel efter vokal *-n* motsvaras av *-en* ex.

koen 'kon' s. 142, *siöen* 'sjön' s. 102, 119, *schoen* 'skon' s. 66, *skyen* 'skyn' s. 99, 100, *snöen* s. 101, 107, 110.

3) Best. neutrala artikeln efter vokal är *-et* ex. *höet* s. 179, *knäet* s. 142.

4) Verbalformerna: *bruchtes* 'brukades' s. 199, *brukt* 'brukat' s. 133, (*hinte* 'hann' s. 17, 19, 25, *hinde* 'hann' s. 22, *hint* 'hunnit' s. 73, 74), *hugdes* 'höggs' s. 65, *kockte* s. 165, *cocte* s. 176 'kokade', *koks* 'kokas' s. 153 (2 ggr), *kokt* 'kokad' s. 153, *pekte* 'pekade' s. 115, *rynkt* 'rynkad' s. 191, *rökade* 'rökte', s. 118, *skullat* 'skolat' s. 58.

Angående ordbildningen vill jag blott påpeka de i lappländska resan talrika adj. på *-ot*, som tydligen motsvara de i Småland synnerligen vanliga adjektiven på *-et* ex. *bukot* 'bukig' s. 122, *dinglot* s. 211, *kullota* 'kulliga, hornlösa' s. 24, 27, *raggot* 'raggig' s. 189, *skallot* 'skallig' s. 47.

Ordförrådet i lappländska resan är i hög grad färgat av smålandsdialekt. Utrymmet medger mig blott uppräknandet av mera typiska smolandismer.

träbolar 'trädgrenar' s. 173 (*bol* Östra hd, Gadd, *bål* Klmr, Rietz).¹

dröpel'n 'tungspenen' s. 149 (Västbo, Norlander).

dröpia 'idissla' s. 116 (S. Möre, Linder; Västbo, Norlander; Östra hd, Gadd).

flår n. 'bark' s. 33 (Vg., Sm., Rietz).

flöt(e) 'grädde' s. 104, 130, 182.

forna 'torcka, vissna' (Östra hd, Västbo, Blek., Rietz).

gråde '(avfallet) barr' s. 7, 83 (*gräe* Sm., Klmr, Blek., Rietz).

grönsvärden 'grässvålen' s. 28 (*grönsvär* S. Möre, Linder; Västbo, Norlander; allm. (!) Rietz 215 a).

¹ Rietz = RIETZ: Svenskt dialektlexikon 1867.

Gadd = GADD: Om allmogemålet i Östra Härad 1871.

Norlander = NORLANDERS handskrivna dialektordbok för Västbo hd i Sv. akademis ordboks bibliotek.

Linder = LINDER: Om allmogemålet i Södra Möre härad 1867.

Nilsson = NILSSON: Ord och talesätt från sydöstra Blekings strandbygd och skärgård 1900.

Möller = MÖLLER: Ordbok öfver halländska landskapsmålet 1858.

kafring 'sängtäcke' s. 67 (SÖ Blek., Nilsson; Sm., Klmr, Blek. Rietz; S. Möre, Linder).

kiddar 'killingar' s. 8 (Ög., Sm., Rietz; *kiedde* Vg., Hof).

koddon 'Rubus saxatilis' s. 174 (2 ggr) (Sm. Linné: Flora sv. 1745, 1755).

kårt 'ytterbark' s. 129 (Västbo, Norlander).

moss, mos 'mossa' s. 6, 26, 67, 143 (*mos* S. Möre, Linder; Östra hd, Gadd; Sv. landsmål 2: 9).

mörja 'röra' s. 117 (Sk., Hall., Rietz; Västbo, Norlander).

ostenus 'ostmassa' s. 147 (*ustamus* S. Möre, Linder).

printzel 'matsäck' s. 204.

pussa 'bussa, tussa, hetsa' s. 115 (Västbo, Norlander; Östra hd, Gadd; S. Möre, Linder).

reslingar 'avtröskade sädesax som gått genom risslet' s. 17 (Sm., Klmr, Blek., Rietz; Östra hd, Gadd; S. Möre, Linder).

roste 'lag av halm varigenom vörten silar sig vid brygd' s. 208 (Ög., Sm., Rietz; S. Hall. Möller; S. Möre, Linder).

rotna 'ruttna' s. 20, 29, 62, 150 (*rottua* Östra hd, Gadd; S. Möre, Linder).

rylar 'valkar' s. 169 (*ryl* SÖ. Blek., Nilsson; *ryla* Östra hd, Gadd; S. Möre, Linder).

rylig 'fårad, rynkig, valkig' s. 112 (*ryli* SÖ. Blek., Nilsson; *rylig* Sm. Rietz; *ryleter* Östra hd, Gadd).

räder 'skrämmar' s. 44 (*räa* Västbo, Rietz).

-slid i *knivslid* 'knivslida' s. 139 (*sli* Östra hd, Gadd).

slynron 'blåbär, Vaccinium Myrtillus' s. 52, 57 (*slöndren* S. Hall., Möller; Hall., Rietz; Ö Karup i Höks hd, S. Hall., Wigforss i Sv. landsm. B 13, s. 71; Skåne, Möller, Rietz; *slundron*; *slöndron* Hall., Hofberg Skogsbyggarlifvet, s. 68; *slyngdren* Breared i Tönnersjö hd S. Hall., *slöngdren* Knäred i Höks hd, S. Hall., Wigforss anf. st.; *slinron* Klmr, Rietz). Höks och Tönnersjö härader gränsa till Sunnerbo härad, där formen *slynron* (uttalad *slöngren* eller *slöngdren*?) tydligen användts på Linnés tid. Sydvästligaste Småland bildar sålunda även ifråga om detta ord ett med S. Hall. och NÖ Skåne sammanhängande språkområde. I Skånska resan 1751, s. 58 har Linné i stället *slyn-*

nen som namn på blåbär. I Flora sv. 1745, nr 313 anför han från Smål. namnet *slynnon*. Linné synes efter lapska resan helt lagt bort det sydvästsmåländska *slynron*.

Wigforss anf. st. förklarar *r*-formerna av ordet genom hänvisning till sv. dial. *slinnor*, *slinner* (Rietz). Han glömmer att dessa äro pluralformer till en sing. *slinne* eller *slinna*. För övrigt förekommer ej denna pluralböjning i S. Hall., Skåne och Smål. På detta sätt kan sålunda ej *r*-formerna förklaras. En möjlighet är att de bildats efter andra bärnamn på *-ron* t. ex. *smultron*, (*hjortron*), *tistron*.

speta (upp skinn) s. 157 (Östra hd, Gadd; Ydre, Rääf).

spinge 'späntved' s. 157 (Vg., Sm., Blek., Rietz; Östra hd, Gadd; S. Möre, Linder).

strok 'strömdrag' s. 57 (Östra hd, Gadd; Ydre, Rääf).

supesmat 'supanmat' s. 59, 62, 64 (Östra hd, Gadd).

tippa (håret) s. 135, 204 (Västbo, Rietz).

tuf 'tuva' s. 74 (S. Möre, Linder).

tåstade 'flåsade' s. 143 (Sm., Hall., S. Möre, Linder; Västbo, Sv. landsmål 2: 9, s. 32, NÖ Skåne).

ullen 'yllen' s. 149 (Östra hd, Gadd).

vipp 'vipa' s. 187 (Sm., Rietz).

åsarna 'medarna' s. 193 (Östra hd, Gadd).

Föregående framställning har visat att Linné år 1732 talade sin hembygds dialekt tämligen oförfalskad. Än mera bindande bevis härför hoppas jag få framlägga sedan jag företagit en planerad undersökning av den moderna dialekten i Stenbrohults socken.

Jag vill sluta denna lilla uppsats med att påpeka, att det just är talspråksorden och talspråksvändningarna som mest bidra till den personliga, enkla och friska stilen i Linnés skrifter.

De poetiska blommorna i Linnés stil äro ej rosen och lövkojan. Hans stilistiska bukett är virad av sådana blomster som andromedan, blåelden och nyponblomman.

OLOF CELSIUS D. Ä. OCH FLORA UPLANDICA

ETT BLAD TILL UPPSALABOTANIKENS HISTORIA.

(Föredrag i Svenska Linnésällskapet vid dess höstsammanträde den 22 november 1919.)

Av

OTTO GERTZ

LINNÉ INLEDER SITT UNGDOMSARBETE PRÆLUDIA Sponsaliorum Plantarum med följande ord: »En gammal plägsed är att upwachta sina förnämme Gynnare på Nyårsdagar med verser och lyckönskningar, hvar till jag äfwen framför alla andra finner mig högst förbunden. Och welle jag wähl skrifwa vers, men måste beklaga att på mig sannas rättel. dett gamla ordspråket: Poëtæ non fiunt, sed nascuntur. Icke är jagh född någon Poët, men någorlunda Botanicus; ty frambär jag en liten frucht af den lilla åhrswäxt, Gud mig förlänt hafwer. Skulle jag framgifwa en Nyåhrsgåfwa att swara emot alt godt, Högwördige Hr Doctoren mig så oförskylt bewisat, borde den wara af röda Gullet, men hwar tager jag guld i öknen? Jag will finna på någott sådant, som jag offta förnummit Högwördige Hr Doctoren mehr æstimerat än guld, neml. några små och förgänglige örter, som fuller om wintren förfalla, men hwar sommar komma igen, upwisandes den store Skaparens mästerstycke. . . . . Min önskan skall wara», fortsätter LINNÉ, »att den alsmächtige Guden täcktes wälsigna Högwördige Hr Doctoren med hela sin förnämna Familia på detta nya åhret och förlänga Högwördige Hr Doctorens lifztid med hälsa och alskiöns wälsig-

nelse till långa tider, på dett, att af en så stor Patron, jag uti många Nyårsdagar kan hafwa mig att hugna.»

Denna ur ett djupt tacksamt hjärta framsprungna dedikation var riktad till teologie professorn i Uppsala, D:r OLOF CELSIUS, som den 1 januari 1730 erhöll LINNÉS ovannämnda arbete i nyårsgåva. Bekant är huru LINNÉ under vårterminen 1729 haft att kämpa med ekonomiska svårigheter, vilka hotande ställde honom inför nödvändigheten att för sitt uppehälle lämna akademien. Det var då CELSIUS räckt honom en hjälpande hand. Bekantskapen hade skett på våren samma år, varvid CELSIUS erfarit LINNÉS kunskaper och beläsenhet i den vetenskap, vari han själv var väl bevandrad, botaniken. LINNÉ var då en 22-årig yngling, CELSIUS den redan grånade vetenskapsmannen. Båda besjälades de av lidelsefull kärlek till örtekunskapen, och denna blev dem emellan ett föreningsband, som ledde till samarbete, utmynnande i tillkomsten av ett för den tiden epokgörande verk, Flora Uplandica.

Innan vi närmare skärskåda detta intressanta skede av botanisk forskning, samarbetet mellan LINNÉ och CELSIUS, må det tillåtas mig att förutskicka en konturteckning av CELSIUS såsom botanist.

CELSII namn bildar avslutningen på den rad av förlinnéanska botaniska forskare, som inledes med FRANK och räknar såsom representanter de berömda auktorerna BROMELIUS, TILLANDZ och OLOF RUDBECK, fader och son. CELSIUS är den siste målsmannen i vårt land för den botaniska patristiken.

CELSIUS var som botanist autodidakt och amatör. Officiellt företrädde naturvetenskapen vid Uppsala akademi under denna tid av OLOF RUDBECK d. y., men denne hade, nedböjd av motgångar, som träffat hans ungdoms botaniska verk, vändt sin håg till filologisk forskning. Uppsalabranden 1702 hade förstört många års trägna förarbeten till hans och faderns monumentala Campus Elysius och farit illa fram med den akademiska trädgården. Den av tidens politiska förhållanden förorsakade penningknappheten i landet hade gjort det omöjligt att nöjaktigt avhjälpa de brister, som ännu på 1720- och 1730-talen vidlådde densamma. RUDBECK hade som sagt funnit i sina filologiska och arkeologiska studier

ett som honom syntes tacksammare arbetsfält än sin ungdoms botaniska forskning och överlåtitt undervisningen i botanik åt vikarier, som syntes föga skickade att upprätthålla botanikens ärorika traditioner från den äldre RUDBECKS dagar. Det var då botaniken hade i OLOF CELSIUS funnit en lidelsefullt hängiven vän.

CELSIUS ägde en polyhistor's omfattande lärdom. Under sin 57-åriga verksamhet som akademisk lärare i Uppsala innehade han lärostolar i filosofi, grekiska, orientaliska språk samt teologi. Med grundliga studier i dessa vetenskaper förenade han stor beläsenhet inom naturalhistorien, särskilt botaniken. En frukt härav var hans vid 70 års ålder författade stora arbete *Hierobotanicon sive de plantis sacræ scripturæ*, ett arbete, vilket gjorde sin författares namn frejdat över hela Europa och på sin tid räknades som CELSIUS mest framstående verk. I klar belysning framstår här det utomordentligt rika linguistiska och botaniska material, CELSIUS under fyrtioårig forskning på detta område samlat.

Av större värde äro dock från botanisk synpunkt CELSIUS under mångåriga resor företagna undersökningar över Upplands flora. I tryck utkommo tvenne kortfattade utdrag härur, avhandlingen *Plantarum circa Upsaliam sponte nascentium Catalogus*, som trycktes år 1735 i andra tomen (för år 1732) av Uppsala Vetenskapssocietets handlingar, samt ett supplement till denna, »Tilökning på några örter, fundna i Upland, sedan *Catalogus plantarum Uplandicarum* utgafs år 1732», eller, såsom LINNÉ citerar i *Flora Suecica*, *Auctuarium plantarum Uplandicarum*, vilket infördes i första årgången av Vetenskapsakademiens handlingar (1740).

Det förstnämnda arbetet saknar författarnamn. Dess auktor antydes emellertid genom följande, till titeln fogade ordlek: *Avia Meleridum peragro loca*, en väl funnen travestering av det bekanta citatet ur LUCRETIUS CARUS' *De rerum natura*, vilket lyder: *Avia Pieridum peragro loca*. De med kapitäl återgivna båda mellersta bokstäverna i *locA* äro initialerna till OLOF CELSIUS namn. Arbetet lämnar — liksom supplementet till detsamma — en huvudsakligen enligt CASPAR BAUHINS *Pinax Theatri Botanici* och TOURNEFORTS *Institutiones Rei Botanicae* upprättad förteckning

över Uppsalatraktens växter. Bland dem nämnes ett 30-tal i Sverige tidigare ej anträffade fanerogamer samt ett stort antal kryptogamer, huvudsakligen mossor, svampar och lavar, vilka växter blevo över huvud först genom CELSIUS närmare undersökta i vårt land. CELSIUS räknas med full rätt som Sveriges förste bryolog. Katalogen från år 1735 upptager över 50 av honom till arten bestämda mossor.

CELSII mera utförliga och mest betydande botaniska verk, Flora Uplandica, blev likväl icke befordrat till trycket. Originalhandskriften härtill har varit hitintills så godt som okänd. Den förvaras å universitetsbiblioteket i Lund sedan år 1888, då den skänktes dit av professor LÖWEGREN, som tillvaratagit densamma bland sin svärfaders, akademiträdgårdsmästaren CARL JOHAN LUNDBERGS, kvarlåtenskap. Utom denna finnas i Sveriges offentliga bibliotek ytterligare två från CELSIUS härrörande handskrifter med titeln Flora Uplandica. Den ena, å riksmuseum, tillhör CELSII där förvarade herbarium, den andra finnes i Uppsala universitetsbibliotek.

Förutom sitt stora värde som originalhandskrift erbjuder Lundamanskriften ett betydande intresse, emedan CELSIUS underkastat detsamma en i flera punkter genomgripande omarbetning, dels i detsamma infört anteckningar om de växtfynd, han gjort i Uppland efter år 1730, då den ursprungliga handskriften daterats. Uppsalamanskriften, från år 1733, utgör ett utdrag ur Lunda-handskriften och har i väsentliga delar legat till grund för CELSII år 1735 tryckta Catalogus. Till skillnad från Lundaexemplaret upptager det inga fyndorter, ej heller beskrivningar av de växter som behandlas.

Lundaexemplaret saknar titel. Å första bladet förekommer visserligen påskriften: Olof Celsii Flora Uplandica, men denna är av senare datum. Uppsalamanskriften bär titeln: Flora Uplandica / sive / Catalogus / quo stirpes in Uplandia, & / circa Upsaliam inprimis, / sponte nascentes enumerantur, / cura & studio / Olavi Celsii /, varunder följer versen: Avia Meleridum peragro loca, / nullius ante Trita Solo, samma fyndigt omarbetade citat ur

LUCRETIUS CARUS, som i förkortad form återkommer i CELSII tryckta Catalogus.

Vid jämförelse mellan å ena sidan Uppsalamanuskriptet, å andra Lund- och Stockholmsmanuskripten — det senare är en avskrift ur Lundahandskriften, sådan den ursprungligen avfattats, — framträda dem emellan stora olikheter. I det förra anföras växterna, liksom i CELSII tryckta katalog, alfabetiskt, i de båda senare ordnade efter ett system i 23 klasser. Uppsalahandskriften saknar de ofta utförliga, i Lund- och Stockholmsmanuskripten meddelade beskrivningarna och fyndortsuppgifterna.

Originalmanuskriptet till Flora Uplandica — exemplaret i Lund — föreligger i liten oktav, bundet i skinnband med guldsnitt och har utan tvivel varit avsett till dedikationsexemplar. Det inledes med en tillägnan till drottning ULRIKA ELEONORA, varpå följer en lyckönskan till författaren av OLOF CELSII son, MAGNUS CELSIUS, sedan en lyckönskningsskrivelse av rektor JOH. STEINMEIJER, liksom den förra avfattad på latinsk vers. Arbetets rent botaniska del börjar med en förteckning över citerade auktorer och deras verk, vartill sluter sig en översikt över det i Flora Uplandica använda växtsystemet.

Till skillnad från Uppsalahandskriften, där ordningen är alfabetisk, ha växtarterna i Lundahandskriften ordnats i klasser (I—XIX Herbæ och XX—XXIII Arbores). Till grund för indelningen ligger en modifikation av TOURNEFORTS system. Klasserna I—XVI äro identiska med motsvarande hos TOURNEFORT, klasserna XX—XXII med TOURNEFORTS XVIII—XX; CELSII klass XXIII motsvarar TOURNEFORTS tvenne sista klasser. Klasserna XVII—XIX återfinnas ej hos TOURNEFORT, utan tillhöra ett äldre system, RAJI Methodus plantarum, vilket system uppställdes år 1682 och, senare mer och mer förbättrat, år 1703 utgavs i definitiv form.

De anteckningar, CELSIUS senare infört i Lundahandskriften, sträcka sig till år 1732. Året därpå sammanskrev CELSIUS ett utdrag därur, Uppsalamanuskriptet, och införde sedermera i detta sina under de följande åren gjorda floristiska iakttagelser. Svår-

lästa och hopgyttrade träffas dessa å försättsbladet och å de sista arken. Anteckningarna gå fram till åren 1739—1742.

Det skulle föra för långt att i detta sammanhang lämna en detaljerad redogörelse för innehållet i Flora Uplandica. Endast antydningssvis skall nämnas, att CELSIUS egnat särskild uppmärksamhet åt blommornas färgvariationer — vitblommiga former nämns sålunda av ett stort antal växter —, åt variationer i blomors och bladkransars talförhållanden, land- och vattenformer av amfibiska växter, t. ex. *Polygonum amphibium*. Därjämte förekomma teratologiska notiser och de första mera bestämda cecidologiska iakttagelserna i vårt land. De växtbeskrivningar, CELSIUS meddelar, äro i flera fall tämligen ingående — detta gäller exempelvis om *Sceptrum Carolinum*, *Lobelia Dortmanna* och *Cornus suecica* —, beskrivningar, som för Linnéforskningen äro av stort värde och till vilka jag i det följande återkommer. Det största intresset erbjuda kanske dock CELSIUS fyndortsuppgifter. Dessa tillhöra nämligen de allra äldsta i vårt lands botaniska litteratur. Visserligen utgav OLOF BROMELIUS den första provinsialfloran i Sverige, *Chloris Gothica* (1694), och för Finland förelåg redan 1673 en växtförteckning över Åbotrakten, ELIAS TILLANDZ' *Catalogus plantarum prope Aboam*, därpå följde JOHANN LINDERS *Flora Wiksbergensis* (1716), OLOF BROMANS ännu outgivna *Chloris Helsingica*, utarbetad år 1724 i anslutning till hans stort anlagda verk *Glysiswallur* och PETRUS ARTEDIS år 1729 sammanskrivna, först i våra dagar utgivna förteckning över Nordmalings flora. Mera detaljerade lokaluppgifter meddelas emellertid först i vårt land av CELSIUS.

Bland fyndorterna kommer först Uppsala och dess närmaste omgivning i betraktande. På upprepade ställen nämnes Börje. Denna trakt var CELSIUS väl bekant, då han sedan 1707 i 20 år innehade Börje pastorat, de senare åren som prebende till sin profession. Waxala var vidare en trakt, som CELSIUS haft tillfälle att grundligt utforska. År 1727, vid tiden för de mera energiskt bedrivna förarbetena till Flora Uplandica, utnämndes han till innehavare av detta pastorat.

Andra platser, som CELSIUS mera ingående undersökt, äro

Östhammar, Öregrund samt de i skärgården belägna Gräsön och Karön. Särskilt Gräsön torde ha lockat till botaniska exkursioner, sedan dessa platser blivit närmare kända genom professor LARS ROBERGS undersökning år 1712 och genom ADAM WERNERS år 1727 utgivna *Dissertatio physica Graes-Oeam representans*. CELSIUS har emellertid berest i botaniskt syfte större delen av Uppland, då *Flora Uplandica* upptager, förutom redan nämnda fyndorter, ett stort antal i olika delar av Uppland belägna socknar.

På flera ställen möta uppgifter, som hänföra sig till orter på större avstånd från Uppsala. Detta är t. ex. fallet med några växter, som den med CELSIUS samtida botanisten STEINMEIJER funnit i Stockholm. Ifrågavarande fyndorter ha emellertid senare åter strukits, kanske emedan CELSIUS velat på detta sätt mera begränsa området för sin undersökning, kanske också därför, att han dragit STEINMEIJERS uppgifter i tvivelsmål.

Jag antydde redan i inledningen till mitt föredrag, att *Flora Uplandica* icke är ett genom enbart CELSIUS undersökningar framgånget verk. CELSIUS citerar på åtskilliga ställen LINNÉ'S namn, t. ex. vid *Neslea paniculata*, *Neottia nidus avis*, *Lycopodon stellatum* m. fl., vilka växter uttryckligen uppgivas såsom funna av LINNÉ. Emellertid inskränker sig LINNÉ'S medverkan vid tillkomsten av *Flora Uplandica* ingalunda till meddelandet av några få växtfynd. Hans medarbetarskap synes i flera punkter ha varit så omfattande, att *Flora Uplandica* måste betraktas som en frukt av LINNÉ'S samarbete med CELSIUS. I egenhändiga anteckningar om sig själv upplyser LINNÉ, att han under år 1729 »flitigt upspanade örter, som växte wilt kring Upsala, war alltid i sällskap med Doctor Celsius, hwar han reste, och med honom utarbetade [Upsala-]örterna uti hans Bibliotheque. . . .». Andra självbiografiska anteckningar av LINNÉ, *Vita Caroli Linnæi*, äro än mera upplysande. LINNÉ meddelar här, att »Doct: et Profess: Theol: O. Celsius . . . kallade mig till sig 8 April (1729), då han begynte arbeta på *Flora Uplandica*, så att jag — som han skriver — alltid fick wara tillstädes, då dett hades för händer.» Enligt samma anteckningar reste LINNÉ den 24 maj 1729 till Danne-

mora och fann där åtskilliga, även i brev från LINNÉ till KILIAN STOBÆUS (den 23 juni 1729) angivna »rara örter», de samma som i CELSII Flora Uplandica upptagas med fyndorten Danne-mora. »Reste . . . .», fortsätter LINNÉ, »den 24 juni till Roslagen, då Doct: Celsius mig följde dit, allenast till den ändan att wisa mig Sceptrum Carolinum Rudb: f: som dock ej då stod i blomma. . . . — Reste . . . 30 juni från Upsala åht hafsbrädden till att uppspana de örter, som wij ej förr uti Upland hade sedt, h:ka komma att insättias uti Flora Uplandica . . .» På denna resa observerades tillsammans 27 arter, som tidigare ej anträffats i Uppland och som av LINNÉ uppräknas. — »D: Celsius och jag — heter det vidare hos LINNÉ — reste 7 Sept. till Börje sochn och sågom Sceptrum Carolinum uti full mognad med des capsulæ, då jag fant att dett revera war en Pedicularis, doch i fruchtan för Prof: Rudbeck holt jag detta dolt och gaf beskrifning på Sceptrum Car[olinum], Mesomora och Dortmanna uti Flora Uplandica, 8 Sept.»

Ytterligare upplysningar om sin ställning till författandet av Flora Uplandica lämnar LINNÉ i sitt arbete Spolia Botanica. I föreläsalet läses där följande angående Roslagsresan: »Hit kom jag att resa 1729 uti Junio sub ductu S. S. D. O. Celsius att upfäraska [utforska], hwad rara örter här måtte finnas, hwilken resa mig blef af Soc: Reg: et Sc: Sveciæ [ombetrodd]. Resan war altså mäst anstald, på dett man måtte kunna utfäraska [utforska], hwad sälsama örter uti skiären stodo till finnandes, ty begav man sig åht Öregrundssidan och Gräsöen. — Gräsöen, ett litet stycke från Öregrund belägen, gjorde mig allena nöje en hehl dag d. 9 Julii hwaräst jag på den korta tiden åtskillige fan, besynnerl. wid hafsbrädden och hade ingen twifwel warit med mindre flere funnits, om jag fåt komit till yttre stranden. — Karöen en öe ej långt från Östhammar fågnade mig äfwen med några rara och angenämma örter . . . .» Denna resa räckte från de sista dagarna i juni till och med den 9 juli utom en eller annan dag för återresan till Uppsala.

Under LINNÉS resor i Uppland år 1729 — delwis i sällskap med CELSIUS — anträffades 47 växtarter. Att LINNÉ och ej

CELSIUS har äran av dessa fynd framgår av följande LINNÉS anteckning i Spolia Botanica: »Alla desse . . . . [47] Roslagiska örter har jag först uti Upland upfunnit. Alla desse hafwer jag communicerat D. Celsio att insättia uti sin Flora Uplandica. Doch tages här undan Ophioglossum, Triglochim et Hypopithys med Scept[ro] Carol[ino], som D. Celsius funnit före mig.»

Jämväl vid ett senare tillfälle gjorde LINNÉ undersökningar, som kommo Flora Uplandica tillgodo, nämligen då han midsommaraftonen 1731, på resa till Stockholm, besökte ön Kofsan. Denna undersökning har LINNÉ beskrivit i Flora Kofsöensis, ett arbete, som huvudsakligen innehåller en förteckning över de 81 växtarter, LINNÉ där observerade under sitt besök. Bland dem voro för Uppland tre nya: *Lithospermum officinale*, *Litorella lacustris* och *Eupatorium cannabinum*, vilka också av CELSIUS infördes i Flora Uplandica med anteckningen: »In insula Kofsan a Linnæo lecta.»

LINNÉS ovan nämnda anteckningar, CELSIUS egna uppgifter i företalet till Flora Uplandica samt Uppsala Vetenskaps societets protokoll från sammanträden åren 1729—1730 tillåta oss att nästan steg för steg följa utarbetandet av Flora Uplandica. Förarbetena gå tillbaka till 1690-talet. I företalet till Uppsalamanuskriptet 1733 upplyser CELSIUS, att han sysslat med sina verk Hierobotanicon och Flora Uplandica i över 40 år. Ända till våren 1729 synas emellertid hans floristiska arbeten ha inskränkt sig till resor och upprättandet av listor över därvid anträffade växtarter. Det slutliga utarbetandet av Flora Uplandica började på våren 1729, närmare bestämt den 8 april enligt LINNÉS dagboksanteckning. Redan den 18 april var ett första utkast färdigt. Vetenskaps societetens protokoll från dess sammanträde sistnämnda dag upplyser § 3, att då »upwiste Hr. D:r Celsius sitt botaniska wärk, som är en Catalogus på the örter han sjelf sedt här i Upland, och lofwade Hr Doctoren på Societetens begäran at wilja låta thet efter handen inkomma i Actis Literariis». Härmed kan emellertid icke avses det definitiva manuskriptet till Flora Uplandica, emedan ett stort antal där upptagna växter bevisligen blevo CELSIUS bekanta senare på våren samt under sommaren och hö-

ten samma år. Detta gäller t. ex. de växter, som anföras från Dannemora, Öregrund, Östhammar och Karön. Dessa torde emellertid ha varit införda, när CELSIUS andra gången, den 1 oktober samma år, i Vetenskaps societeten, likaledes enligt ett dess protokoll, förevisade Flora Uplandica.

Mellan åren 1727 och 1729 vistades CELSIUS för offentligt uppdrag i Stockholm. Det är sannolikt, att han då dels själv upptäckt fyndorterna för några därifrån anförda växter, dels erhållit av rektor STEINMEIJER upplysningar angående sådana.

År 1730 upprättades originalmanuskriptet till Flora Uplandica (handskriften i Lund), omfattande samtliga, även av LINNÉ eller i dennes sällskap ditintills funna uppländska växter. Samma år togs av detta manuskript en avskrift in folio, som jämte en därtill hörande typsamling, ett herbarium på 4 stora tomer, den 13 maj överlämnades som gåva till drottning ULRIKA ELEONORA. CELSIUS fortsatte emellertid under de närmaste åren sina floristiska undersökningar och underkastade Flora Uplandica i flera punkter en ingående omarbetning. År 1733 avstod han från vidare bearbetning av detta manuskript och hopskrev i stället en alfabetisk förteckning över Upplands växter, Uppsalamanuskriptet, som han sedan lade till grund för sin 1735 tryckta Catalogus. Efter hand införde CELSIUS i sistnämnda manuskript de följande årens iakttagelser, dels egna, dels anteckningar om av andra personer gjorda, för honom bekanta växtfynd. Anteckningarna sträcka sig fram till 1742, då CELSIUS den 27 april fann en *Pulsatilla vernalis*. Redan ett par år tidigare synes emellertid CELSIUS börjat draga sig tillbaka från botaniken. Ett konsistorieprotokoll i Uppsala upplyser, att han år 1738 till universitetet försålde hela sitt botaniska bibliotek, omfattande även »Flora Uplandica» (Uppsalamanuskriptet) jämte ett därtill hörande herbarium.

De följande åren ägnade CELSIUS uteslutande åt slutförandet av Hierobotanicon, vilket arbete utkom 1745—1747 och utgör en sammanfattning av dels de talrika dissertationer, CELSIUS tidigare offentliggjort över skilda växter, dels ett utdrag ur andra CELSIUS under en lång följd av år gjorda anteckningar. Sistnämnda anteckningar fylla 5 mäktiga volymer. År 1749 överlät han

dessa till LINNÉ, som å första tomen gjort påskriften: *Adversaria Olaj Celsii Patris ab authore data in summa senectute C. Linnæo 1749 d. 29 Febr.* Anteckningarna ifråga lämna ett talande vittnesbörd om den enastående flit och noggrannhet, varmed CELSIUS gått till utförandet av sitt stora arbete.

Av vad jag redan anfört är uppenbart att *Flora Uplandica* framgått ur CELSIUS förarbeten till *Hierobotanicon*. I företalet till *Flora Uplandica* yttrar CELSIUS: » . . . icke är witterliget, att någon här i landet har tilförene sammanplockat, och på en gång upwijst så många svenske örter, som hon [Then Upländska Flora] nu gör. Thet kunde väl sägas, icke så egenteligen höra en prästman til, at framkomma med ett blomsterwärk. Men . . . som jag i yngre åren burit en besynnerlig kärlek för örter, så hafwa ock the orientaliska språken, them jag så utomlands — CELSIUS syftar här på sin europeiska resa 1696—1698 —, som wid Upsala academie haft tillfälle at cultivera, gifwit mig anledning at uplysa the i then heliga Biblen förekommande namn på örter och trån, hwilka til en stor del i versionerne icke äro rätt träffade. Thenna Bibliska Botanica har, förutan thet, at man någorlunda måst se sig om i the arabiska, grekiska och romerska skrifter, samt äldre och nyare resebeskrifningar, jämwäl erfordrat någon kunskap af Botaniquen öfweralt, hwaraf jag för många år sedan blef föränlåten the omkring akademien växande örter och trån med flit at efterleta.»

I tryck utkommo som nämnt endast två kortfattade extrakter ur *Flora Uplandica*. CELSIUS synes emellertid åren närmast efter 1735, då hans *Catalogus* trycktes, ej ha varit främmande för planen att utgiva *Flora Uplandica* i dess helhet. I brev till LINNÉ skriver han visserligen den 13 jan. 1736: »I *Flora Upl.* fattas alla våra fungi, en stor del af graminibus etc. I en annan edition el. supplemento måste dhe utgifwas af D. Linnæo.» Det heter emellertid i ett senare brev samma år, 9 Mart. 1736, tydligen som svar på en LINNÉS förfrågan: »*Floram Upl.* att utgifwa i sin extension, har jag icke betänkt mig på. Kunde man tro att hon gjorde någon nytta, så will jag icke supprimera henne. Men hälst såge jag hon blefwe ther uthe tryckt, med en liten

prefation och uthan mitt namn. H. Dr wet ibland Menniskior bäst, att jag ther wid hafft reen afsicht, och ingen förmon af thetta studio sökt för mig. Jag har och alltid warit rädd man skulle kasta mig före, ne sutor ultra crepidam. Begynnelsen kom ther af, att thetta war så aldeles hoos oss nedlagt, att ingen frågade thereffter, thet mig förtröt innerst i hiertat, effter jag thet sielf älskade. H. Dr wet ock, att jag theri säger sant.»

Om CELSIUS sålunda haft någon tanke på att trycka Flora Uplandica, stannade det vid blotta avsikten. Det torde ha varit LINNÉS nu uppgående, lysande namn och jämförelsen med de epokgörande, på höjden av vetenskaplig fulländning stående verk, denne utgav under loppet av 1730-talet, som stegrade CELSIUS farhågor för bristerna hos hans Flora Uplandica och kom honom att avstå från utgivandet av densamma. Det blev i stället LINNÉ förunnat att i utdrag offentliggöra vissa CELSIUS upptäckter. Detta skedde år 1745, då första upplagan av Flora Suecica utkom. I denna upptog LINNÉ åtskilliga av de fyndorter, där CELSIUS anträffat sällsyntare växter.

Redan tidigare hade emellertid från annat håll offentliggjorts viktiga, av CELSIUS gjorda fynd och iakttagelser. Under sin utländska resa hade CELSIUS kommit i beröring med åtskilliga av tidens mest framstående lärde och underhöll sedermera med flera botanister en livlig brevväxling, såsom med WILHELM SHERARD och JOHAN JACOB DILLENIUS, den senare professor i Oxford och sin tids mest framstående bryolog. DILLENIUS hade CELSIUS rådfrågat angående vissa kryptogama och fanerogama växter, t. ex. om *Subularia aquatica*, beträffande vilken CELSIUS i Flora Uplandica anför: »Hujus plantulæ notitiam debeo J. J. Dillenio», vidare *Cornus suecica*, till vilken växt i detta sammanhang ett stort intresse knyter sig och vartill jag strax återkommer. I sitt stora epokgörande arbete Historia muscorum (1741) nämner DILLENIUS följande, av CELSIUS i Uppsalatrakten anträffade och till honom i brev sända lav- och mossarter: *Lecanora tartarea*, *Parmelia centrifuga*, *Cetraria glauca*, *Gyrophora polyphylla* & *deusta*, *Antitrichia curtipendula*, *Ceratodon purpureus*, *Pohlia carnea*, *Pohlia cruda* och *Buxbaumia aphylla*. Till beskrivningen av dessa har

DILLENIIUS bifogat: »ab Ol. Celsio circa Upsaliam lectam, reperi- tam» etc. CELSII fynd av *Buxbaumia*, vilket skedde år 1739 och föranledde den utförliga originalbeskrivningen på växten i DILLENII Historia muscorum, lämnade senare utgångspunkten för LINNÉS avhandling: *Buxbaumia* (1757).

Ett viktigt supplement till CELSII botaniska arbeten — tryckta avhandlingar såväl som manuskript — lämna hans herbarier, av vilka tvenne äro i behåll. De utmärka sig genom växtexemplarens för sin tid ovanliga skönhet och fullständighet och utgöra särdeles värdefulla typsamlingar till hans växtförteckningar, särskilt Flora Uplandica. Det ena herbariet förvaras å Riksmuseum, det andra å botaniska museet i Uppsala. Det förra består av 4 tunga volymer i imperialfolio med 716 växter från Uppland jämte några supplementväxter från Småland, Skåne, Öland och Medelpad. Ett femte band innehåller en till samlingen hörande beskrivning, det i det föregående nämnda Stockholmsmanuskriptet till Flora Uplandica. CELSIUS förärade herbariet år 1730 till drottning ULRIKA ELEONORA d. y. som en gård av tacksamhet för den utnämning till teologie doktor, han erhöll vid drottningens kröning, varvid CELSIUS även vederfors äran att presidera vid en akademisk disputation. I Lundamanuskriptet till Flora Uplandica har CELSIUS å sista sidan gjort följande anteckning beträffande herbariets överlämnande: »Thetta arbetet, uthi 4 stora folianter, jämte cataloguen apart, offererades hennes Kl. Mt. uthi Carlberg den 13 Maji 1730. Hwarest thet behölts in till then 24 Maji, tå thet försändes till Ulrichsdal, til hs. Mt. ock kom then 29 Maji, tå hon lät thet insättia i ett skåp, under låås och nycklar at förwaras, i bibliothequet. Samma dag thet offererades, och med samma chaloupe, som auctor reste tillbaka på, sändes thet till Stockholm till en bokbindare, som satte hs. Mts. stämpel, med namn och croma, therpå.» Å samma sida har CELSIUS vidare antecknat: »dn. 9 febr. 1734 bekom jag af Hennes mt. en guldmedaille af 30 ducater . . . . . och . . . . . sept. 1736 en annan af 12 ducater, med Gust. I, Gust. Ad. och K. Friderici bilder.»

I början av 1740-talet gjordes å CELSII vägnar hemställan om herbariets förflyttning från Ulriksdal till Kungliga biblioteket.

Inlagan ifråga, skriven av CELSII son, bibliotekarien MAGNUS CELSIUS, och daterad den 15 november 1743, har följande lydelse: »Domprobsten i Upsala Hr Doct. Olof Celsius förärade för några år sedan til Högstsalig Hennes Mt Drottningen et Botaniskt wärk eller Herbarium vivum, tillika med dess beskrivning, Flora Uplandica kallat, bestående i 5 tomer i Regal folio, som högstbem:te Hennes Maj:t allernådigst bewärdigade et rum i dess Bibliothek på Ulricsdal. Nu som min k. fader låtit förmärka sig gärna åstunda at bem:te Botaniska arbete, hwaruppå han användt mycken tid och möda, kunde nu mera blifwa försat uti det kongl. här i Stockholm warande publique Bibliotheket till någon mera allmän nytta och dess conservation i framtiden, så fördristar jag mig derom hos Eders Excell:ce såväl på meran:de min K. faders som Kl. Bibliothekets wägnar underdån.-ödmjukast at anhålla.»

Inlagan synes emellertid ej ha föranledt till någon åtgärd, ty år 1758, vid tiden för OLOF CELSII död, förefanns herbariet ännu på Ulriksdal, förvarat i Kungliga naturaliekabinettet. År 1823 fördes det jämte Ulriksdals bibliotek till Gripsholm, och i detsamma insattes genom ståthållaren, friherre LUDVIG STIERNELDS försorg en typtrycksremsa: »Gripsholms Bibliotek. Får ej begagnas utom denna Kongl. Borgen.» Redan på 1840-talet hade dock växtsamlingen överlämnats till Kungliga biblioteket, där den sedan förvarades till den 30 augusti 1870, då den överlämnades i Vetenskapsakademiens vård.

Under 1800-talets första decennier var herbariet så godt som bortglömt. GÖRAN WAHLENBERG, som år 1820 utgav sin Flora Upsaliensis, kände ej detsamma. Först på 1840-talet upptäcktes den Celsiska växtsamlingen av ELIAS FRIES å Kungliga biblioteket i Stockholm och förevisades av honom vid naturforskaremötet därstädes 1842.

CELSII andra växtsamling, å botaniska institutionen i Uppsala, består av 8 folianter. Om detta herbarium meddelar AFZELIUS år 1788 följande: »Framl. Dom-Prost. Doct. Ol. Celsii Botaniska Samlingar, tillika med hans öfriga Botaniska Böcker til et antal af 200, inköptes för 2000 Dal. K:mt til Upsala Aca-

demie Bibliothek år 1738 . . . . Denna Örtsamling gifver mycken uplysning om de i Upland befintlige växter, som v. Linné anfört åtminstone i sin första Flora. De äro inklistrade på halfva folio-ark, som ligga lösa imellan papp-blad i de därtill inrättade böcker, hafva hvar sin nummer och stiga til et antal af 953. De flesta äro ännu i godt stånd, men där och hvar felas någon af de rarare.»

Detta CELSII herbarium överfördes år 1854 jämte BURSERS berömda herbarium från universitetsbiblioteket till botaniska museet i Uppsala.

För att än en gång återkomma till Flora Uplandica, skola vi ett ögonblick dröja vid tre där nämnda växter: *Sceptrum Carolinum*, *Cornus suecica* och *Lobelia Dortmanna*. LINNÉ lämnade enligt dagboksanteckning den 8 september 1729 »beskrifning på *Sceptrum Car[olinum]*, *Mesomora* och *Dortmanna* uti flora Uplandica». Dessa LINNÉS originalbeskrivningar ha förgäves eftersökts i CELSII handskrifter och hittills varit okända. De återfinnas emellertid i Lund- och Stockholmsexemplaren av Flora Uplandica. De äro korta och koncisa samt avfattade efter schemat för växtbeskrivningarna i TOURNEFORTS *Institutiones Rei Herbariæ*.¹

Den första tryckta beskrivningen över *Sceptrum Carolinum* lämnades år 1731 i en under professor LARS ROBERGS presidium ventilerad avhandling, som å titelbladet uppgives ha till författare OLOF RUDBECK d. y:s son, JOHAN OLOF RUDBECK: *Dissertatio botanica de planta Sceptrum Carolinum dicta*, en avhandling, som emellertid författats av LINNÉ, såsom dennes år 1853 återfunna originalmanuskript ger vid handen. Andra sidan meddelar nämligen där följande upplysande anteckning: »Denna Disputation hafwer jag på en dag samman-skrifvet för 30 dl:r kp:mt. Därför har en annor fådt hedren.» Den beskrivning av *Sceptrum Carolinum*, LINNÉ lämnat CELSIUS år 1729 och av denne införts i Flora Uplandica, återkommer här nästan ord för ord. I Flora Lapponica har LINNÉ sedermera citerat den utförliga beskrivning i övrigt, han lämnat i den Rudbeckska avhandlingen.

Vid redogörelsen för *Cornus suecica* — *Mesomora alba*, som

¹ Återgivna som bilaga (sid. 20) till förevarande föredrag.

den kallas — har CELSIUS i sitt manuskript överstrukit beskrivningen på blomma och frukt och i marginalen antecknat: »*Cornus pumila*, herbacea, *Chamæpericlymenum dicta*. Cel. Dr. Dillen. in literis ad auct. d. 19 Aug. 1730 et 22 Febr. 1732.» Att CELSIUS brevväxlat angående växten med nyss nämnde DILLENIIUS framgår ytterligare av beskrivningen i den senares stora, 1734 utgivna praktverk *Hortus Elthamensis*. DILLENIIUS citerar nämligen där i utdrag ett brev från OLOF CELSIUS, den 29 juli 1731, vari CELSIUS på begäran meddelat DILLENIIUS sina iakttagelser. In extenso följer där hela den i *Flora Uplandica* förekommande beskrivningen. Att CELSIUS överstrukit beskrivningen i *Flora Uplandica* betyder sålunda, att han överlåtitt offentliggörandet av densamma till annan person.

Beskrivningen å *Cornus* (*Mesomora alba*) är emellertid icke CELSIUS egen, utan LINNÉ. Utförligt beskriver LINNÉ växten först i *Flora Lapponica*. Det är emellertid bekant, att han tidigare författat en avhandling om *Cornus*, ehuru ifrågavarande manuskript förkommit. I Uppsala akademiska konsistoriums protokoll den 17 april 1732 läses nämligen: »Angaf Hr Doctor Roberg materias disputandas . . . . de *Cornus herba* af Linnæus». I sin dagbok skriver vidare LINNÉ: »Skref 23 April (1732) Disputation de *Corno herba*, men som D: Celsius wiste mig att Dillenius funit des genus, wille jag ej förekoma, fastän disputationen war halftryckt, ty blef hon revocerad.» I ett handskrivet, å Uppsala universitetsbibliotek förvarat utkast till *Flora Lapponica* har LINNÉ därjämte gjort följande anteckning: »Att denna [växt] är ett genuina species *Corni*, är aldeles intet twifwel. Jag hade sammanskrifwit en dissertation om denna ört, och den till trycket befodrat, men då hon var halfparten impressa, fick jag af S. S. Theol. Dr. et Prof. Celsius, mæcenato nostro, först förnimma, att Celeb. D. Dillenius haftt tillförne samma mening, och uti ett bref till honom kallat henne *Cornus pumila herbacea*, *Chamæpericlymenum dicta*. [Derför] revocerade jag henne häldre, än föra *illicitas falces uti ens annors säd*.» Den vidlyftiga redogörelse, LINNÉ 1737 införde i *Flora Lapponica* för denna växt, *Cornus herbacea* — den upptager där ej mindre än 5 sidor —, har

han säkerligen till stor del hämtat ur sin år 1732 författade dissertation.

Jag har härmed sökt i några punkter klarlägga, huru CELSIUS Flora Uplandica uppstått, vilken andel LINNÉ haft i detta verk, och i samband med min utredning av dessa spörsmål belyst vissa sidor av LINNÉ'S botaniska forskning under de första studieåren i Uppsala. Det återstår emellertid en viktig sida av CELSIUS verksamhet som botanist, CELSIUS som grundare av en botanisk trädgård i Uppsala, Hortus Celsianus. Tack vare LINNÉ'S arbeten Hortus Uplandicus och Hortus Upsaliensis och vissa av CELSIUS efterlämnade anteckningar kunna vi ännu i någon mån rekonstruera bilden av denna för länge sedan försvunna anläggning.

Den akademiska trädgården i Uppsala befann sig under 1720- och 1730-talen i ett tillstånd av ständigt fortskridande förfall. Denna trädgård, OLOF RUDBECK d. ä:s stolta skapelse och under sin glanstid tävlande med de förnämsta i Europa, hade lidit hårdt vid Uppsalabranden 1702, som förstört växter — ej mindre än 600—700 träd —, växthus och en stor del av den gamle RUDBECKS dyrbara anläggningar därstädes, och den av de politiska förhållandena förorsakade penningknappheten hade gjort det omöjligt att på nöjaktigt sätt avhjälpa bristerna. Men till en del låg orsaken till trädgårdens förfall däruti, att OLOF RUDBECK d. y., som — själv eller genom ställföreträdare — hade närmaste överinseendet, åsidosatte trädgården för sina på andra vetenskaper alltmera inriktade intressen. Till förfallet bidrog också, att akademiträdgårdsmästaretjänsten under flera år innehades av personer, som voro föga vuxna denna befattning.

Det var under dessa för Uppsala akademi föga smickrande förhållanden OLOF CELSIUS med sin varma nitälskan för botaniken sökte sig i viss mån ersättning i en botanisk trädgård, som han själv anlade och under en följd av år vidmakthöll å sin gård. Denna, belägen å tomten till nuvarande gården nr 11 vid Östra Ågatan, hade CELSIUS ärvt efter sin fader, matheseos professorn, senare kyrkoherden i Gamla Uppsala MAGNUS CELSIUS, om vilken är bekant, att han i sin trädgårdstappa odlat sällsyntare växter och även i övrigt visat intresse för örtekunskap. Det var denne

MAGNUS CELSIUS, som på 1650-talet upptäckte *Rubus arcticus* i Hälsingland och till Uppsala sände exemplar av denna växt, vilka planterades i den Rudbeckska trädgården. Under årens lopp samlade OLOF CELSIUS efter hand i sin trädgård ett avsevärdt antal in- och utländska växter.

Det är bekant att LINNÉ på rekommendation av CELSIUS anställdes som informator i OLOF RUDBECKS d. y:s familj och erhöll det för en 2 års student smickrande uppdraget att vikariera såsom föreläsare och demonstrator av botaniska trädgårdens växter. En frukt härav blev LINNÉS åren 1730 och 1731 författade växtkataloger, Hortus Uplandicus, Adonis Uplandicus, varav som bekant föreligga ej mindre än 5 varianter. I dessa möter på flera ställen uppgiften in horto Celsiano. Den mest fullständiga handskriften, det s. k. Ivetoftamanuskriptet, vilket LINNÉ uppenbarligen haft för avsikt att utgiva i tryck, upptager såsom växande i Hortus Celsianus icke mindre än 32 utländska växtarter, som vid den tiden saknades såväl i den akademiska som i övriga, av LINNÉ kända större trädgårdar i riket. Av mera intressanta inhemska växter voro där planterade *Cornus suecica*, *Rubus arcticus*, *Daphne Mezereum* och *Betula nana*. Det framgår sålunda, att CELSIUS trädgård redan i början av 1730-talet varit särdeles välförsedd och under LINNÉS första studieår framstått rent av som ett annex till den akademiska.

I Uppsalamanuskriptet till Flora Uplandica har CELSIUS gjort utförliga anteckningar beträffande sin trädgård särskilt under åren 1735—1737. Han har nämligen där meddelat listor över de frön, han erhållit till dennas riktande från botaniska trädgårdar och enskilda personer. I anteckningarna nämnas frösändningar från Skåne (1736), Noor, Lund (1737), Dresden (1737), Paris (1735, 1737) och Leiden (1738), de senare erhållna genom LINNÉ, som då ännu vistades i Holland. Därjämte omnämns frön, som CELSIUS fått sig tillsända från dr MÅRTEN LITHEMIUS under dennes utrikes resa år 1737, ävensom frön från den ryktbare karo- linen JOHAN GUSTAF RENAT, vilka den senare hemfört från sin vistelse i Kalmuckiet och som år 1736 såddes hos CELSIUS. Av anteckningarna framgår, att fröna i flera fall såddes i driv-

bänk och därefter utflyttades å fritt land. Betecknande är den noggrannhet, varmed CELSIUS för det stora flertalet växter noterat såväl den tid, sådden skedde, som de dagar groddplantorna kommo upp.

Hortus Celsianus var säkerligen mot slutet av 1730-talet särdeles rik på sällsynta växter. Frölistorna från Paris upptaga för år 1735 42, för år 1736 ej mindre är 50 arter, frösändningen från Dresden 45. Vid samma tid hade antalet i akademiska trädgården odlade växter nedgått från inemot 280, som år 1731, enligt LINNÉ'S Hortus Uplandicus, funnos där växande, till omkring 50, enligt LINNÉ'S uppgift i dissertationen Hortus Upsaliensis (1745). Genom CELSIUS försorg räddades från undergång åtskilliga där förekommande växter, vilka inflyttades i Hortus Celsianus och där funno en fristad. När den akademiska trädgården år 1742 övertogs av LINNÉ och genom hans åtgöranden redan samma år på ett glänsande sätt reste sig ur sitt förfall, återbördades dessa växter till deras rätta ägare, vilket LINNÉ med tacksamhet erkänner i nyssnämnda dissertation, Hortus Upsaliensis, och säkerligen fick då från Hortus Celsianus medfölja ett antal andra, där odlade växter att giva ökad glans åt den återuppståndna Hortus Academicus.

Mitt herrskap!

Jag inledde mitt föredrag med ett citat ur ett LINNÉ'S förstlingsarbete. Jag skulle vilja sluta med ett par ord, hämtade ur ett mera berömt LINNÉ'S arbete, Hortus Cliffortianus, ord, som om de då, år 1737, ställts till OLOF CELSIUS, skulle gått på ett träffande sätt i uppfyllelse. Det är de till GEORG CLIFFORD riktade välönskningar, varmed LINNÉ avslutar företalet till sitt nyssnämnda stora arbete: »Floreas in Tuo Horto in Nestoreos annos! Floreas ex Tuo Horto post fata, per secula! Vivas, qui supervixeris Unicus Botanicorum Mæcenas!» Kärleken till botaniken levde snarare ökad än minskad kvar hos CELSIUS in i hans sena ålderdom. Ända till sin död, som inträffade midsommardagen 1756 i åttiosjätte levnadsåret, kunde CELSIUS glädja sig åt en god eller endast föga försvagad hälsa. Hortus Celsianus i Uppsala

är ej mer, men genom sin forskning har OLOF CELSIUS för all framtid knutit sitt namn till botaniken i vårt land. Han, »den efterborne Mæcenus», som skänkte den fattige, medellöse och okände studenten CARL LINNÆUS stöd och uppmuntran, skall alltid intaga en hedersplats i Linnéforskningens hävdaböcker.

BILAGA

LINNÉS originalbeskrifningar över *Sceptrum Carolinum*, *Cornus suecica* (*Mesomora alba*) och *Lobelia Dortmanna* (*Dortmanna lacustris*), lämnade den 8 september 1729 till OLOF CELSII Flora Uplandica.

SCEPTRUM CAROLINUM, flore aureo magno, rictu sanguineo. *Rudb. F. Act. Lit. Suec.* 1720. 100 et *Lapon. ill.* ubi figura satis elegans. *Antirrhinum aquaticum flore luteo Suevorum. Rudb. P. Hort. Ups.* *Sceptrum Carolinum flore est monopetalo, anomalo, tubulato, et personato, in duo labia diviso, quorum superius galeatum, et integrum est, inferius tripartitum. Pistillum abit in fructum membranaceum, turgidum, ex rotundo acuminatum, in duo loculamenta divisum, bifariam dehiscentem. Semina oblonga, ovata, quorum unum quodque calyptra membranacea angulosa involutum est. Nomen Sceptri Carolini, speciosissimæ huic plantæ impositum est, quia sub regimine CAROLI XI. primum apud Suecos innotuit, et glor. mem. CAROLI XII, occasione editi itineris Laponici, dicata fuit a nobil. Olavo Rudbeckio F. In prato uliginoso parœciæ Börje, Stockbäck dicto, item supra villam Örn-sätra parœciæ Jomkyl, juxta ostium rivuli, ad pratum Ultunawijk.*

MESOMORA alba, baccis in corymbo rubris. *Rudb. F. Act. Lit. Suec.* 1720. 97. *Herba Paris, flore magno, polycoccus, edulis. Id. Lap. ill.* 11. *Chamæpericlymenum. Raj. Syn.* 261. *Periclymenum humile, Norvegicum. C. B.* 302. *Burs.* XVII. 49. *Alsine baccifera Suevorum. Rudb. P. Hort. Ups. Franken. Brom. Periclymeno accedens planta monanthos, nostras. Mor.* III. 534. *Mesomoræ flos est tetrapetalus, regularis, nudus, rosaceus, embryones in medio continens, qui in baccis excrescunt, plurimas, simplices,*

globosas, singulas singulis petiolis insidentes. Cuivis fructui ossiculum inest unicum, cordiforme, septo intermedio osseo, in duo loculamenta, singula unicum nucleum continentia, divisum. In Roslagia. *Burserus* annotat, se in Fionia eam invenisse copiosissime. Eandem cum flore flori innato in Fionia invenit *P. Kyllingius*, at eam nomine *Periclymenum* humile flore super florem vocat, apud *Barthol. Act. med.* p. 396. cum fig. In Smolandia, Uplandia, Gestricia, Helsingia, aliisque terris borealibus plurima nascitur.

DORTMANNA lacustris, floribus sparsis, pendulis. *Rudb. F. Act. Lit. Suec.* 1720. 97. fig. 2. Gladiolus lacustris *Clus. Cur. post.* 15. Gladiolus lacustris Dortmanni. *Raj. Syn.* 287. Gladiolus palustris. *Rudb. Camp. El.* II. 17. Leucojum palustre, flore subcæruleo *C. B.* 202. Dortmanna est plantæ genus, flore monopetalo anomalo, tubulato, in quinque partes linguiformes digitatim diviso, quorum duæ superiores reflexæ, et angustiores sunt. Calyx abit in fructum membranaceum, septo intermedio in duo loculamenta divisum, apice dehiscentem. In Jerlåsa, prope Bredsiö.

LINNÉS UPPFATTNING AV DE S. K.
»KORNÄHREN» I DEN PERMISKA
SKIFFERN VID FRANKENBERG
I HESSEN

AV

A. G. NATHORST

V ID GESMAR ÖSTER OM FRANKENBERG I HESSEN förekommer en till permiska systemet hörande skiffer, som sedan 1590 varit föremål för gruvdrift på grund av dess innehåll av silverhaltig kopparglans (numera lär dock gruvdriften därstädes vara nedlagd). Skiffern själv innehåller ingen malm, utan denna är utfälld kring de i skiffern förekommande växt- och djurlämningarna. Av dessa intressera oss här endast sådana, som av gruvarbetarna kallats »Korngraupen» eller »Kornähren», detta på grund av deras yttre likhet med ett sädesax. Såsom H. R. GÖPPERT 1850 ådagalagt, är det emellertid i själva verket fråga om bladbärande grenfragment av ett utdött barrträdssläkte — *Ullmannia* — vars blad hos den här förekommande arten, *U. Bronnii* GÖPPERT,¹ äro korta och tjocka samt framåtriktade (fig. 1—4).

Även LINNÉ hade fäst sin uppmärksamhet vid desamma, möjligen närmast därtill föranledd av uppgiften i WALLERIUS' Mineralogia (1747), varest läses (sid. 287):

»*Figurcrad* Kopparmalm. Spec. 270:

Cupri minera, lapidi fissili inhaerens, figurata. Minera cupri figurata.

¹ Artnamnet hos andra författare har även varit *phalaroides* och *frumentaria*.

Är af åtskilliga figurer, och sitter alltid i Skifversten; är af åtskillig färg; holler dock sjelfva Skifversten för sig sjelf ingen koppar, utan allenast *figuradet*.

Finnes

- 1) Kålgraupen, *Minera cupri figurata carbonaria*.
Liknar brände kål.
- 2) Holtsgraupen, *Minera cupri figurata lignea*.
Liknar ett stycke Trä.
- 3) Kornähren, *Minera cupri figurata spicam referens*.
Liknar kornax intrykte i Skifvern.
- 4) Fisk-Skifver, *Minera cupri figurata pisces referens*.
Har *figurer* af intryckte fiskar, ifrån *Mansfeldiska* Koppargrufvorna.»

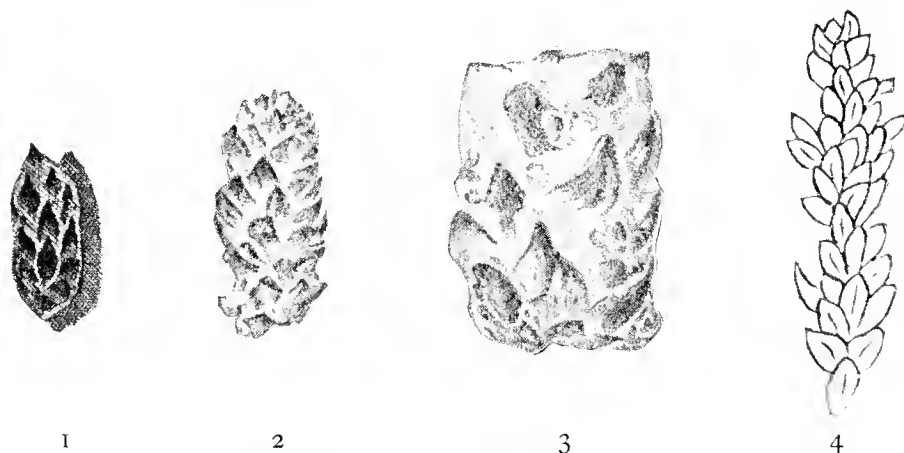

Fig. 1—4. S. k. Kornähren (*Ullmannia Bronnii* GÖPPERT) från Frankenberg. 1. Fotografiskt faksimile av den av LINNÉ citerade avbildningen (taf. 5, fig. 5) hos WOLFART. 2, 3. Fotografiska kopior efter GÖPPERT, 2 i naturlig storlek, 3 förstorad. 4. Fotografisk kopia efter SEWARD, naturlig storlek.

I sjätte upplagan av *Systema naturae* (1748) är det påtagligen på dessa »Kornähren» som LINNÉ syftar sid. 202, där han upptager:

»*Phytolithus florum*
Spica secalina cuprea.
Locus in Schisto.»

I tolfte upplagan av samma arbete (1768) äro hänvisningarna (s. 172) betydligt utförligare:

»Antholithus. PHYTOLITHUS Floris. *Syst. nat.* 202. n. 6.
Spica frumenti metallaris. *Wolf. hass.* t. 5. f. 5.
Minera cupri & argenti. *Gesn. petrif.* 22.

Minera cupri figurata spicam referens. *Wall. min.*
287.

Habitat Francobergae in Hassia; in Schisto glaronensi; saepe metallicus.

Hic refert *Spicam Phalaridis.*»

Såsom synes citeras här WALLERIUS' mineralogi. Med »Wolf. hass» menas: P. WOLFART, *Historia naturalis Hassiae inferioris.* (Pars prima. Cassel 1719. Fol.) och den i detta arbete befintliga av LINNÉ citerade fig. 5 på taf. 5 är ovan återgiven i faksimile (fig. 1). Den även hithörande fig. 6 på samma tavla citeras ej av LINNÉ. »Zwey Metallische Frucht-Aehren von Franckenberg» heter det i den tyska texten hos WOLFART.

Medan LINNÉ i sjätte upplagan av *Syst. nat.* talar om *spica secalina*, heter det däremot i den tolfte *spica Phalaridis*, vilket väl anger en något förändrad uppfattning av föremålets ursprungliga natur, ehuru de fortfarande jämfördes med ax av något gräs.

C. MÖNCH berättar i »Beiträge zur Mineralogie aus einigen in Hessen gesammelten Beobachtungen»¹ om ett från Frankenberg härstammande exemplar i en samling tillhörande regeringsrådet VON SCHMERFELD, vilket var fullständigare och bättre bevarat än något annat han sett:

»Es ist dieses eine sogenannte Korngraupe,² sie ist aber so schön, und in so gutem Stande, dass man diesen verlarvten vegetabilischen Körper botanisch richtig bestimmen kann. Es ist eine vollkommene Aehre von einem Glanzgras (*Phalaris Linnaei*), die in einem weisgrauen kalkmergelartigen Schiefer liegt, und beinahe 2 Zoll lang und 9 Linien breit ist. Die Kelchbälglein haben den erhabenen fleischigten Rückenstreif, wie das Canariengras, und sind oval zugespitzt. Eine Abbildung, nur nicht von einem so vollkommenen Stück, hat Herr Prof. WALDIN unter der dritten Figur geliefert.³

¹ Hessische Beiträge zur Gelehrsamkeit und Kunst. 2. Stück (N:o 9). Frankfurt 1785, s. 308 ff. Detta arbete, som saknas i de svenska biblioteken, har genom förmedling av K. V. A:s bibliotek lånats från universitetsbiblioteket i Köpenhamn, för vars vänliga tillmötesgående jag ber att få uttrycka min tacksägelse.

² »Graupen nennt hier der Bergmann alles figurirte was in Stücken ist. Also ein Stück von einer Aehre heisst er Korngraupe. Ein Stück Holz, Holzgraupe. Ein Stück Kohle, Kohlengraupe.»

³ WALDIN, Die Frankengerger Versteinerungen nebst ihrem Ursprunge. Marburg 1778. 4:o. Till detta arbete har jag icke haft tillgång. A. G. N.

Hieraus ist es sehr gut zu bestimmen, und wegen der Länge eine Aehre von dem knolligten Glanzgras (*Phalaris bulbosa*), das in Indien wildwachsend gefunden wird, und davon mineralisierte Aehren im Frankenberger Kupferflöz bestimmt waren, wie lange — bis zu uns aufbewahrt zu werden. Schon der unsterbliche LINNÉ bestimmte diesen Körper, für das was sie zum Theil wirklich sind. Er sagt in seinem Natursystem bei der Anführung dieses Körpers, da er noch die Zeichnung aus dem WOLFART anführt:

Hic refert spicam Phalaridis.»

I sitt arbete öfver barrträden i den tyska kopparskiffern omnämner SOLMS-LAUBACH MÖNCH's uttalande:¹

»MÖNCH untersuchte ein in der Sammlung des Hanauischen Regierungsrathes VON SCIMMERFELD bewahrtes Exemplar einer Kornähre und erklärte dieselbe für eine Inflorescens von *Phalaris bulbosa*, mit welcher Interpretation er sich übrigens auf LINNÉS Autorität zu stützen vermochte. Es beweist diese Deutung nur, wie sehr man durch die landläufige Bezeichnung »Kornähre« gewöhnt war, die Analogien nur unter den Gräsern zu suchen. Und unter diesen boten sich allerdings die Aehrchen des Canariengrases als die besten Vergleichsobjekte dar.»

LINNÉS uppfattning är under sådana förhållanden mindre underlig, i all synnerhet som han väl knappast haft tillfälle att själv utföra någon undersökning av föremålen i fråga.

---

¹ H. GRAF ZU SOLMS-LAUBACH, Die Coniferenformen des deutschen Kupferschiefers und Zechsteins. Palaeont. Abh. herausgeg. v. W. DAMES und E. KAYSER. Bd. 2, Heft 2, Berlin 1884.

EARLY INVESTIGATIONS OF NORTH AMERICAN FLORA, WITH SPECIAL REFERENCE TO LINNAEUS AND KALM.

BY

H. O. JUEL.

THE EARLIEST RECORD OF PLANTS IN NORTH America is connected with the discovery of »Wineland» by Norwegian colonists in Iceland and Greenland about the year 1000. In ADAM of Bremens Description of the northern Islands, written about 1070, and in two Icelandic tales, the Saga of Erik the Red, and the Saga of Thorfinn Karlsefni, written in the 14th century, it is related that some Norwegian colonists in Greenland sailed to a new land, where they found vines growing, and naturally growing wheatfields, and trees called Masur. This land was called Wineland. There has been some discrepancy both with regard to the site of Wineland and the identification of these plants. But if STEENSBY is right in his opinion that Wineland lay on the right shore of the St. Lawrence River, it seems most likely that the vines were *Vitis labrusca* L. or *V. riparia* MICHX, and the wild wheat *Zizania aquatica* L. The Masur may have been some *Betula* or *Acer*.¹

¹ A. M. REEVES, The finding of Wineland the Good. With phototype plates of the vellum mss. of the Sagas. London 1890. — M. L. FERNALD, Notes on the plants of Wineland the Good. Rhodora, vol. 12, 1910. — A. L. ANDREW, Philological aspects of »the plants of Wineland the Good». Rhodora, vol. 15, 1913. — D. BRUUN, The Icelandic colonization of Greenland and the finding of Wineland. Meddelelser om Grönland, Bd. 57, 1918. — H. P. STEENSBY, The Norsemen's route from Greenland to Wineland. Meddel. om Grönl., Bd. 57, 1918 (also in Ymer, årg. 39, 1919).

The Norsemen's discovery of America was almost forgotten later on, and it was 500 years later before the North American continent was visited again. J. CABOT, a Genoese like COLUMBUS, but naturalized in England, wanted, just like Columbus, to find a western route to Asia and in 1497 he visited the eastern coast of North America, from Labrador to Virginia or Florida. This discovery does not seem to have led to any real colonization either, for the colonies on this coast date only from the beginning of the 17th century. Canada was then a French colony, to the south of this the coast was occupied by the two English colonies of New England and Virginia, but between these two lay the Dutch New Belgium and the Swedish New Sweden (Nya Sverige). The latter only existed from 1638 to 1656, when it was taken by the Dutch, who in their turn had to give up their colony to the English in 1664.

In the botanical literature of the 16th century one very seldom meets with mention of North American plants. DODONÆUS in his *Stirpium historiæ pemptades* (1583, p. 846) has a good figure of *Thuja occidentalis* L. He calls it »arbor vitæ» and says that in the time of Francis I (died 1547) it had been introduced from Canada into the royal garden at Blois. In DALECHAMP'S *Historia generalis plantarum* (1587, p. 1754) there is a figure that can hardly represent anything else than a leaf of a *Sarracenia*, although he could say nothing of its origin. CLUSIUS in his *Rariorum stirpium historia* (1601, p. 82) gives a figure of a plant that he had got from an apothecary in Paris, but he did not know from where the latter had got it. It is a cluster of basal leaves of *Sarracenia purpurea* L.

C. BAUHINUS may have been the first who had an opportunity to deal with a collection of dried plants from North America. It is well known that he had got many of the plants which he described in his *Prodromus theatri botanici* (1620) from J. BURSERUS. BURSERUS' collection contained a dozen of plants which he had from an unknown apothecary in Paris, and eight of these are described in BAUHINUS' *Prodromus*. Specimens of all these are inserted in BURSERUS' herbarium or *Hortus siccus*, now in the

Botanical Museum at Upsala.¹ Both BAUHINUS and BURSERUS, on his labels, tell us that the plants were collected by the above mentioned apothecary in the country of the Toupinambault in Brasilia. But LINNAEUS, who dealt with this herbarium later on, states that they must have all come from Canada (Sp. pl. I, p. 305).

In C. BAUHINUS' Pinax theatri botanici of 1623, where all the plants known at that time are enumerated, we hardly find any North American species except the »arbor vitæ» and the plants he had got from BURSERUS, as mentioned above. But in an Appendix to this work the author describes a number of newly discovered species, and of these six are from Virginia. The North American plants described in those two works of BAUHINUS' are the following:

<i>Acnida cannabina</i> L.	<i>Rhus typhina</i> L.
<i>Adiantum pedatum</i> L.	<i>Rudbeckia laciniata</i> L.
<i>Arisæma triphyllum</i> (L.) SCHOTT.	<i>Spiræa hypericifolia</i> L.
<i>Cornus canadensis</i> L.	<i>Tradescantia virginica</i> L.
<i>Oenothera biennis</i> L.	<i>Trientalis americana</i> PURSH.
<i>Rhus glabra</i> L.	<i>Trillium erectum</i> L.
<i>Rhus toxicodendron</i> L.	<i>Uvularia perfoliata</i> L.

The first work dealing specially with plants from North America was J. CORNUTI's *Canadensium plantarum aliarumque nondum editarum historia* of 1635. The author was a physician in Paris, who describes in this work a number of plants cultivated in Parisian gardens, and among these about 40 species that were introduced from Canada. A list (not complete) of CORNUTI's new species is to be found in K. SPRENGEL's *Geschichte der Botanik*, vol. 2, p. 94. From the same time there is DE LA BROUSSE's catalogue of the Royal garden in Paris (1636, reprinted in S. PAULLI, *Viridaria varia, Hafniæ* 1653), which contains many names that evidently indicate North American species.

¹ In a paper entitled »Studien in Bursers Hortus siccus», but not yet published, the author of these pages gives a fuller account of those specimens in BURSERUS' herbarium which are dealt with in the botanical literature.

English gardens of this time contained plants from Virginia, several of which are recorded in the works of PARKINSON (*Paradisus terrestris* 1629; *Theatrum botanicum* 1640) and TRADESCANT (*Museum Tradescantianum* 1656).

Towards the end of the 17th century the botanical gardens gradually became richer in plants from North America. PLUKENETT's *Phytographia* (1691—96), MORISON's *Plantarum historia Oxoniensis*, vol. 3 (ed. by BOBART 1699), HERMANN's posthumous work *Paradisus Batavus* (1705) may be mentioned as containing many new species of this origin, described from garden specimens.

From this time we can notice a tendency to an investigation of the North American flora by people settled in that country. The most renowned of these was J. BANISTER, one of the earliest English colonists in Virginia, who collected numerous plants, of which RAJUS gives a list in the 2nd vol. of his *Historia plantarum* (1688). Several of his plants are also described in PLUKENETT's *Phytographia*. His herbarium came into the possession of SLOANE, whose collections are now kept in the British Museum in London. VERNON and KRIEG, two other Virginian colonists, sent collections of plants to RAJUS, who described them in the 3rd part of *Historia plantarum* (1704).

A still more prominent collector was M. CATESBY. He went to Virginia in 1712 and dwelt there seven years collecting plants and seeds, which he sent to England. If and by whom these were described I do not know. In 1722 the excellent botanist W. SHERARD, known as the owner of the largest herbarium of his time, sent him to the southern provinces of North America, where he travelled for four years and made rich collections, especially of plants and birds, which he described and reproduced in the splendid work »*The natural history of Carolina, Florida and the Bahama Islands* (1731—43). In this the descriptions are said to be written by SHERARD. The new species of this work are enumerated by SPRENGEL (*Gesch. der Bot.* II, p. 203).

We now have arrived at the time when LINNAEUS made his first appearance. The number of North American plants that he knew by autopsy before he went abroad, could not have been

considerable. There were in Upsala hardly any herbaria with foreign plants except BURSERUS' Hortus siccus. He knew this collection already in 1730, for he cites some numbers of it in his ms. »Hortus Uplandicus».

It is probable that the plants from North America made their entrance into Swedish gardens relatively late. In O. RUDBECK's catalogues of the botanical garden in Upsala I have found only one such species, the »arbor vitæ», i. e. *Thuja occidentalis* L. (in the catalogue of 1666). Perhaps some of the figures of American plants in the »Campus Elysium» of the same author (1701—02) are drawn from garden specimens, but this is not stated in the text. The next information we get about this matter is given by LINNAEUS in his ms. »Hortus Uplandicus», dated 1730 (published by TH. M. FRIES in Upsala Univ:s Årsskrift 1899; other of these mss. in »C. von Linnés ungdomsskrifter», Stockh. 1888). Here are enumerated such plants as were cultivated both in the botanical garden and in other larger Swedish gardens, principally in the province of Upland. Of N. American species we here find only the following: *Aster Tradescanti* L., *Erigeron annuus* (L.) PERS., *Rhus glabra* L., *Rh. toxicodendron* L., *Rudbeckia laciniata* L., *Sanguisorba canadensis* L., *Solidago canadensis* L. (?), *Spiræa hypericifolia* L., *Tradescantia virginica* L.

From 1735 to 1738 LINNAEUS was abroad. These years were of the utmost importance for the development of his knowledge of foreign plants. This he points out in the preface to *Species plantarum* (1753), where he mentions his studies in the gardens of Paris, Oxford, Chelsea, Hartecamp, Leiden, Utrecht and Amsterdam. In these he was able to examine many N. American plants then new to him. In such studies some new English works on garden plants may have been very useful, such as DILLENIUS' »Hortus Elthamensis» (1732, dealing with SHERARD's famous garden) and MILLER's »The gardener's dictionary» (first ed. 1731). He also went through many important herbaria, which he enumerates in the same place. Among these those of HERMANN, CLIFFORD, BURMANN, GRONOVIVS, VAN ROYEN,

SLOANE and SHERARD might have contained numerous species from N. America.

In 1735 LINNAEUS was charged by G. CLIFFORD with the superintendance of his garden at Hartecamp. When he left this situation in 1737 he had completed the comprehensive task of determining the numerous plants of the garden and arranging them according to his new system. The fruit of these labours was his »Hortus Cliffortianus» (1737), a large volume in folio with several copper plates. Here LINNAEUS for the first time had the opportunity of applying his ideas on a large material of plants from all different quarters of the world, and this important work of his may in a way be called a forerunner to his *Species plantarum*.

Of North American species the Hort. Cliff. contains almost 170 species. Of these the following seem to have been new to the science: *Arum (Peltandra) virginicum*, *Collinsonia canadensis*, *Diodia virginiana*, *Lobelia inflata*, *Monarda didyma*.

In Leiden LINNAEUS met with the senator J. F. GRONOVIVS, doctor of med. and a good botanist, whose friendship and protection were very useful to LINNAEUS during his visit in Holland. This man, the author of the first North American flora, had got possession of a large collection of plants from Virginia. A physician in this English colony, J. CLAYTON, who was very much interested in botany, collected numerous plants and sent dried specimens of them to GRONOVIVS. From this material the latter wrote his »Flora Virginica, exhibens plantas, quas nobilissimus vir D. J. Claytonius in Virginia crescentes observavit atque collegit etc.» It is arranged in accordance to the sexual system of LINNAEUS. The 1st vol. appeared in 1739, the 2nd in 1743. Both of them run through the whole system, from which it may be concluded that each of them corresponds to a particular collection of CLAYTON's. In 1762 GRONOVIVS' son published a 2nd edition with the same title, in which additions and corrections are made according to later works dealing with plants from the same country, especially LINNAEUS' *Spec. plant.*, although his specific (»trivial») names are not used.

When LINNAEUS stayed in Leiden he must have acquired a fair knowledge of the Virginian flora, for he visited GRONOVIVS every day and helped him with his work on the Flora Virginica. He was also presented by him with specimens of most Virginian species. In Spec. plant. one of the most frequent quotations is »Gron. virg.» But in some cases he cites »Clayt.» or »Clayt. virg.» with a number attached, and this must denote numbers from CLAYTON'S collections not mentioned in GRONOVIVS' Flora.

In 1741 LINNAEUS published a little paper called »Decem plantarum genera» in the Acta reg. societ. scient. Upsaliensis. Six of the genera here described for the first time were from North America, viz. *Ceanothus*, *Stewartia*, (the name given by LAWSON), *Proserpinaca* (the name given by GRONOVIVS), *Mimulus*, *Callicarpa*, *Polypremum*.

In the same Acta for the years 1743 and 1750 another treatise on N. American plants was sent in by LINNAEUS to the same society. The title is »Plantæ Coldengamiæ in provincia Noveboracensi Americes sponte crescentes, quas ad methodum Cl. LINNAEI sexualem, anno 1742. etc. observavit et descripsit C. COLDEN». The author had studied medicine in England and practised in Pennsylvania, later on he became lieutenant-governor in New York. He was very much interested in botany and after his arrival in America he had begun to collect the plants of the country, but had soon given it up, because he did not succeed in determining them with the aid of the literature then at his disposal. Later on he got LINNAEUS' botanical works and from that time he took up his botanical studies anew. A list of the plants he had collected, with descriptions of the new species, was sent by him to GRONOVIVS, who in his turn sent them to LINNAEUS, who obtained permission to publish them in Upsala. The knowledge of North American flora does not seem to have been much advanced by this paper, for of the 237 plants contained in COLDEN'S paper only 80 are quoted in the 2nd ed. of GRONOVIVS' Flora, and only 36 by LINNAEUS, one of these (*Uvularia sessilifolia*) being new to science. The rest seem not to have been identified.

Another English physician residing in Virginia, J. MITCHELL, also collected plants and sent descriptions of them to Europe. In 1748 he published a paper in the *Acta naturæ curiosorum* on the principles of natural history and in an appendix he gives the floral characters of 30 new genera of plants. No species are mentioned, and most of his generic names were replaced later by other ones.

We now have to return to LINNÆUS. The dissertation »*Plantæ Martino-Burserianæ*» was published in 1745. Here we find only such American species as BURSERUS had received from an apothecary in Paris, and of which I have spoken above. In this paper they are still taken as coming from Brazil.

In the same year appeared the dissertation »*Hortus Upsaliensis*». Here is given a description of the botanical garden, which had then been under LINNÆUS' direction for three years. Through his care and with the help of a very skilful chief gardener, D. NIETZEL, who had been CLIFFORD's gardener when LINNÆUS stayed in Hartecamp, the botanical garden had developed considerably and the number of foreign plants was much increased. In this dissertation there are lists of the genera cultivated in the different parts of the garden, and among these we find many of North American origin. One of these parts, the »*area autumnalis*», contained species which were somewhat delicate and needed some protection from the cold and which were late in producing flowers. Most of these were North American, such as species of *Aster*, *Eupatorium*, *Helenium*, *Rudbeckia*, *Silphium*, *Monarda*, etc.

A more complete account of the plants cultivated in the garden was given by LINNÆUS in his book »*Hortus Upsaliensis*», issued in 1748. The number of North American species contained in this book is relatively large, amounting to over 200. In the preface he mentions having received such species for the garden from GRONOVIVS, COLLINSON, CATESBY and LAWSON. His interest in acquiring N. American plants for the garden seems to have been great. In a later catalogue of the garden, contained in the dissertation »*Demonstrationes plantarum*» of 1753, the

number of N. American species is increased by about 70, which are not mentioned in *Hortus Upsaliensis*.

About this time an event of much importance happened. LINNAEUS succeeded in getting the means to send one of his disciples to North America. PEHR KALM, nine years younger than LINNAEUS and just appointed professor at the academy of Åbo in Finland, was entrusted with this commission. From Sept. 1748 to Febr. 1751 he travelled in Pennsylvania and Canada, studying all branches of the natural history and economical resources of these countries. Especially he collected plants and seeds, and made notes about all sorts of economic uses of plants. Already in the year 1751 he wrote an article on this subject, which was published by the Swedish Academy of Science under the title »En kårt berättelse, om naturliga stället, nyttan, samt skötseln af några växter, utaf hvilka frön nyligen blifvit hembragte från Norra America, til deras tjenst, som hafva nöje, at i vårt Climat göra försök med desammas cultiverande» (a short account of the natural station, the use, and the tending of several plants, seeds of which have recently been brought home from North America, for the use of those who may find pleasure in making experiments with their cultivation). At the end of this paper it is said that the academy would distribute such seeds gratis to persons interested in the matter.

KALM has collected the results of his studies during his travels in the narrative of his voyage, of which three parts appeared entitled »En resa til Norra America» (Stockh. 1753—61; English translation by J. R. FORSTER with the title »Travels into North America», London 1770—71). This work is unfinished, for he did not succeed in finding a publisher for the following volumes, the ms. of which seems to have been lost in the great fire that destroyed Åbo in the year 1827. Recently a new edition has appeared (Skrifter utg. af Svenska Litteratursällskapet i Finland, 66, Helsingfors 1904—) and in the preface to this we are informed that KALM's annotations, which he made during his voyage and from which he has compiled his narrative, have now

been found, so that it will be possible to publish a continuation of his narrative.

In this work many plants are mentioned, and their economic value as well as other particulars about them are related, but there are no descriptions. KALM intended to write a special work on the flora of Canada, as can be seen in the introduction of *Spec. plant.* of 1753, where we find under the »auctores reformatores»: »KALM PETR. Plantæ canadenses propediem edendæ». This work has not been published and the ms. is lost. It was LINNAEUS who published the new species discovered by KALM. How far he has used KALM's ms. in describing his plants can no longer be ascertained. He cites him as the author of three generic names (*Lechea*, *Gaultheria*, *Polymnia*), but only in the case of one species have I found his name cited after the diagnosis (*Tilia americana*), otherwise he only cites him as the finder of certain species.

In 1751, the year of KALM's return to Sweden, L. J. CHENON defended, under LINNAEUS' præsidium, a dissertation entitled »Nova plantarum genera». Its first part has the title »Genera Americae septentrionalis». In it we are told that KALM had recently returned from N. America bringing with him a huge treasure of conchylia, insects and amphibia, in addition to dried and living plants and also seeds. Then follows a short account of the earlier works on the flora of N. America, containing the names of CORNUTI, BANISTER, PLUKENETT, BOBARTIUS, RAJUS. Of his contemporaries the author mentions CATESBY, GRONOVIVS, MITCHELL, COLDEN, DILLENIVS, EHRET, MILLER, the anonymous *Catalogus arborum* etc. Lond. 1730, VAN ROYEN and LINNAEUS. Finally it is said that KALM's large collections of plants will give the material for a very rich »Flora Canadæ», which is expected to appear in the next year. A list is then given of 70 genera of plants endemic in N. America. Then follow the descriptions of some new genera of plants. *Aletris* L., *Dirca* L., *Gaultheria* KALM, *Helonias* L., *Kalmia* L., *Lechea* KALM, *Polymnia* KALM, *Sarothra* L. are described from KALM's specimens and according to his notes, the rest are quoted from MITCHELL or GRONOVIVS.

We have now reached 1753, the year in which the most important of LINNAEUS' botanical works was printed, viz. the *Species plantarum*. The number of species characteristic of N. America which he had mentioned in his earlier works, amounts to about 250. In *Spec. plant.* the number is over 700. Of these 75 seem to be new to science, as LINNAEUS has no quotation from any other author attached to them. Among these 700 N. American species there are 90 in whose cases we find KALM mentioned as the discoverer of the species, mostly in this form: »in Pensylvania. Kalm.», »in Canada. Kalm.», or »in America septentrionali. Kalm.» In some cases (*Polygala sanguinea*, *Hybericum Kalmianum*, *Chironia angularis*) the native country is said to be »Virginia», which must be a mistake, for in a letter to LINNAEUS (Apr. 5th 1751) KALM states that he has never been in Virginia. In many instances the species for which we find a reference to KALM are not new ones, as we can see by the quotation of some older writer, and the mention of KALM therefore only implies that LINNAEUS has founded his opinion of it on a specimen of KALM's. But nearly 60 of these species are new ones, and of these about 50 are still valid. KALM's contribution to our knowledge of the N. American Flora has thus been of some importance.

With regard to the authorship of these species, there can be no doubt that they are described by LINNAEUS, although with the help of KALM's notes. In a letter written in 1751 (to be published in *Bref och skrivelser*, I: 6) KALM expresses a wish that LINNAEUS might describe all his new plants, and if it seemed proper, to mention that he had got the specimens from KALM, who had collected them at the place where they grow naturally. From this and other letters we are also informed that KALM had sent LINNAEUS his own descriptions made from the living plants. One letter contains very detailed descriptions of some species.

In the later works of LINNAEUS, *Systema naturæ* ed. X (1759), *Spec. plant.* ed. II (1762—63), *Mantissa* (1767) and *Mantissa II* (1771), we find about 75 species from N. America which are not mentioned in *Spec. plant.* of 1753. One third of these are new

species, described by LINNAEUS, and of these two are founded upon specimens of KALM's.

As a summary of the statements given above we get the following totals: LINNAEUS knew about 780 species of plants characteristic of N. America, and of these more than 100 were introduced into science by him. Of these new species nearly 60 were founded upon specimens collected by KALM. Of course these numbers refer to the conception of species which was current at the time of LINNAEUS. Nowadays some of those Linnaean species have been rejected as being of doubtful significance or are considered as mere varieties.

Here follows a list of the N. American species of plants which LINNAEUS has described without quoting any earlier author, or where such a quotation is followed by a query. It is often somewhat difficult to identify a species of an earlier author with a certain species as we conceive it, and if LINNAEUS put a query after such a synonym, I think it is of little value and it is better to leave it out of consideration. In this list the modern names are printed in italics. The name given by LINNAEUS is followed by a quotation from the work in which LINNAEUS first described the plant. The date here given is therefore not always the date of the specific name, which of course cannot be earlier than 1753. The personal names mentioned in these quotations do not denote authors, but persons on whose specimens the species were based.

North American plants first described by Linnaeus.

Filices.

Dryopteris marginalis (L.) A. Gr. = *Polypodium* m. L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Dryopteris noveboracensis (L.) A. Gr. = *Polypodium* n. L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Osmunda Claytoniana L. Sp. pl. 1753: »Clayt.»

Woodwardia virginica (L.) SM. = *Blechnum* v. L. Mant. II 1771.

Araceae.

Peltandra virginica (L.) KUNTH = *Arum* v. L. H. Cliff. 1737: »D. Gronov.»

Gramineae.

- Bromus ciliatus* L. Sp. pl. 1753: »in Canada; ex semine D. Kalm.»
Bromus purgans L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»
Cinna arundinacea L. Sp. pl. 1753: »in Canada, unde semina per D. Kalm.»
Danthonia spicata (L.) R. et SCH. = *Avena* s. L. Sp. pl. 1753.
Distichlis spicata (L.) GREENE = *Uniola* s. L. Sp. pl. 1753: »Clayt. 507.»
Elymus philadelphicus L. Cent. I. plant. 1755: »in Pennsylvania. Kalm.» = *E. canadensis* L.
Hordeum jubatum L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»
Panicum filiforme L. Sp. pl. 1753: »in America septentrionali. Kalm.»
Sporobolus virginicus (L.) KUNTH = *Agrostis* v. L. Sp. pl. 1753: »Clayt. virg. 507.»
Trisetum pennsylvanicum (L.) BEAUV. = *Avena* p. L. Sp. pl. 1753: in Pennsylvania. Kalm.»

Cyperaceae.

- Carex squarrosa* L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»
Fimbristylis autumnalis (L.) R. et SCH. = *Scirpus* a. L. Mant. II 1771: »Clayton. 772.»

Liliaceae.

- Smilax caduca* L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.» = *S. rotundifolia* L.
Smilax rotundifolia L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Urticaceae.

- Urtica capitata* L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.» = *Boehmeria cylindrica* (L.) SW.

Juglandaceae.

- Juglans cinerea* L. Syst. X 1759.

Betulaceae.

- Betula pumila* L. Mant. 1767: »B. nana Kalm. it.»

Polygonaceae.

- Polygonella articulata* (L.) MEISN. = *Polygonum* a. L. Sp. pl. 1753: in Canada. Kalm.»
Polygonum erectum L. Sp. pl. 1753: »in Pennsylvania, enata ex seminibus D. Kalmii.»
Polygonum pennsylvanicum L. Sp. pl. 1753: »in Pennsylvania. Kalm.»
Rumex persicarioides L. Sp. pl. 1753.

Amarantaceae.

- Amarantus retroflexus* L. Sp. pl. 1753: »in Pennsylvania. Kalm.»

Caryophyllaceae.

- Anychia canadensis* (L.) B. S. P. = *A. dichotoma* MICHX = *Queria canadensis* L. Sp. pl. 1753: »Gron. virg. 14?»
Paronychia dichotoma (L.) NUTT. = *Achyranthes* d. L. Mant. 1767.

Nymphaeaceae.

- Nuphar Kalmianum* (MICHX.) R. BR. Under *Nymphaea lutea* L. Sp. pl.: »in Canada eadem, floris magnitudine vix *Calthæ*. Kalm.»

Ranunculaceae.

- Anemone canadensis* L. Syst. XII 1767: »D. Hope.» = *A. pensylvanica* L. Mant. II 1771 = *A. dichotoma* L. Sp. pl. 1753.
Anemone dichotoma L. Pl. Mart.-Burs. 1745: »Burser».
Thalictrum dioicum L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Berberidaceae.

- Hydrastis canadensis* L. = *Hydrophyllum verum canadensium* L. Sp. pl. 1753.
Jeffersonia diphylla (L.) PERS. = *Podophyllum d.* L. Sp. pl. 1753: »Collinson.»

Menispermaceae.

- Cocculus carolinus* (L.) DC. = *Menispermum c.* L. Sp. pl. 1753.

Droseraceae.

- Dionaea muscipula* L. Mant. II 1771: »Ellis in epistola.»

Saxifragaceae.

- Ribes cynosbati* L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Hamamelidaceae.

- Fothergilla Gardeni* L. Syst. XIII 1774: »D. Garden.»

Rosaceae.

- Rubus canadensis* L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»
Rubus dalibarda L. = *Dalibarda repens* L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»
Rubus hispidus L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Leguminosae.

- Baptisia australis* (L.) R. BR. = *Sophora a.* L. Syst. XII 1767.
Gymnocladus dioica (L.) KOCH = *G. canadensis* LAM. = *Guilandina dioica* L. Gen. plant. II 1742.

Oxalidaceae.

- Oxalis longiflora* L. Sp. pl. 1753 = *O. acetosella* L. according to A. GR., *O. violacea* L. according to Ind. Kew.

Euphorbiaceae.

- Euphorbia portulacoides* L. Diss. Euph. 1752, Sp. pl. 1753: »in Philadelphia. Kalm.»
 A doubtful species.
Stillingia sylvatica L. Mant. 1767: »D. Garden.»

Cyrillaceae.

- Cyrilla racemiflora* L. Mant. 1767: »D. Garden.»

Aquifoliaceae.

- Ilex glabra* (L.) A. GR. = *Prinos glaber* L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.» LINNAEUS refers erroneously to a fig. of CATESBY'S.
Nemopanthus mucronata (L.) TREL. = *N. fascicularis* RAFIN. = *Vaccinium m.* L. Sp. pl. 1753: »in America septentrionali. Kalm.»

Aceraceae.

- Acer pensylvanicum* L. Sp. pl. 1753: »in Pennsylvania. Kalm.»
Acer saccharinum L. Sp. pl. 1753: »in Pennsylvania. Kalm.» = *A. dasycarpum* EHRH.

Ternströmiaceae.

- Stewartia Malacodendron* L. Act. Ups. 1741: »Clayton.»

Guttiferae.

- Hypericum canadense* L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»
Hypericum Kalmianum L. Sp. pl. 1753: »in Virginia. Kalm.»

Cistaceae.

Helianthemum canadense (L.) MICHX = *Cistus* c. L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Helianthemum majus (L.) B. S. P. = *Lechea major* L. N. gen. plant. 1751: »Kalm.»

Violaceae.

Viola canadensis L. Pl. Mart.-Burs. 1745: »Burser.»; Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Viola lanceolata L. Sp. pl. 1753: »planta canadensis, a D. Kalmio allata.» The Siberian plant is *V. Gmeliniana* R. et SCH.

Elaeagnaceae.

Shepherdia canadensis (L.) NUTT. = *Hippophaë* c. L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Onagraceae.

Oenothera muricata L. Syst. X 1759.

Haloragidaceae.

Proserpinaca palustris L. Act. Ups. 1741: »communic. D. D. Gronov.»

Umbelliferae.

Hydrocotyle americana L. Sp. pl. 1753: »in America septentrionali. Kalm.»

Ericaceae.

Leucothoë racemosa (L.) A. GR. = *Andromeda* r. L. Sp. pl. 1753: »in Pennsylvania. Kalm.»

Lyonia ligustrina (L.) DC. = *L. paniculata* NUTT. = *Vaccinium* t. L. Sp. pl. 1753: »in Pennsylvania. Kalm.»

Vaccinium corymbosum L. Sp. pl. 1753: »in America septentrionali. Kalm.»

Primulaceae.

Lysimachia terrestris (L.) B. S. P. = *L. stricta* SOLAND. = *Viscum terrestre* L. Sp. pl. 1753: »in Philadelphæ pratis subhumidis. Kalm.»

Sapotaceae.

Bumelia tenax (L.) WILLD. = *Sideroxylon* t. L. Mant. 1767: »D. Garden.»

Sideroxylon decandrum L. Mant. 1767: »Munchausen», perhaps = *Bumelia lycioides* (L.) WILLD.?

Gentianaceae.

Bartonia virginica (L.) B. S. P. = *B. tenella* MUHL. = *Sagina* v. L. Sp. pl. 1753: »Clayt. mss. D. Gron.»

Gentiana quinquefolia L. Sp. pl. 1753: »in Pennsylvania. Kalm.»

Halenia deflexa (SM.) GRISEB. = *Swertia corniculata* L. Sp. pl. 1753 (in part): »Canada. Kalm.»

Sabbatia angularis (L.) PURSH = *Chironia* a. L. Sp. pl. 1753: »in Virginia. Kalm.»

Sabbatia campanulata (L.) TORR. = *S. gracilis* SALISB. = *Chironia* c. L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Polemoniaceae.

Phlox divaricata L. Sp. pl. 1753 (»Pluk. mant.?)

Phlox maculata L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.» (»Raj. suppl.?)

Hydrophyllaceae.

Hydrophyllum canadense L. Syst. X 1759.

Verbenaceae.

Verbena canadensis (L.) BRITT. = *V. Aubletia* JACQ. = *Buchnera canadensis* L. Mant. 1767.

Labiatae.

Collinsonia canadensis L. H. Cliff. 1737.

Mentha canadensis L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Monarda didyma L. H. Cliff. 1737: »herb. Gronovii.»

Scrophulariaceae.

Pedicularis canadensis L. Mant. 1767: »in America septentrionali. Kalm.»

Orobanchaceae.

Conopholis americana (L.) WALLR. = *Orobanche a.* L. Mant. 1767: »Garden.»

Rubiaceae.

Diodia virginiana L. H. Cliff. 1737.

Galium tinctorium L. Sp. pl. 1753: »in America septentrionali. Kalm.»

Galium trifidum L. Sp. pl. 1733: »in Canada. Kalm.»

Caprifoliaceae.

Lonicera canadensis MARSH = *L. ciliata* MUHL. = *Vaccinium album* L. Sp. pl. 1753: »in Pennsylvania. Kalm.»

Sambucus canadensis L. Sp. pl. 1753: »in Canada. D. Kalm.»

Viburnum dentatum L. Sp. pl. 1753.

Viburnum lentago L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Campanulaceae.

Lobelia inflata L. H. Cliff. 1737: »D. Gronov.»

Compositae.

Aster laevis L. Sp. pl. 1753: »in America septentrionali. Kalm.»

Aster lateriflorus (L.) BRITT. = *A. diffusus* AIT. = *Solidago lateriflora* L. Sp. pl. 1753: »in America septentrionali. Kalm.»

Aster tardiflorus L. Sp. pl. II 1763 (»Vaill. act. 584?»).

Erigeron philadelphicus L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Eupatorium album L. Mant. 1767: »Barthram.»

Helianthus decapetalus L. Sp. pl. 1753: »in Canada, ex sem. D. Kalm.»

Helianthus frondosus L. Cent. I. plant. 1755 = *H. decapetalus* L.

Hieracium Kalmii L. Sp. pl. 1753: »in Pennsylvania. Kalm.» = *Pachylepis Kalmii* (L.) LESS. A doubtful species.

Hieracium paniculatum L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Polymnia canadensis L. N. gen. plant. 1751; Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Silphium connatum L. Mant. II app. 1771 = *S. perfoliatum* L. var.

Silphium perfoliatum L. Syst. X 1759: »Z. Hallman, Gabriel Capucinus.»

Solidago graminifolia (L.) SALISB. = *Chrysocoma g.* L. Sp. pl. 1753: »in Canada. Kalm.»

Solidago lanceolata L. Mant. 1767: »Dan Royen.» = *S. graminifolia* (L.) SALISB.

A few words remain to be said about KALM's collections of plants from N. America. LINNAEUS in his »Egenhändig. anteckningar» (ed. by A. AFZELIUS, Stockh, 1823, p. 222) says: »Pro-

fessor Kalm, equipped by nature to search for plants, collected an incredible multitude thereof in North America, and gave me of each a specimen.» These specimens are to be found in LINNAEUS' herbarium now in the care of the Linnaean Society of London, and constitute the types of the species founded on Kalmian specimens. The collection which KALM retained for himself was probably lost in the fire at Åbo in 1827. But another collection of KALM'S N. American plants still exists and is now kept in the Botanical Museum of the University of Upsala.

In his Egenh. anteckn. (p. 50) LINNAEUS says under the year 1751: »Her Majesty the Queen takes pleasure in Natural History and procures the most splendid collections of Conchylia and Insecta from India, so that they rivalled with the largest in the world. LINNAEUS is ordered to come to Drottningholm, in order to describe all this.» Later the Queen also added a herbarium to her museum. To help her with this she had ERIK TUWÉN, later actuary in the Collegium Medicum, whom LINNAEUS in his letters to BAECK calls »adglutinator regius» and »exsiccatore Regius» (Bref och skrivelser af och till Carl von Linné, I: 4, Stockh. 1910, p. 292, 295, 335). That LINNAEUS himself also worked in some way with this herbarium, can be seen from this passage in a letter (Sept. 1754) to BAECK: »Cum jussus eram in ordinem disponere plantas Reginae, ut posset alterum exemplar dare S. Regi, etc.» (Bref etc. I: 4, p. 301). HASSELQUIST'S collection of plants from Egypt and Palestine (of which I have given an account in the 1st volume of this periodical) was purchased by the Queen in 1754 and perhaps formed the beginning of her herbarium. In the same year it was augmented with a collection of KALM'S N. American plants, which he offered as a present to the Queen. (KALM'S letters to LINNAEUS 8th March and 28th Sept. 1754).

C. P. THUNBERG has published a series of dissertations containing catalogues of the Museum of natural history belonging to the University of Upsala. In one of these we find the following passage: »a really royal gift came to the Academy (university) from the Museum of Drottningholm. Queen LOUISA

ULRIKA had caused this to be founded. The ever memorable king GUSTAF III had promised and GUSTAF ADOLF most graciously had it sent hither. This valuable museum of natural history was composed of (animals etc.), several sorts of wood and HASSELQUIST'S and KALM'S herbaria.» (Museum naturalium Academiae Upsaliensis auctum 1827, p. 2). Another of these dissertations (Mus. natur. Acad. Upsal. XXVI, 1805) consists of a catalogue of »Herbarium a Celeb. KALM collectum» and the succeeding one (XXVII, 1810) contains a list of sorts of wood collected by Prof. KALM from N. America and a supplement to KALM'S American herbarium.

This Kalmian herbarium is kept in the same sort of boxes as I have described and drawn in my paper on HASSELQUIST'S herbarium. The plants are glued on the same sort of paper as in the latter, but KALM'S own letters show that they were glued in Åbo.

The collection contains about 380 specimens. On the back of the sheet in most cases the name of the plant is written, often according to LINNAEUS' Spec. plant. 1753, yet without quoting the specific (»trivial») name. In many cases we find a name given by KALM and followed by the words »Fl. canad. mss.» Then often come native names, statements about habitat and distribution, time of flowering, and use, the latter often in the form of a reference to KALM'S »En kårt berättelse, etc». All these notes are written by Kalm himself, as was made certain by a comparison with letters which KALM wrote in the year 1755.¹ On the front sides of most of the sheets THUNBERG has written the name given by LINNAEUS, the same as we find in his published catalogues of the herbarium. But many of the specimens have no names at all, only in some cases numbers written by KALM on the back. As an example of the writing on the back of the sheets I quote the following here:

»Azalea foliis ovatis, corollis pilosis, staminibus longissimis. Linn. spec. 150: 3. May-blomster af de Svenska i Norra Ame-

¹ I am much indebted to the Chief Librarian Dr J. M. HULTH, who has very kindly allowed me to see some original letters from KALM and to make use of his collection of copies of KALM'S letters to LINNAEUS.

rica. Wild Honey suckle af de Engelska. Växer uti god jordmån i skogarna i Norra America. Börjar blomma i Nya Sverige vid d. 25 April n. st. Blommorna äro ganska sköna, ibland röda, ibland hvita, brukas til prydnad; lukta ock förträffeligen väl.» (May-flower by the Swedish. Wild Honey suckle by the English. Grows in good soil in the forests in N. Am. Begins flowering in New Sweden about the 25th of April, new style. The flowers are very beautiful, sometimes red, sometimes white, are used for decoration; have also an exceedingly good smell). It is *Azalea nudiflora* L., as THUNBERG has written on the front side.

Besides the historical interest attached to this little herbarium, it might perhaps also have some scientific value. About 30 of the specimens belong to species to which LINNAEUS has attached a reference to KALM. These specimens are of course duplicates of the originals in LINNAEUS' herbarium, on which he has based his opinion of the species. In some cases therefore it might be of interest to have recourse to these Kalmian specimens, in order to get a clearer understanding of what LINNAEUS meant by a certain species. From this point of view I intend to examine these specimens with the aid of the modern literature and other specimens, and hope soon to publish the results of this investigation in another article.

DE I LINNÉS SKÅNSKA RESA OMNÄMNDA INSEKTERNA I KRITISK BELYSNING

AV

SIMON BENGTTSSON

· »*Insecta deliciæ meæ fuerunt.*»

LINNÉ.

LINNÉS storhet framstår ej minst i dem av hans skrifter, i vilka vi få lära känna honom såsom forskningsresande, hans berömda resebeskrivningar. LINNÉ företog, såsom bekant, fem särskilda större forskningsresor inom landet: den första, tillika, som det anses, den märkligaste och mest resultatrika av dem alla, år 1731 till Lappland, år 1734 till Dalarne, år 1741 till Öland och Gottland, 1746 Vestgöta Resan samt år 1749 till Skåne.

I alla hans över resorna utgivna dagböcker måste man beundra den ständigt vakna blick och skarpa iakttagelseförmåga, uppburna av det mest livliga intresse, som han ägde för de mest olikartade ting, för innebyggarnas ekonomiska förhållanden, seder och bruk, klädedräkt, minnesmärken o. s. v., lika väl som för alla den organiska och den oorganiska naturens alster, och »näppeligen», säger hans celebre minnestecknare, prof. TH. FRIES,¹ »lägger han sagde sina egenskaper så i dagen som i dessa skrif-

¹ TH. M. FRIES, Linné. Del. I, pag. 360. Stockholm 1903.

ter» och, ville man gärna säga, om möjligt med åren i ständigt crescendo. De samma bliva därför ytterst lärorika och utgöra en samlad kulturskatt av oförgängligt värde, tillgodoseende de mest skilda intressen.

Med den praktiskt ekonomiska synpunkt, som efter den tidens anda i främsta rummet lades på dessa resor i fråga om deras huvudsakliga ändamål — särskilt gäller detta om de tre sista, på offentligt uppdrag företagna — utgjorde väl allt, som kunde betecknas såsom för den allmänna hushållningen, industrien m. m. gagneligt, såsom apoteks- och färgväxter, värdefullare ler- och jordslag o. s. v. i första hand föremål för LINNÉS efterforskningar, och först i andra rummet sattes den vetenskapliga undersökningen av landets växt- och djurvärld. Men det rent vetenskapliga utbytet av resorna blev likvisst synnerligen rikt och av bestående värde, och viktiga äro de bidrag, som därunder erhöles till kännedom om vårt lands naturalster, genom det betydliga antal av för landet och oftast även för vetenskapen nya såväl djur- som växtarter, som iakttogos och beskrevos. Framför allt gäller detta om floran, vars älskliga barn ju av »blomsterkonungen» allra mest omhuldades.

Men medan de under de tre tidigaste resorna anträffade växtformerna ha, såsom bekant — redan av LINNÉ — gjorts till föremål för specialarbeten, hava de i hans resebeskrivningar omnämnda djur- och särskilt insekterarna icke — annat än enstaka sådana — såvidt jag känner, upptagits till kritisk behandling.¹ Och dock synes mig ämnet vara förtjänt av uppmärksamhet, varför jag ägnat en kritisk studie åt de i hans Skånska Resa beskrivna insekterna, vilken jag vågar i det följande framlägga såsom ett litet bidrag till den svenska insekstkunskapens historia.

¹ Sedan manuskriptet redan var färdiggjort till tryckning, har jag fått kännedom om »LINNÉS Föreläsningar öfver diorriket», utgivna av EINAR LÖNNBERG, Uppsala 1913. I de av utgivaren till arbetet fogade och synnerligen förtjänstfulla »förklarande anmärkningarne» befinnas många af de i »Resorna» anförda arterna kritiskt mönstrade och gäller detta även i fråga om dem i Skånska Resan, men då dels flera av de i denna omnämnda insekterna fortfarande kvarstå outredda och delvis måhända misstydda, dels den av LÖNNBERG uttalade uppfattningen icke i allo sammanfaller med den jag försökt bilda mig, torde en fullständig sammanställning och utredning av insektmaterialet i »Resan» ändock äga sitt berättigande.

Då LINNÉ'S samtliga publicerade »Resor» datera sig från tiden före 1758, vilket år 10:e editionen av hans *Systema Naturæ* utkom, vilken antagits såsom normerande för den binära nomenklaturens tillämpning inom zoologien, äga de i dem beskrivna djurarterna — och detsamma gäller ju för övrigt av analogt skäl om de i dem upptagna växterna — från sådan synpunkt intet större intresse. Arterna betecknas ju ock i alla ännu, liksom hos JOHN RAY, endast genom ett släktnamn och en till detta fogad kort diagnos. I Skånska Resan (1751) liksom i Vestgöta Resan (1747) finnas dessutom för alla förut kända djurarter, som i dem omnämnas, hänvisningar till den kort förut (1745) utkomna 1:a editionen av *Fauna Suecica*.

Vad som gör, att ett stort intresse knyter sig till de i »Resorna» anförda djurarterna, är emellertid bl. a. det förhållandet, att ett ej ringa antal av dem beskrivas där för första gången eller åtminstone såsom nya för vårt land. Av de i Skånska Resan omnämnda några och femtio insektarterna äro sålunda ej mindre än en tredjedel nya både för faunan och vetenskapen. Och intresset ökas ännu mer därigenom, att av dessa ett flertal arter, fastän vetenskapligt — och såsom genomgående regel på latin — beskrivna, senare ej omnämnas, varken i 2:a editionen av *Fauna Suecica* (av år 1761) eller i *Systema Naturæ* (10:e och 12:e editionerna) och sålunda, på ett undantag när, till den dag som är förblivit otydda samt först av långt senare författare blivit namngivna och införda i vetenskapen. Det kan tilläggas, att av de i Skånska Resan upptagna insektarterna endast för 17 à 18 stycken »*Iter scan.*» citeras i *Fauna Suec.*, edit. II, såväl som i *Systema Nat.*, ed. X, och för ett ännu färre antal i *Systema Nat.*, ed. XII.

Men »Resan» innehåller icke blott rent deskriptiva meddelanden om de träffade insektformerna, utan också en mängd ofta mycket värdefulla och intressanta uppgifter rörande deras biologiska förhållanden, deras relation till växterna, skada och nytta i människans hushållning, utvecklingsstadierna m. m., och har jag trott det äga sitt stora och allmänna intresse att i regel låta dessa biologiska data i den följande framställningen inflyta vid sidan av själva beskrivningarna.

Av de i Skånska Resan omnämnda djuren, omkr. 135 arter, komma ungefär 70 på ryggradsdjuren, några och 50, såsom ovan nämnt, på insekterna, tagna i nutida omfattning, och de återstående 15 species på övriga s. k. evertebrater. Till belysning av den relativt låga siffran av anträffade insektarter kan framhållas, att i 1:a upplagan av *Fauna Suec.* 844 arter av insekter (i modern bemärkelse) beskrivas, ett tal som måste tjugufaldigas för att komma nära det för närvarande kända antalet av svenska arter. Det bör emellertid tillika erinras om, att LINNÉ tycks i allmänhet hava upptecknat endast de insekter, som han under resan stött på utan egentligt sökande — och säkerligen av dessa t. o. m. endast de större eller i ena eller andra hänseendet mera märkliga.

LINNÉS klass *Insecta* eller »Yrfä», såsom de på svenska benämnas i de båda sista resebeskrivningarna, svarar, såsom känt, fullständigt mot provins. Leddjur (*Arthropoda*) i modern uppfattning, och det är just en av LINNÉS stora förtjänster i fråga om djurrikets system att hava från sina föregångares grupp »*Insecta*» rensat bort alla för den främmande element (maskar, blötdjur etc.), som tidigare hänförts dit, och å andra sidan överfört till grupp *Insecta* de högre kräftdjuren, som av alla föregående författare varit från dem avskilda. I den nedan i systematisk följd givna översiktliga sammanställningen av alla i »Resan» omnämnda insekter och till dem fogade biologiska iakttagelser tages begreppet insekter i nutida bemärkelse, och har jag sålunda uteslutit de få, endast 7 å 8 arter av kräftdjur och andra leddjur, som omtalas.

Tydningen av formerna stöder sig uteslutande på de av LINNÉ lämnade beskrivningarna.

Ordn. APTERYGOGENEA.

1. »*Larvæ af et obekant Insect lupo helt hastigt och snält, nedre wid hafs-watnet, på klipporna til tusende tal: Corpus griseum, punctis albis maculatum, magnitudine culicis. Pedes 6. Antennæ longitudine corporis. Cauda triseta, longitudine corporis, adscendens, lateralibus brevioribus*», pag. 323. Lokal: Kullaberg. — Är *Petrobins maritimus* LEACH. Anmärkningsvärdt är, att

LINNÉ, sedan han lärt känna både *Lepisma saccharina* (Syst. Nat., Ed. X, p. 608 och Fauna Suec., Ed. II, p. 472 No. 1925) och särskilt den så närstående *Machilis polyпода* (Syst. Nat., Ed. XII Tom. I. Pars 2, p. 1012), icke på något sätt i sina senare arbeten omnämnt dessa i Sk. Resan beskrivna »larvæ» och insett deras rätta natur.

Ordn. ORTHOPTERA.

2. »*Gryllotalpa* (Fn. 619) fans här nog i Trägårdarna, och skadade mycket Olera eller gröna kökssaker», p. 321. Lokal: Krapperup. — Mullvadssyrsan (*Gryllotalpa vulgaris* LATR.). *Gryllus Gryllotalpa* Syst. Nat. Ed. X, p. 428 No. 19.

3. »Gräshoppe-ungar, grå, bruna, gula och af åtskilliga färger hoppade för fötterna som damm eller som mygg i Lappmarken, och hade ej ännu fått någraingar, at deras species kunde utstakas . . .», p. 78. Lokal: sandfälten vid Åhus. — Den tidiga årstiden (21 maj) i förening med den starka färgvariationen hos dessa »gräshoppe-ungar» göra det antagandet, synes mig, sannolikt, att desamma varit, och väl i övervägande grad redan fullbildade, individer av en *Tettix*-art och väl *T. bipunctatus* LIN. Syst. Nat. Ed. X, p. 427 No. 17.

Ordn. CORRODENTIA.

4. »*Tenthredo cursitans* får jag, tils vidare, kalla et Insect som lopp tämmeligen mycket på gamla väggar i Ryssby. *Corpus cinereum, nebulosum, magnitudine pediculi majoris. Os maxillis denticulatis instructum. Antennæ capillares, longitudine fere corporis. Alæ deflexæ, quatuor, quarum superiores hyalini (aquei coloris), macula marginali subviridi, puncto nigro; Duæ alæ minores dorso incumbentes, hyalinæ, aveniæ. Abdomen ovatum, molle, tumidum. Pedes pallidi.* Detta Insectet är någorlunda likt til formen med *Cicadis* (Fn. 644), men som det har käkar, och icke någon inbögd snabel, kan det icke räknas ibland *Cicadas*: icke får jag eller föra det till *Gryllos*, ty det hoppar icke, och puncten i wingkanten kommer öfwerens med *Hymenopteris*, fast än jag icke märkte någon tagg i stjärten: det war derutinnan nog

olikt med andra af detta slaget, at wingarne woro nedbögte, som på en *Phalæna*», p. 413 f. Lokal: Småland, Ryssby, 4 aug. — Denna insekt, som var ny för LINNÉ, har tydligen gjort honom åtskilligt huvudbry i avseende på dess affiniteter, och något citerande av dess beskrivning här i Sk. Resan finner man icke i LINNÉS senare arbeten. Tydandet av den är heller icke alldeles lätt. Mig synes emellertid, att den icke gärna kan bliva annat än en *Psocus* LATR. och väl sannolikt *Psocus (Cæcilius) pedicularius* L., som första gången omnämnes i Syst. Nat., Ed. X, p. 551 No. 15 och sedan utförligare i Fauna Suec. Ed. II, p. 384 No. 1515 under namn av *Hemerobius pedicularius*, vilken lilla art just träffas inomhus. Det finns intet i beskrivningen, som ej låter förena sig med en sådan tolkning, och tiden för dess uppträdande, på eftersommaren, passar även godt.

Ordn. THYSANOPTERA.

5. »Hvitax sågs här och där några få i Rågåkrarne; jag såg efter om de förorsakats af någon köld, såsom det ibland sker up uti landet . . . ; men merendels låg någon liten mask inom bladhölstret, som upätit strået och lefde af den tillflytande saften inom hölstret: på några strån, der jag icke fant tecken til en sådan mask, och der ingen köld skadat, undrade jag at somliga blomster i axet woro aldeles hwita, hwilken gåta sedermera Herr . . . för mig uplöst, som utrönt, at de förorsakats af et litet Insect, som kallas *Thrips* (Fn. 726), hwilket här lägger sina ägg», p. 244. Lokal: Jordberga, 25 juni. — *Thrips Physapus* L. Syst. Nat., Ed. X, p. 457. 1.

Ordn. HEMIPTERA.

6. »Wägglöss äro et gement pack, fast de ofta logera sig in i de wackraste palatser, och hafwa på några år begynt såsom gräsmasken och annor smitta inrota sig med modet; . . . har man warit omhugsad på alla sätt, som blifwit föreslagne, at utdrifwa desse förtretlige gäster, men sällan har något lyckats. Jag wet en som fick dem inquarterade . . . men oaktadt . . . kunde han icke få dem at flytta utur huset, intil dess han trac-

terade dem med flugoswampen, hwar af de förgingos. Man tager om hösten färska flugo-swampar, stöter dem helt små uti en kruka, låter dem stå wäl tiltäpte til dess de gå til et slem eller wälling, då man med en pänna eller päntsel smörjer alla springor och wincklar der de hålla sig, och det et par gånger, en månad emellan, då rummet på 2, högst 3 dagar lucktar illa, dock förswinner luckten straxt, men desse stygga kräken dö deraf som pästen kommit ibland dem, at hela familierne går under liksom af diger-döden. Ehuru detta är et simpelt medel, är det dock säkrare, än något annat härtills upfunnit, igenom detta äro några stycken hus i Upsala redan utdödade på wägglöss. Eljest växer uti Siberien en ört, som kallas *Cimicifuga* af sal. MESSERSCHMIDT, hwilken har en dråpelig kraft emot wägglöss, och derföre borde planteras i alla trädgårdar; men som denna ej kan nu för tiden fås, så må en Botanicus finna, at wår *Actæa* är närmaste släkting i naturen med *Cimicifuga*, har ock nästan samma lukt; ty stodo at försöka, om icke *Actæa* skulle ungefärligen hafwa samma kraft; Botaniska genwägarne efter *ordines naturales* äro förträffeliga inventa», p. 430 f.¹ Omnämnes endast från Nerike. — *Acanthia lectularia* L. (*Cimex lectularius*. Syst. Nat., Ed. X, p. 441).

7. »Nimmer-dagg kalla bönderna här på orten Hånungs-daggen, som ofta gör deras Humle-gårdar aldeles fruktlösa. . . . men rätta orsaken til honungs-daggen har ännu ingen kunnat uptäcka; ty will jag här meddela, hwad jag härutinnan rönt: För några år sedan, då humle-kuporna uti Academiens humle-gårdar i Upsala upgrofwes och tilreddes, funno humle-gårds drängarna en myckenhet af stora hwita maskar, af hwilka jag utkläkte några stycken, hwilka blefwo *Phalænæ* eller natt-färlor med kårta röda horn och gult bröst (Fn. 917).² Desse

¹ ». . . Det som dock torde vara det säkraste, är ännu icke försökt, nemligen at med Rof Insecter utrota andra Insecter . . . Hwart Insect mäst har sitt Leijon, som förföljer och utrotar det: dessa Rof Insecter borde göras hemtamde och wårdas . . . Det wore wist en god sak, om något Rof Insect, som utrotar wägglössen, kunde påfinnas, ty de inficiera nu snart sagt de mästa hus. *Cimex* (Fn. 647) (: *Reduvius personatus* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 446 No. 48) torde wara tjänligt dertill . . .» (LINNÉS Föreläsningar öfwer diurriket, p. 221 och 238 f.).

² Se nedan under No. 35.

parade sig och lade en oändelig myckenhet af fröen. Jag hade tilförene satt uti Upsala Academie trädgård 2:ne stånd humle, nämligen et stånd han och et hona; på desse utströdde jag wid roten de fröen jag fådt af förenämnde färlor . . . . De två åren derpå följande, blefwo desse två humle-stånden öfwerdragne med honungs-dagg, så at alla bladen glänsade och drupo deraf: Således lärde jag, huru våra hushållare fara wilse, då de mena at honungs-daggen kommer deraf, at humlen växer qwaft, och til den ändan plantera honom på sängar, långt ifrån hwarandra, at han bättre må wädras; ty ingen städs kunde humlen mer utställas för alla wäder, än desse två stånd i Academie-trädgården. Änteligen fick jag efter et års förlopp, en afton, se några 100 af förr omtalte färlor spela wid roten kring om humlen, då jag erhindrade mig, huru jag dem sjelf sått, och öppnade derföre jorden, då jag fant, at deras maskar eländigt farit fram med roten; jag fant äfwen en stor hop löss eller *Aphides* på bladerna. Således föreställer jag mig, at förr omtalte färlor lära sönderäta rötterna, hwaraf humle-örten blifwer sjuk, då Lössen eller *Aphides* sig inställa, såsom man allmänt ser på de växter i Orangerier, hwilkas rötter lida, och at häraf förorsakas honungsdaggen . . .», p. 49 f. Lokal: Småland, Stenbrohult. Häraf tyckes framgå, att LINNÉ riktigt ansåg dessa »maskars» skadegörelse å roten av humleväxten endast såsom en indirekt orsak till honungsdaggen, varigenom växtens motståndskraft mot bladlössens angrepp ned-sattes, men dessa senare såsom varande genom sitt sugande de egentliga frambringarna av den.¹ — Arten är troligen *Aphis Humuli* SCHRK.

8. *Hieracium fruticosum* (Fl. 639) (*H. umbellatum* Flora Suec. Ed. II. No. 704). . . . *Aphides fusco-virides pedibus albis* sutto tusendetals på stjälfkarne», p. 342. Lokal: Engelholm. — Antagligen *Aphis Hieracii* KALT.

¹ En annan uppfattning bibringas man genom LINNÉS Föreläsningar etc. p. 241, där det heter: »Wi hafwa tre slag af Honningsdagg: . . . . 2:do Af inseeter, som skada roten, som på Humlen. 3:tio Af *Aphides*, antingen den rinner ur bladen, der de stuekit, eller de sila ut den igenom hornen i stierten . . . .» Genom nyare undersökningar är det ju utrönt, att honungsdaggen varken »rinner ur bladen, der bladlössen stuekit», ej heller att dessa »sila ut den igenom hornen i stierten», d. v. s. de två s. k. safrören, utan att den utgör deras exkrementer.

9. »*Chermes Fagi*, et slag små Insecter, dem jag aldrig tilförene sedt, ej heller äro af någon annor beskrefne, suto i myckenhet på undra sidan af Bok-bladerna; desse liknade mycket *Chermes Alni* (Fn. 698) öfwerdragne med en hwit ull; När man afströk denna ull, hade de riktiga wingar, woro altså fullkomligare än Alens *Chermes*, som icke hafwa wingar, så länge de draga ull. Detta kräk hölt sig *ad ramificationes vasorum* hope-tals på undra sidan af bladerna, och emellan dem låg liksom wattendroppar», p. 65. Lokal: Sinclairsholm. — Är *Phyllaphis Fagi* L. (*Chermes Fagi* Fauna Suec. Ed. II, p. 263, No. 1010). — »*Chermes Fagi* til färgen grön, lopp på undre sidan af bladen, och liknade nog *Chermes Ulmi*; men hade ännu icke fådt några wingar», p. 112, torde vara samma art. Lokal: Hvit-sköfle.

10. »Almarne (Fl. 209) hade på sina blader stora vårtor eller papiller, höga som et twärfinger, och stodo i myckenhet på bladens öfra sida. De sågo ut, som Oxelbär, släta, gröna och ihålige, utan öppning, om icke någon liten öppning sågs på undra sidan af bladet, hwilken dock mäst war igenläkt. När dessa blefwo äldre, öppnades et rundt hål på sidan, nedre emot bladet. *Aphides* eller en hop små kräk, som woro mörkaktige, och hade en grå ull wid stjerten, hwilken skylde kroppen, inneslutades häruti. De hade inga horn bårt mot stjerten, och deras *Antennæ* woro nog korta; de hoppade ock icke. När sådane hölsor sönderbrötos, förän de fådt den nyssnämnda öppningen, funnos i dem inga kräk med wingar, men några af dem fingo wingar just på den tiden, som öppningen skedde på deras hus, då wingarne woro klare, längre än kroppen, och hade en röd kant nedantil», p. 203. Lokal: Malmö. — Gallerna förorsakas af *Tetraneura Ulmi* L. (*Aphis Ulmi* Syst. Nat. Ed. X, p. 451). — Samma slags cecidier träffades i mängd å Almblad vid Stenshufvud, p. 130.

11. »*Aphides Populi nigrae* (Fn. 1355) suto öfwer alt på bladen af Poppel-Pilarne, emellan Surbrunnen (Ramlösa) och staden (Helsingborg); Löfwen framburo liksom röda bär af åtskillig form, hwilka öppnade sig och framsläpte sina kräk», p. 311. — Ifrågavarande gallbildningar, som i senare tid anträffats å samma

lokal (Ramlösa) av O. GERTZ,¹ anses av honom tillhöra tre olika arter och frambringas, utom av *Pemphigus bursarius* L. (*Aphis bursarius* Syst. Nat. Ed. X, p. 453), av *Pemph. spirothecæ* PASS. och *Pemph. marsupialis* COURCH. Djuren äro likvisst icke utkläckta från gallerna.

12. »*Coccus Carpini*, som tilförene aldrig blifwit uptäkt, upspanades i dag på de mästa Afwen-bökar; Detta insect satt så stort som en fogel-ärta emellan blad-skaften och qwistarna på träet, helt fast och orörligt, ej heller wiste det ännu något tecken til fötter. Kroppen var nästan klotrund, blek och mäst rödaktig . . . det hade uti sig ingen färg, då det sönderkramades, men om det gifwer färg, sedan det blifwer torkadt, såsom *Chermes ilicis* eller carmosin, kunde jag icke utröna . . .», p. 47. Lokal: Småland, Stenbrohult. — *Lecanium Carpini* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 455.

»Winrankorne täckte wäggarna . . . på deras bladers undra sida sågos stora hwita fläckar, som förorsakats af Insecter», p. 182. Lokal: Malmö. — Dessa fläckar torde vara *erineum*-bildningar, framkallade af gallkvalstret *Eriophyes vitis* LAND.

Ordn. COLEOPTERA.²

13. »*Carabi* Fn. 511. 512. 513 fångades här i myckenhet: de woro der uti besynnerlige, at de icke hade några wingar under sina winge-skal, fast winge-skalen woro distincta och mobilia . . .», p. 39. Lokal: Småland, Wirestad. — *Carabus granulatus* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 413.

¹ O. GERTZ, Skånes Zoocecidier. Lunds Univ. Årsskr. N. F. Afd. 2, Bd 14. Lund 1918, p. 13 f.

² Det må här tillåtas mig en anmärkning beträffande ett intressant uttalande, som jag funnit i LINNÉS Föreläsningar p. 233 under genus *Staphylinus* — av vilket »släkte» ingen art omnämnes i Skånska Resan — där det heter: »När de bli skrämde, eller man rör vid dem, sticka de upp stierten, och sätta ut två små blåsor, liksom två hjertan». Till detta ställe förekommer i utgivarens till arbetet fogade »förklarande anmärkningar» denna not: »uppgiften om, att staphylinerna i fara skulle 'sätta ut två små blåsor', är sannolikt beroende på en iakttagelse på någon kortvingad Malachiid, ej på någon *Staphylinus*». Utom det att »kortvingade» Malachiider, såvidt jag känner, icke torde existera, åtminstone icke i vår nordiska fauna, och att djurens av LINNÉ skildrade så karakteristiska beteende i övrigt: »sticka upp stierten» icke passar in på Malachiiderna, kan LINNÉS iakttagelse, även och i synnerhet sedd i modern belysning, äga sin fulla tillämplighet på vissa Staphyliner och sålunda väl hållas upprätt.

14. »*Nida insectorum* stora som plommon, flata på öfra sidan, rundade på undra sidan, öfwerdragne liksom med papp, hwita och hwassa i kanten samt fulla af maskar, som stodo helt tätt perpendiculert och parallelt, flöto på watnet i pussarna, på den widlyftiga och sidländta betes-marken (Maj 19.). Adjuncten wid Lunds Academie Mag. BURMEISTER lofwade och påtog sig, at utkläcka dessa sällsamme masknästen och sedermera sända mig Insecterna, då de fått sin rätta skapnad, at man måtte få weta, af hwad art desse sällsynte boen månne wara, eller om icke desse torde wara de samme, som här på orten döda koerna . . .», p. 72. — ». . . . Sökte jag vidare efter de *Nida Insectorum*, eller maskeboen, som jag förr (p. 72) omtalt: men de funnos nu icke mera (30 Juli). Jag skulle önska, at *Physici* wille här äfwen göra försök med och gifwa dem åt koerna, ty dessa förekomma mig mycket misstänckta til en effect här på orten, som är så speciel, som de sjelfwa, emedan jag har aldrig sett dem på någon annor ort . . . .», p. 399 f. I båda fallen är lokalen Christianstad. — Omnämns icke i Fauna Suec. Ed. II, men däremot i Syst. Nat. Ed. X, p. 411 och Ed. XII, p. 664 under *Dytiscus piceus*, med följande ord: »*Nidus natans mucrone eminente instructus*», dock utan att stället i Skånska Resan citeras. Dessa »maskeboen» äro de egendomliga äggkapslarna av *Hydrous piceus* L. LINNÉ misstanke att de »döda koerna» har icke bekräftat sig.

Hos de flesta, om icke alla, Staphyliner är nämligen underläppens (*labium*) terminala del eller den s. k. tungan genom en starkt utvecklad bindhud förbunden med *mentum*, varigenom möjliggöres, att den kan skjutas fram och tillbaka samt mer eller mindre långt utanför munnen, vilket byggnadsförhållande når sitt extrem hos de talrika representanterna av släktet *Stenus* LATR. — av vilket även LINNÉ kände ett par svenska arter — där »tungan» kan utsträckas till djurets omkr. halva längd. I spetsen bär den här två stora klubbformiga eller hjärtlika, tunnväggiga kroppar, och om än LINNÉ icke har nämnt, var på kroppen djuren »sätta ut» de två små blåsorna, talar enligt min mening all sannolikhet för, att det just är dessa nu nämnda »blåsor» som åsyftas. De »upptäcktes» först nära ett halvt århundrade senare av fransmannen OLIVIER (1795) och ha sedan tilldragit sig stor uppmärksamhet samt varit studerade av flera forskare, senast och mest ingående väl av MEINERT i hans skrift »Tungens Udskydelighed hos Steninerne» (Vidensk. Meddel. fra Naturh. Foren., Kjöbenhavn 1884—86). — Utanför Steninerna äro dessa bildningar tills dato, såvidt jag vet, påvisade endast hos ett fåtal släkten bland Kortvingarne, och det är möjligt, ja väl sannolikt därför, att LINNÉ har här, liksom ofta eljes, väl mycket generaliserat sin uppgift i fråga om deras förekomst. Det gör emellertid anspråk på ej ringa intresse, att redan LINNÉ observerat dessa små kroppar, och det är ett nytt bevis på hans såsom alltid skarpa iakttagelsegåva.

15. »*Buprestis coerulescens, thoracis lateribus flavis, elytris singulis maculis quatuor flavis* war en Recrüte för vår Fauna Suecica . . . . Detta insect war en af de största i detta Corporalskap. Hufwudet war mörckblått. *Antennæ* woro swarta, men wid basin blackare. Bröstat war ofwan blåaktigt med en gul linie längs åt sides-kanterna och inunder hade det på hwardera sidan twänne gula linier. Wing-skahlen woro ganska fint räflade: hwardera hade fyra små gula fläckar. Magen war på undra sidan målad med gula puncter, som woro ställda i 4 rader längs åt, til antalet 4 eller 5 i hwar rad», p. 23. Lokal: Småland, Notebeck. — *Buprestis 8-guttata* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 408.

16. »Ållon-borrarne (Fn. 345), af det större slaget med hwita fläckar wid sidan af magen, flögo wid solens nedergång, såsom biswärmar, omkring öfwersta topparna af Björk- och Ekeskogen», p. 34. Lokal: Småland, Alfwastad. — »Ållonborrar af det större slaget (Fn. 345) upåto löfwen på Ek och Appel», p. 321. Lokal: Krapparp. — *Melolontha vulgaris* F. (*Scarabæus Melolontha* Syst. Nat. Ed. X, p. 351), sannolikt i blandning med den senare av FABRICIUS urskilda och ur LINNÉS nyssnämnda art utbrutna *M. Hippocastani*.

17. »Pingborrar kallades *Scarabæi solstitiales* (Fn. 346), som kommo flygandes i stor myckenhet omkring hufwud och ögon på oss, just som solen gick neder», p. 238. Lokal: Klörup. — »Den mindre sorten af Ållonborrar (Fn. 346) håller sig mäst på slätten», p. 321. Lokal: Krapparp. — *Rhizotrogus solstitialis* L. (*Scarabæus solstitialis*, Syst. Nat. Ed. X, p. 351).

18. »*Scarabæus friscus* (Fn. 351) et sällsynt insect up i Sverige . . . . war allmän på de sandiga fälten här i Skåne», p. 116. Lokal: Raflunda. — »... en liten *Scarabæus* (Fn. 351) skadar här mycket Trägårdarna, besynnerligen Appel- och Körsebärs-trän, men icke Pärön-trän», p. 321. Lokal: Krapparp. — Är *Phyllopertha horticola* L. (*Scarabæus Horticola* Syst. Nat. Ed. X, p. 351).

19. »*Meloe* (Fn. 596) fants wid vägen, den man mästedels fåfängt söker efter denne månad» (maj 3), p. 14, i Nerike. — »*Meloë* (Fn. 596) åt här med så stort begär *Rumices* . . . . ,

p. 23. Lokal: Småland, Notebeck. — *Meloë Proscarabæus* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 419.

20. »Liguster-häckarne . . . . hade blader i kanten liksom sågade, hwilket kommit af något insect, som på det sättet i kanten ätit dem; då wi ristade buskarne, rägnade insecterna neder på jorden, hwilka woro Spanska Flugor . . . . äro et slags insecter, som wi i alla tider låtit Apothekarne köpa ifrån de warmare länder, emedan wi aldrig wetat, at wi sjelfwa ägt dem; men wi funno dem här (vid Malmö), i Ystad (p. 263) och på hela tracten emellan Malmö och Ystad i otrolig myckenhet, icke allenast på Liguster (Fl. 4), utan ock på Asken (Fl. 830), *Caprifolium* (Fl. 191) och Hyll (Fl. 250) . . . . Således hafwe wi åter fådt en ny recrute för vår Swenska Fauna, och et officinale för våra Apothekare, det wi ej behöfde mer köpa utom lands . . . . Samma flugor funnos ock något litet på vår allmänna Asp (Fl. 819)», p. 186. Omnämnes ock från Markinge p. 242, Marsvinsholm p. 254, Gårdsjöholm p. 265, Rysseberga p. 269, Söfdeborg p. 272 och Toppe Ladugård p. 283. Det är anmärkningsvärdt, att denna insekt med tiden blifvit långt mindre vanlig i Skåne, än den synes hava varit förr. — *Meloë vesicatorius* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 419 eller, enligt nutida nomenklatur, *Lytta vesicatoria* L.

21. »De mäste bokbladerna woro ytterst liksom bårtswedde eller bårttorkade af en liten matk (*Larva subcutanea*), som dem upätit inuti, utan att skada undra eller öfra ytan; wi märkte huru fröet til denna matken blifwit insatt på sidan af bladets *rachi* och at matken, som af fröet blifwit utkläckt, först gjort en smal gång emellan *costas laterales folii* til des han kommit ut emot kanten, då han gådt i fält och utwidgat sit bord. Ännu woro desse kräk ej utflugna, utan fant man inom bladet *puppas* uti en *folliculo sericeo globoso* inneslutne. Wi bewarade desse pupper, som efter fem a sex dagar blefwo förwandlade, då den war en *Curculio niger, antennis pallidis*. Denna *Curculio* war stor som en loppa och äfwenså hoppade . . . .», p. 111 f. Lokal: Hvitsköfle. — Samma minerande »*vermiculi subcutanei*» omtalas p. 100 från Malthesholm. — Är *Curculio* eller, efter

nutida nomenklatur, *Orchestes Fagi* L. Syst. Nat., Ed. X, p. 381 No. 36.

22. » . . . Bekymrad, huruledes egenskapen af Stäkran (*Phellandrium aquaticum* L. eller numera kallad *Oenanthe Phellandrium* LAM.) rätt måste blifwa utrönt . . . anmodade jag en Studerande vid Upsala Academie . . . , at han wille besynnerligen taga sig före *Phellandrium*, ex professo beskrifwa och utröna den samma. Under det denna unga karlen esomoftast uptager stjelk och rot af kärren der hon står . . . får han se, ibland annat märkwärdigt, några insecter hänga wid rötterna af *Phellandrium*, merendels som Puppbor inom sina runda och något aflånga piller, eller hinnor, dem han utkläcker, och får deraf *Lep-turas deauratas* (Fn. 509)[†] . . . men då han ofta ransakar Stäkran inwärt, at se des byggning och Anatomie, finner han der et annat insect uti sin Skråpuke, hwilket håller sig mäst i nedre delen af stjelken, så at det ej går längre up än til wattenbrynet, förän det skal förwandla sig til Puppa, då det förfogar sig längst up i stjelken, at der afbida sin förwandling . . . . Trägen, at få weta, hwad fullkomligt insect mände framkomma, sedan denna Skråpuken aflagt sin masque, afwaktade han med mycket tålmod . . . förwandlingen, då han fick se et insect . . . *Curculio subfuscus oblongus, elytris rectis acuminatis* (Fn. 455). Denna *Curculio* har han sedermera funnit så allmänt uti *Phellandrium* omkring Upsala, at näppeligen någon stjelk warit utan detta insect, då örten blifwit sönderklyfd. Han har ock funnit det samma nog allmänt uti *Sium* (Fl. 235). . . .», p. 183 f. Lokal: Malmö. Omnämnes även från Christianstad p. 71 f. Jfr p. 399. — LINNÉ anser, att närvaron av dessa »*Curculio*»-larver i Stäkran — och likaledes i *Sium* — är orsaken till, att hästar, som förtära denna ört, »blifwa sjuka, få en *Paraplegia* eller slag på bakdelen, så at de ej kunna stå på bakfötterna» (p. 184) samt dö. Detta antagande är förvisso ogrundat, och enligt de upplysningar i saken, som jag vänligen erhållit av prof. H. FUNKQUIST å Alnarp, anses numera i stället uppträdandet av en parasitsvamp å Stäkran i sådant fall såsom causa morbi, och

[†] Se nedan under No. 25.

uppträder samma parasitsvamp särskilt ej ovanlig på Raygräs, med påföljd att hästar efter förtärande av dylikt sjukna i alldeles samma *paraplegia*-symptom som i fråga om Stäkran och dö. — Insekten är *Lixus paraplecticus* L. (*Curculio paraplecticus* Syst. Nat. Ed. X, p. 380).

23. »*Cerambyx subcoerulescens, fascia maculisque quatuor nigris* . . . . Denna sågs bewarad i Apotheket och sades wara tagen lefwande wid Ystad, at han således blifwer en Recrüte för vår Fauna. *Corpus cinereo-cœrulescens: Magnitudine Cerambycis russici* Fn. 479. *Antennæ corpore duplo longiores, cœruleæ; articulis clavatis: nodis ad apicem atris. Thorax cœruleus, mucrone utrimque armatus, et basi a tergo macula nigra inscriptus. Elytra minime sulcata, dilute-cœrulea, fascia lata transversali in medio, et macula majuscula nigra in singulo elytro versus basin, nec non macula alia minima nigra in utroque elytro versus apicem. Pedes cœrulei. Os nigrum.* Denne är en af våra wokraste *Insecta coleoptrata*», p. 260. — *Rosalia alpina* L. (*Cerambyx alpinus*. Syst. Nat. Ed. X, p. 392 No. 23.).

24. »*Leptura* (Fn. 507) fans, som war et skönt insect, men förändrad ifrån den allmänna deruti, at en gul linea gick öfwer Thorax, och *figura arietis* war midt på bruten», p. 188. Lokal: Malmö. — *Platynotus arietis* L. (*Leptura arietis* Syst. Nat. Ed. X, p. 399 No. 20).

25. »*Leptura deaurata* (Fn. 509)», se citatet ovan under No. 22. — Är *Donacia aquatica* L. (*Leptura aquatica* Syst. Nat. Ed. X, p. 397).

26. »*Chrysomela aurata, antennis nigris, elytris brevibus*, war et nytt insect för vår Fauna, som fans i myckenhet på blomman af *Hypochoeris pratensis* (Fl. 631)», p. 210. Lokal: Högste Backar. — *Chrysomela Hypochæridis* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 370 No. 12 eller enligt nutida nomenklatur *Cryptocephalus Hypochæridis* L.

27. »*Alens* (Fl. 775) blader woro upätne af en mask, som endast förtärt ytan och lämnat alla ådror i bladet hela; detta war en *Larva* med 8 fötter, nämligen 6 under bröstet, och 2 under stjerten, såsom på en Snigel. *Frons grisea; Papillulæ 10*

utrinque, secundum longitudinem corporis», p. 420. Lokal: Småland, Wirestad. — Är utan tvivel larven av *Lina ænea* L. (*Chrysomela ænea* Syst. Nat., Ed. X, p. 369 No. 5), snarare än av den andra art, som kan tänkas komma i fråga, *Agelastica Alni* L. (*Chrysomela Alni* ibid. No. 6), hos vilken »*papillulæ*» äro svagare framträdande.

Ordn. LEPIDOPTERA.

28. »*Papilio brassicarius* (Fn. 799) flög allestädes i otrolig myckenhet ute på fälten, at jag undrade hwarest så många tusende matkar skulle fådt tillräckeligen kål til sin föda, men jag fant, at de lefde af twänne nog allmänna ogräs ibland Rågen, som icke växa up i landet, nämligen *Brassica perfoliata* (Fl. 546) och *Raphanistrum* (Fl. 568)», p. 162. Tunbyholm. — *Pieris Brassicæ* L. (*Papilio Brassicæ* Syst. Nat. Ed. X, p. 467).

29. »*Papilio Argus dictus* (Fn. 803) fans parad . . . .», p. 116. Lokal: Raflunda. — *Lycæna Argus* L. (*Papilio Argus* Syst. Nat. Ed. X, p. 483).

30. »Pilarna (Fl. 812) som stodo planterade wid husen och wallarna, hade mist alla sina blan, at icke ett enda war öfrigt, genom skräpukar af en Nattfärla (Fn. 822), hwilka nu (Juni 9.) sutto i puppor inom sina nät», p. 167. Lokal: mellan Dalby och Lund. — »Hvita Pilen stod allestädes med alla sina blader, då *Phalæna salicina* (Fn. 822) i år ätit up alla bladerna på den gröna Pilen, som stod ömsom med den hvita . . . .», p. 307. Mellan Bälteberga och Helsingborg. — *Leucoma Salicis* L. (*Phalæna [Bombyx] Salicis* Syst. Nat. Ed. X, p. 502 No. 29).

»Gräs-matken (Fn. 826) . . . . eftersöktes öfwer hela Skåne; men jag fant icke en enda», p. 167. Detta uttalande är anmärkningsvärdt, enär gräsmatken, d. v. s. larven av *Charæas graminis* L. (*Phalæna [Bombyx] Graminis* Syst. Nat. Ed. X, p. 506), numera förekommer allmänt även i Skåne, därifrån en större härjning genom den omtalas åtminstone redan år 1834 vid Rönneå.

31. »*Phalæna larva grisea, pilosa, gregaria, pedibus sedecim* hade allmänt upätit bladerna på de wilda apclar», p. 32. Lokal:

Småland, Engeholm. — Är troligen larven av *Clisiocampa neustria* L. (*Phalæna* [*Bombyx*] *Neustria* Syst. Nat. Ed. X, p. 500).

32. »*Larva geometrica s. bacilliformis Fagi* med tie fötter, war brunaktig och hade på hwar sida en liten blek punct», p. 112. Hvitsköfle. — Om man efter den korta diagnosen skall våga en tydning av arten, torde det ligga närmast att tänka på antingen *Selenia bilunaria* Esp. eller kanske snarare den mera »bacilliforma» larven av *Eugonia quercinaria* HUFN.

33. »*Phalæna seticornis spirilinguis nasuta Fagi* fans i mindre quantitet på Boken. Denna war så wacker, at om hon varit stor som andra Färillar, hade hon i fägring öfvergått alla andra Europæiska; men hon war icke större än en mygga. *Os flavum. Antennæ setacæ, nigræ, apice albo. Alæ superiores nigræ; disco flavo, oblongo, exarato lineis argenteis: unica transversali et duabus longitudinalibus, parallelis; punctum argenteum ad extremitatem lineæ utrinque longitudinalis, et punctum etiam argenteum unicum supra basin lineæ longitudinalis*» p. 112. Lokal: Hvitsköfle. — *Tinea Schæfferella* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 541, No. 296: »*habitat in Fagi foliis subcutanea*», eller enligt nutida nomenklatur *Borkhausenia Schæfferella* L. Var ny för vetenskapen, liksom följande art.

34. »*Phalæna seticornis nasuta nigra, maculis quatuor ferrugineis transversalibus*. Detta insectet fans i husen i Trälleborg, och är icke tilförene uppsökt af vår Fauna. Det war något större än en mygga och vingarne lågo tämmeligen flatt; kropp och wingar woro swarta, men på hwardera öfre wingarna woro twänne bruna puncter eller fläckar, så stälde, at alla 4 tilsammans lagde formerade en angel, som pekade bakåt», p. 216. — Är *Borkhausenia minutella* L. (*Tinea minutella* Syst. Nat. Ed. X, p. 537, No. 256).

35. ». . . en myckenhet af stora hwita maskar, af hwilka jag utkläkte några stycken, hwilka blefwo *Phalæna* eller nattfärlor med kårta röda horn och gult bröst . . . .», p. 49. Lokal: Småland, Stenbrohult. — *Hepialus Humuli* L. (*Phalæna* [*Noctua*] *Humuli* Syst. Nat. Ed. X, p. 508, No. 62).

Ordn. DIPTERA.

36. »Mygg-ungar (Fn. 1116) lågo så fullt i pussarna wid vägen, som gryn i en wälling, de der skulle ränsa watnet in til dess Grod-ungarna (Fn. 250) blefwo utkläkte, som skola använda dem til sin föda . . . .», p. 9. Vid Westerås, Maj 1. — *Culex pipiens* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 602. Är en kollektivart.

37. »Hafs-mygg, *Tipula* (Fn. 1135) flög här på ljungen öfweralt, liksom biswärmar, aldeles som på Öland (*It. Oeland.* 40)» p. 223. Lokal: Skanör. — *Chironomus plumosus* L. (*Tipula plumosa*. Syst. Nat. Ed. X, p. 587, No. 19).

»Kråkor (Fn. 71) uphackade ängen, at hon låg beströdd med små torfwor eller tofsar af gräs, och besynnerligen af *Nardus* (Fl. 47) och Får-gräset (Fl. 95), när som maskar lågo under dessas rötter, dem de liksom lukta ofwan jord. Jag grof här der de mycket plåckat ängen, och fant straxt en hop fet-pölsor eller *Larvas Tipulæ* . . . .», p. 357 f. Lokal: Rösjöholm. — LINNÉ nämner intet om larvernas utseende, och om än det icke är helt uteslutet, att dessa »fet-pölsor» verkligen kunna wara Tipulid-larver, d. v. s. tillhöra någon art av den 1:a i Syst. Nat. Ed. X genom »*alis patentibus*» utmärkta gruppen inom LINNÉS släkte *Tipula*, de egentliga Harkrankarne, så synes det mig dock långt mera sannolikt, att de varit Ollonborre-larver. Ty dels uppgives¹ av de nära 80 arter hittills, såvidt jag vet, bekanta Tipulid-larver endast en art, *Tipula oleracea* L., livnära sig »wahrscheinlich auch von Wurzeln lebender Pflanzen», medan de andra leva av ruttnande vegetabiliska ämnen eller av fet och humusrik jord, dels är det just larverna av Ollonborrar som i Skåne allmänt betecknas med namnet fet-pölsor. En alldeles liknande företeelse, som den här av LINNÉ skildrade, finner man i litteraturen några år senare omnämnd från Halland av LINNÉS lärjunge P. OSBECK, vilken tillskriver den larverna av Pingborren (*Rhizotrogus solstitialis* L.) och omtalar, huru dessa genom att avgnaga gräsrötterna »så lossade grästorfven på ängarne . . . .», att kråkor,

¹ Se TH. BELING, Beiträge zur Naturgesch. (Metamorphose) verschieden. Arten aus der Familie der Tipuliden. Verhandl. d. zool.-botan. Gesellsch. in Wien, Jahrg. 1873—1886.

kajor och korpar kunde med sina näbbar vända upp och ned på torfven, så att en stor del af ängarne varit likare nyplöjd åker än äng».¹

38. »*Asilus maximus* fans på gamla swedjor: *Corpus nigrum, at segmenta abdominis 4. 5. 6. 9. supra albida. Caput barbatum, albido-griseum. Rostrum canaliculatum: labio superiore brevissimo, subulato. Lingua rigida, setis duabus, lateralibus, flexilibus.* Detta Insect war det största jag sett i Sverige af det slaget, och liknade mycket *Asilum* (Fn. 1034)», p. 414. Lokal: Småland, Ryssby (Aug. 4.). — Är *Laphria gibbosa* L. (*Asilus gibbosus* Syst. Nat. Ed. X, p. 605).

39. »*Culex lanigerus, alis aqueis, oculis virescentibus.* Denna fluga flög på blomstren af *Serpyllo*, och pep som et Bi; under det hon sög honung af blomstren, hwilade hon icke med föttren på blomman, utan flög ständigt, såsom honungs-foglen (*Trochilus*) i America . . . . *Rostrum longum, porrectum. Corpus nigrum vellere subcaesio. Alæ aquei coloris absque nigredine. Oculi virescentes. Pedes nigri*», p. 164. Lokal: Sjöbo. — *Bombylius minor* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 607. Var ny för faunan.

40. »*Musca alba villosa, oculis virescentibus . . . .* blir en ny recrute för vår Fauna. *Magnitudo media. Antennæ nigrae. Frons alba. Oculi virides. Thorax cinereo-albicans. Abdomen tenue, villosum, niveum. Alæ immaculatæ. Pedes longiusculi, albicantes*» p. 164. Lokal: Sjöbo. — Synes mig med säkerhet bliva en *Thereva*-art och troligen ♂ av *Th. annulata* ZETTERSTEDT, Dipt. Scand. Tom. 1. 1842 p. 210.

41, 42. »Fåren hade här warit mycket sjuka i hufwudet, med hwilket de slokat ned til jorden och ändteligen dödt . . . . Desse brömsar . . . . har först funnit VALLISNERIUS dem i Fårens hufwud . . . . Det är nosmasken, hwilken jag uti Svenska Fauna framstält under namn af *Oestrus* (1026. 1027) . . . .», p. 128. Kiwiks Esperöd. — *Oestrus Ovis* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 585 och *Oe. (Gastrus) nasalis* ibid. p. 584 eller, väl mera sannolikt, uteslutande den först nämnda.

¹ PEHR OSBECK, Om Rotmasken. Vet. Akad. Handl. 1776, p. 303.

43. »Hyrar eller Herdar gingo här med fänaden . . . . och körde boskapen tillsammans, at de ej skulle skingras, då de blefwo jagade af styngen . . . .», p. 144. Tomarp. — *Oestrus Bovis* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 584.

De cecidier å »*Serpyllum vulgare* (Fl. 477),» vars »*Capitula* icke woro naturelle, utan framdrefne af en sort små och nästan osynliga insecter, på samma sätt som *Veronica* (Fl. 12) plägar allmänt blifwa monstreus», vilka omnämnas p. 109 från Hvitsköfle, härröra ej från någon insekt i nutida bemärkelse, utan helt visst från en Eriophyid och väl *Eriophyes Thomasi* NAL., såsom ock GERTZ anf. arb. p. 48 antagit.

Ordn. HYMENOPTERA.

44. »*Curculio Pyri* (Fn. 465) war en mask, som satt på de mästa Pärön-blader, och hade gjort på dem en brun fläck, med det han bårtfrätit endast öfra hinnan på bladen. Han låg ännu inom sin *larva*, som war slemmig såsom en liten Snigel, *Corpore subfusco, subcylindraceo; Capite magno, gibbo, utrinque parum dilatato; Cauda adscendente; Pedibus plurimis*. Samma kräk såg jag följande år i Upland i den myckenhet, at knapt något Pärön- eller Körsebärs-blad war ifrån det samma fritt», p. 355. Lokal: Rösjöholm. Arten beskrives sedan i Syst. Nat. Ed. X, p. 378 No. 8 och Fauna Suec. p. 174 No. 583 under namn af *Curculio Cerasi*, och på det senare stället säges: »*habitat in Cerasi foliis, quorum epidermidem exedit larva . . . .*» De anträffade larverna höra emellertid icke samman med denna art, som ju är en coleopter och nu går under namnet *Magdalinus Cerasi* L., vilket släktes alla hittills kända larver, såsom undersökningar av senare forskare, framför allt fransmannen PERRIS ådagalagt, leva ini veden eller oftast mårgen av unga grenar på diverse trädslag, och gäller detta särskilt också *Cerasi*-larven, som av PERRIS¹ är påvisad att leva i veden av päron, äpple m. fl. De av LINNÉ träffade och beskrivna larverna tillhöra däremot Växtstekeln *Eriocampa adumbrata* KLUG (*limacina* RETZ.), vars

¹ EDV. PERRIS, Larves de Coléoptères. Liège 1877, p. 400.

karakteristiska, snigelliknande larver ännu i dag allmänt förekomma på bladen av päron, oxel och besläktade trädslag.

45. »Galläplen suto wid ändarna på quistarna af Ekebuskarna, och hade uti sig åtskilliga *Cynipides*, som voro *ovatae* och hopkramade, men icke ännu mogne», p. 268. Rysseberga. — Framkallas av en Cynipid, enligt GERTZ anf. arb. p. 26 sannolikt arten *Biorrhiza pallida* OLIV., vilken gallstekel emellertid aldrig är träffad i Sverige.

46. »*Hieracium myophorum* (Fl. 637) (*H. murorum* L.) . . . . Utaf den andra *axilla folii*, der en gren skulle utväxa, sågs et *corpus ovatum*, stort som et ållon, täckt på alla sidor med utstående hwita hår; men wid spetsen fjälligt med små ämnen till blad . . . . När jag öppnade det, war det innan til beskaffadt, såsom et Galläple på *Glechoma* (Fn. 949) och hade uti sig många små och ofullkomliga Insecter, som knapt kunde synas med blotta ögonen», p. 280. Häckeberga. — »*Hieracium fruticosum* (Fl. 639) (*H. umbellatum* L.) . . . . stälken på denna ört war ofta *gibbosus* eller knylik, då knylen war tjock som en tumme, men slät, och hade uti sig många små maskar», p. 342. Engelholm. — Cecidierna å båda härröra säkerligen från gallstekeln *Cynips (Aulacidea) Hieracii* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 553.

47. »Bolgettingarna (Fn. 988) fångade bien, som höken hönor», p. 119. Raflunda. — *Vespa Crabro* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 572.

48. »Wäspen (Fn. 989) instälte sig wid bistäckarna at röfwa honung», p. 119. Raflunda. — *Vespa vulgaris* L. Syst. Nat. Ed. X, p. 572.

49. »Bi förwaras här på orten mäst i kupor¹ . . . . Honungen blef här på orten brun, fast ingen Ljung växte här, utan bien draga sin mästa honung af Bohwete blomstren, och något af *Serpyllum* . . . . Bohwetet gifwer bina mera honung, än någon annor ört . . . .», p. 97. Lokal: Köpinge. Omnämnes även från flera andra ställen, såsom Hvitsköfle p. 106 och 110;

¹ »I de norra Provincier äro bistäckarne af trä, för köldens skull om vintern, men i Skåne och de Södra orter hafwa de kupor af halm» (LINNÉS Föreläsningar p. 264).

Raflunda p. 119 (» . . . Honungen här i Skåne är mera wattenaktig, mindre söt, och alltså sämre än i Småland»); Skanör p. 227 (»Bien besökte dess [*Fasione* Fl. 713] blomster helt flitigt, så at de alltid surrade ibland dem»); Frue-Alstad p. 242; Skiwarp p. 250 (» . . . Kupan bör hålla så mycket som en skäppa, ty är hon större, swärmar hon icke. När kupan är fullsatt, bör hon väga så mycket som en skäppa Råg . . . »); och Barsebäck p. 291. — *Apis mellifera* L., Syst. Nat. Ed. X, p. 576. *Apis mellifica* L. Fauna Suec. Ed. II, No. 1697, vilket senare nu hävdvunna artnamn sålunda i enlighet med prioritetslagen borde vika för det förra.

50. »Wägg-bi flögo som biswärmar jämte lerwäggarne och sårlade liksom när bien swärma, at jag näppeligen wågade mig til wäggen, af fruktan at blifwa af dem stucken, men sedermera fant jag, at de icke hade någon gadd; lerwäggarna woro af desse bien genombårade med många hundrade hål, hwardera så stort, at biet kunde fogeligast inkrypa. Wäggbien woro nästan så stora som ordinaire bi och nästan af samma färg: *Frons alba; Oculi et Antennæ nigræ; Corpus lana ferruginea vestitum; Abdomen versus anum nigricans; Lingua longa, nigra, sub pectus inflexa.* Ibland desse bien flögo ock några röda Stenhumlor, som äfwen hade sina bo i lerwäggarne ibland de förra, men hålen, uti hwilka desse inkröpo, woro utbögte wid ingången liksom med en kårt *osteocolla*», p. 131. Lokal: Rörum. — Såsom redan THOMSON¹ har påvisat, äro »Wäggbien» ♂ av *Anthophora parietina* F. och de bland dessa flygande »Stenhumlorna» honan av samma art. Omnämnes senare av LINNÉ varken i Fauna Suec. eller i Syst. Nat. Arten var ny för faunan och vetenskapen.

51. »*Apis parietina* af hel annor art, än den wi tilförene (p. 131) beskrifwit, fans här i wäggarna: *Corpus nigricans. Caput et Thorax villosa, grisea. Abdomen nigrum, acuminatum, incisurarum quatuor marginibus flavis: primo interrupto. Antennæ nigræ*», p. 222. Lokal: Kämpinge. — Arten blir helt säkert honan av en *Coelioxys* LATR., antingen *C. conica* L. Syst. Nat.

¹ C. G. THOMSON, Hymenoptera Scand. Tom II. Lundæ 1872, p. 54.

Ed. X, p. 578 eller kanske snarare *C. simplex* NYL., som lever parasitiskt hos släktet *Anthophora*. Även denna art var ny för vetenskapen.

* * *

En tillbakablick på det ovan förtecknade insektmaterialet i »Resan» lägger i dagen, hurusom LINNÉ med sitt spanande öga väl har famnat den tallösa insektvärlden och dess liv — låt vara för en nutida betraktare endast i ett mycket blygsamt antal av dess former — från vidt växlande lokaliteter, sandfältens och havssträndernas insektliv, lika väl som ängarnas och lövskogarnas, åkrarnas och trädgårdarnas. Men det är på samma gång iögonfallande, att de insektformer, som äga en närmare rapport med växtvärlden genom sin skadegörelse å träd och buskar m. m., i första hand — och det var ju för övrigt för LINNÉ så naturligt — hava fångat hans intresse, varför dessa ock avgjort dominera i hans skildring. Å andra sidan kan den anmärkningen ej undertryckas, att vissa biocönosor helt eller så godt som fullständigt lämnats obeaktade. Detta gäller ej blott i fråga om den rika coprophaga faunan, utan ock om den ej minst ur ekonomisk synpunkt viktiga vattenfaunan samt Xylophagera eller de egentliga Träinsekterna. Dock — brister äro ju alltid lätta att hos andra peka på, men såsom LINNÉ själv säger, »ingen god och rättsint lärer tillmäta mig, at då jag upsökt mycket, jag äfwen lemnat mycket, ty en enda Socken skulle ofta fordra en hel mans lefnad. Mig är nog, om jag kunnat gå med Skrubbhöfweln, andra efter mig må nogare öfwerfara alt med Slätthöfweln».

Bild 1. Råshults gårdsbyggnader, sedda från gårdssidan (sydost). Fot. av förf.

ETT BESÖK VID RÅSHULT.

Av

C. A. M. LINDMAN.

DEN LILLA OANSENLIGA GÅRDEN RÅSHULT I södra Småland — Stenbrohults socken av Kronobergs län — är en av vårt lands ryktbaraste punkter, ty där stod Blomsterkonungens vagga, där föddes Linné den 23 maj 1707.

Råshult var då komministerbostället i socknen. Två år därefter blev Linnés fader kyrkoherde i Stenbrohult och flyttade till prästgården, som ligger vid kyrkan. Linnés vackra minnen och målade skildringar från fosterbygd och barndomshem, hans »ljuva natale», avse därför mindre Råshult, än trakten närmast omkring kyrkan vid Möckelns strand. Avståndet mellan de båda ställena är dock något mindre än $1\frac{1}{2}$ km., men de äro åtskilda av en sammanhängande björk- och barrskogshage (synlig på bild 8).

Kyrkoherde Linnæus fick emellertid även innehava komministersbefattningen ända till 1720. Men det var vid kyrkoherdebostället, som hans ryktbara trädgård befann sig, »en av de vackraste i länet, uppfylld med utvalda trån och de raraste blommor», och densamme, om vilken sonen Carl skrivit: »Denne trädgård har inflammerat min håg med en outsläcklig kärlek till örter.»

Till Råshult kommer man lättast från Diö station på södra stambanan, belägen ungefär mitt emellan Liatorp och Älmhult.

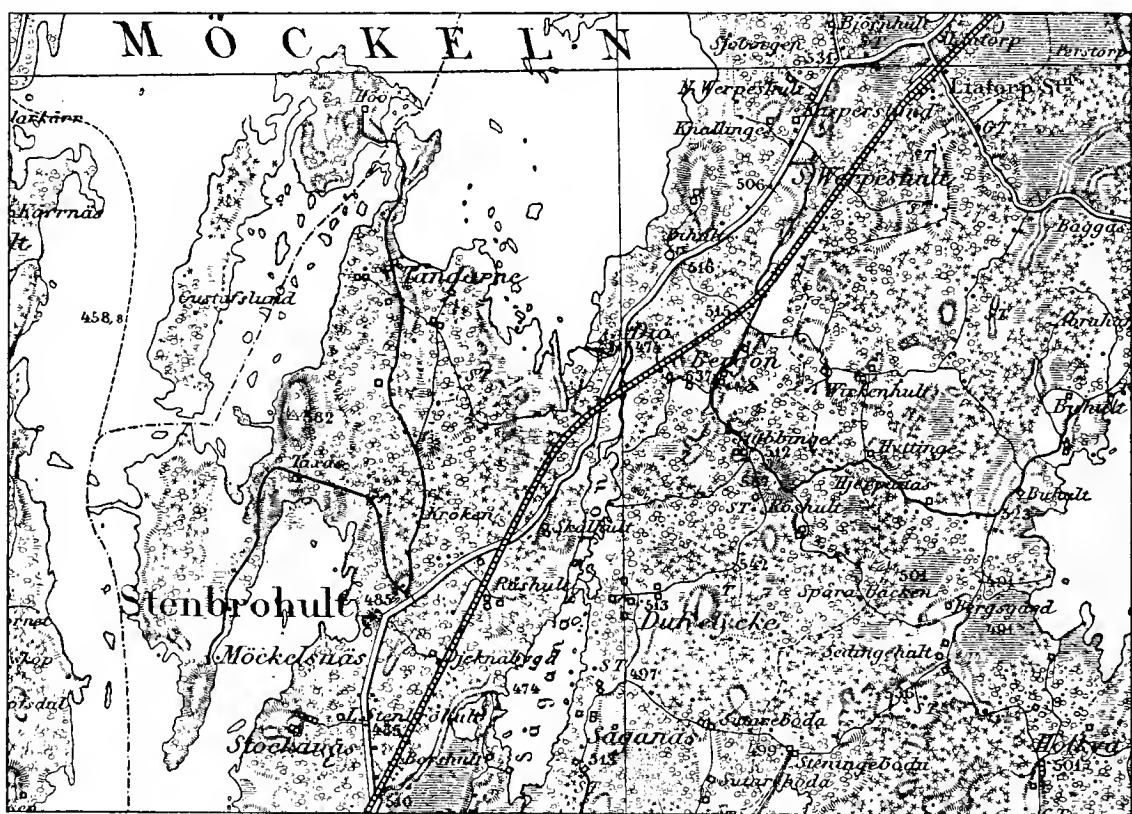

Bild 2. Råshultstrakten efter Topografiska kårens karta 1869 (bladet Huseby).

Från stationen går man först åt öster och är strax inne på landsvägen, som man följer mot sydväst, än på östra, än på västra sidan av järnvägen. Efter 3 km:s promenad genom en tämligen ödslig och föga kuperad, men leende trakt tager man av mot sydost på en smalare körväg, och då man gått över järnvägen, är man framme vid målet. På en ås längs banans östra sida utbreda sig idylliskt Råshults anspråkslösa hus inom ramen av en leende natur, blomsterrika kullar och fagra lundängar. Omedvetet öka vi stegen, kinderna purpras, ögonen glänsa, hjärtat klappar fortare. Blott några steg ännu och vi stå på en plats, helig för

alla svenska sinnen, vi skåda den härliga dager, mot vilken den nyfödde Carl Linnæus första gången slog upp sina ögon vid majmorgonens första gryning, vi trampa den mark där han, yr av sällhet, tog sina första steg ut i sin nya värld av träd, örter och blommor, med färger, dofter och fågelsång.

Det gamla boningshuset, där Linné föddes, är längesedan ombyggt, »kojan, varifrån en berömd man kunde utgå» (Linnés uttryck). Råshult är ej heller numera prästboställe, ty Älmhult är nu församlingens annex med bostad för komministern.

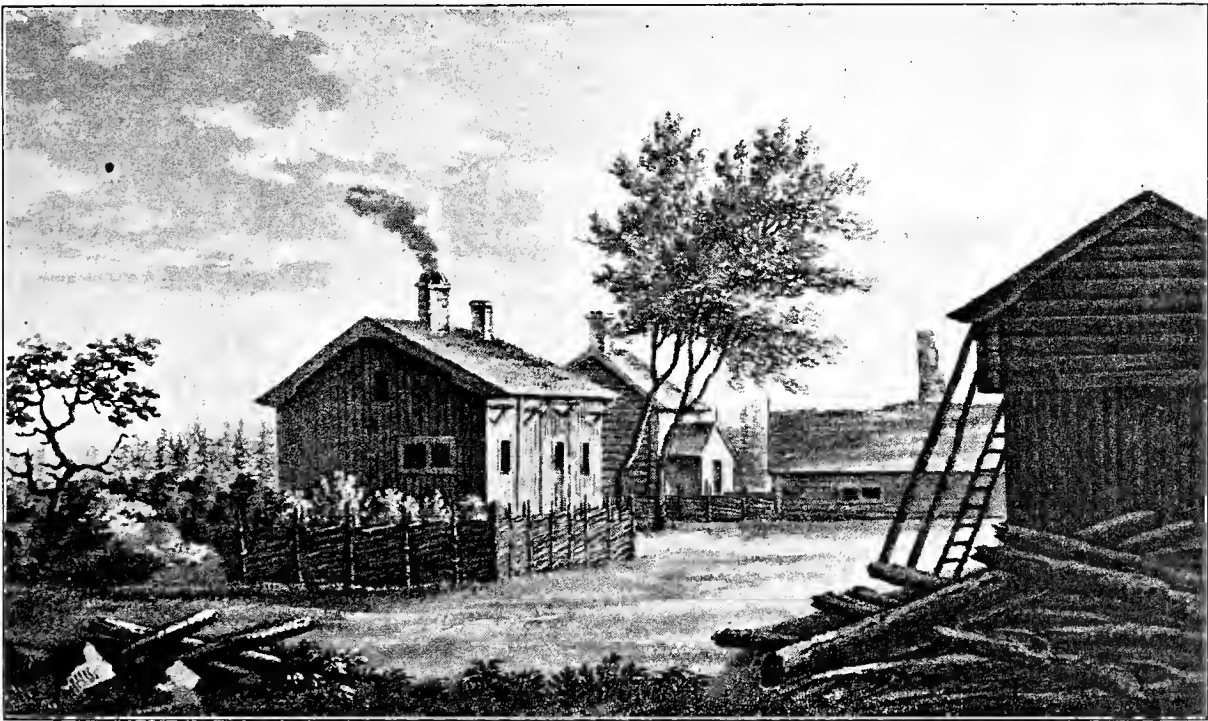

Bild 3. Råshult under 1700-talet, antagligen sett från söder. Kopia (förminskad) efter en plansch i A. Afzelius' Linnés egenhändiga anteckningar om sig själv, gravyr enligt en teckning av löjtnant A. C. Wetterling.

Som nyss nämndes, ligger Råshult på en ås, som sluttar ned mot den lilla bäcksänka, i vilken järnvägen stryker förbi. Uppe på själva kanten av krönet ligger det nuvarande boningshuset, men med framsidan vänd från sluttningen och således mot öster, bild 1 och 7. Det gamla Råshult på Linnés tid finnes avbildat i gravyr i A. Afzelius' »Linnés egenhändiga anteckningar om sig själv», 1823, efter en teckning av löjtnanten vid Vendes artilleri A. C. Wetterling; se bild 3. Antagligen är gården på denna gamla tavla sedd från söder, och sluttningen ned mot järn-

vägen bör således ligga till vänster på bilden. Wetterlings vy synes kal och ödslig i jämförelse med gårdens nuvarande utseende och romantiska läge.

Den bifogade kartan, bild 2, ger en föreställning om naturens rika omväxling i Stenbrohult, den stora sjön Möckeln med

Bild 4. Parti av en lundäng vid Råshult, strax söder om gården. Trädet är en skogslind; i förgrunden ett bestånd av *Cirsium heterophyllum*. Fot. av förf.

sina vikar, uddar och öar, de många småsjöarna, de små bergkullarna, delvis med branta väggar, och omväxlingen av barrskog och lövskog. Som bekant finnas i Linnés skrifter hänryckta skildringar av hemsocknens fågring och omväxlande landskapsbilder. Själva Råshult är en av de många lövskogsoaserna bland barr-

skogshagarna och mossarna. Strax norr om gården ligger en liten höjd, krönt av en ekbacke. Söder om gården sänker sig så småningom den ås, som gården vilar på. Man kommer omedelbart till en vacker slätteräng, rik på den blomsterpraktiga flora, som smyckar ängarna i Småland, där »konstgjorda ängar» eller

Bild 5. Äldrig lindgrupp strax söder om Råshult, ungefär 20 m. hög. Fot. av förf.

»fleråriga vallar» ännu så gott som saknas. Här och där övergår den i lundäng, bild 4, och en av dennas vackraste och resligaste örter är brudborsten, *Cirsium heterophyllum*, utmärkt av sina äggstora, purpurröda blomkorgar. Bland lundängens träd äro särskilt lindgrupperna talrika och storslagna. Många lindar äro äldriga lindruiner ett namn som vi kunna tillägga de säregna

och bisarra former, som mycket gamla exemplar av den vanliga skogslinden, *Tilia cordata*, pläga antaga: den låga huvudstammen blir ofantligt tjock, oformligt vidgad här och där, delvis liksom sprängd eller brusten och på många kuriösa sätt utbredd över block och bergväggar. Många av dessa åldriga träd vid Råshult måste hava stått där vid Linnés födelse, och man erinrar sig livligt, att hans fader hade tagit sig namnet Linnæus från en stor och ryktbar lind eller »linn», som i livstiden växte på gränsen mellan Stenbrohults och Vittaryds socknar. Även den var en »lindruin»; den bestod på sin höga ålderdom (i slutet av 1778, Linnés dödsår) av tre stora avdelningar, som ej skulle få lång tid att leva, ty enligt folktron murknade och föll den ena delen efter den andra, allt efter som de tre släkterna Lindelius, Tiliander och Linné utslocknade (av dessa hade åtminstone Tiliander även tagit sitt namn efter »stenbrohults-linna»). En av de högsta och ståtligaste, lummigaste och tätaste lindgrupperna invid det nuvarande Råshult ses på bild 5. Den består av 8 starka stammar och är ungefär 20 m. hög. — En annan sevärdhet är en stor, skuggrik lund av ett nästan oblandat avenboksbestånd. Träden där äro ända till 3 dm. i diameter och interiören lika mörk som i en tät bokskog, se bild 6. — Även stora, vackra ekar finnas, delvis fristående på yppiga konvaljefält. Ännu längre mot söder utbreder sig en vidsträckt fuktäng, under slättertiden prydd av en bland smålandsfloras grannaste blommor, de orange-gula slättergubbarna, *Arnica montana* (i andra svenska landskap vanligen kallad hästibla). En sådan fuktig småländsk skogsäng är vanligen tillika en »tuväng», d. v. s. med stora tuvor av odon, krypvide, småbjörk och al. Den är alltid frisk och sval mot kvällarna och aromatiskt doftande. Dess vällukt kommer av småbjörkarna (»luktbjörk») och odonriset. Linné hade ej så orätt, då han på äldre dagar skrev om ängarna i sitt kära Stenbrohult, att de »likna mer de härligaste lundar och blomsterrikaste trädgårdar, än det de själva äro».

Vi återvända nu till gårdsbyggnaderna, som närmast göra intryck av en ganska täck liten bondgård. Som redan antytts, är det gamla boställshuset från Linnés tid ej längre i behåll, men

först på de senaste åren har man fått visshet härom, en upplysning, som förf. erhållit av f. d. överläkaren vid Växjö hospital, d:r E. Lindell. Denne har själv anställt efterforskningar över den forna Linné-byggnadens öden. Ännu 1866 läste man emellertid i Aftonbladet för den 14 juni (med anledning av Råshults-monu-

Bild 6. Parti av en avenbokslund strax söder om Råshult (markbetäckningen är konvaljer). Fot. av förf.

mentets invigning) en utsaga av själve komministern på stället, pastor Borg, att bostället »bevisligen» stått på sin plats sedan mer än 160 år och således borde vara Linnés födelsehus och tidigaste barndomshem.

Det sydligaste och största av de båda små boningshusen, bild 7 (uppenbarligen på samma plats som den största byggningen

på Wetterlings gravyr, bild 3), är en låg, röd stuga med vita knutar, till formen föga lik en vanlig »smålandsståva» av gamla sorten, men ej illa motsvarande de enkla, men nätt stiliserade miniatyrhus, som under 1800-talet tjänade mången av Smålands fattiga komministrar till bostad. Traditionens torvtak är utbytt mot ett spåntak. Stugans inre och yttre utseende finnes i kort-het beskrivet i Aftonbladet för 1866 (den strax ovan anförda artikeln, 14 juni) och refereras av Th. M. Fries i hans »Bidrag till en lefnadsteckning öfver Carl von Linné», I, Akademisk inbjud-

Bild 7. Det större boningshuset på Råshult, beläget på samma plats, där Linnés födelsehus förut legat; sett från sydost (jfr bild 1). Fot. av förf.

ningsskrift 1893, sid. 12, ännu under den förmodan, att stugan skulle kunna vara densamma, vari Linné föddes: »Den nu kvarstående stugan innehåller ett större och två smärre rum på nedre botten, alla mycket låga, samt ett litet kyffe till gafvelrum en half trappa upp; dessutom ett kök. Det rum, hvori Linné anses hafva blifvit född, är helt litet med ett fönster, vettande åt platsen, där det 1866 uppresta monumentet står...» Fries tillägger med rätta, att om den nuvarande stugan skulle vara uppförd i stället för en äldre som nedrivits, så var den gamla säkerligen ej bättre än den nya, utan snarare tvärtom.

Framsidan vetter åt sydost, och det är morgonsolen, som lyser rätt in i rummen, ty endast åt detta håll har man fri utsikt. Förstukvisten beskuggas dock av några höga lönnar (de högsta träden på bild 1) och stora fågelbärsträd; norr om dessa (åt höger på bilden) stå en åldrig rönn och frodiga äppleträd.

Bakom boningshuset ligger den lilla »parken», där monumentet över den odödlige naturforskaren står upprest; såsom man av det föregående lätt inser, ligger den på västslutningen mellan

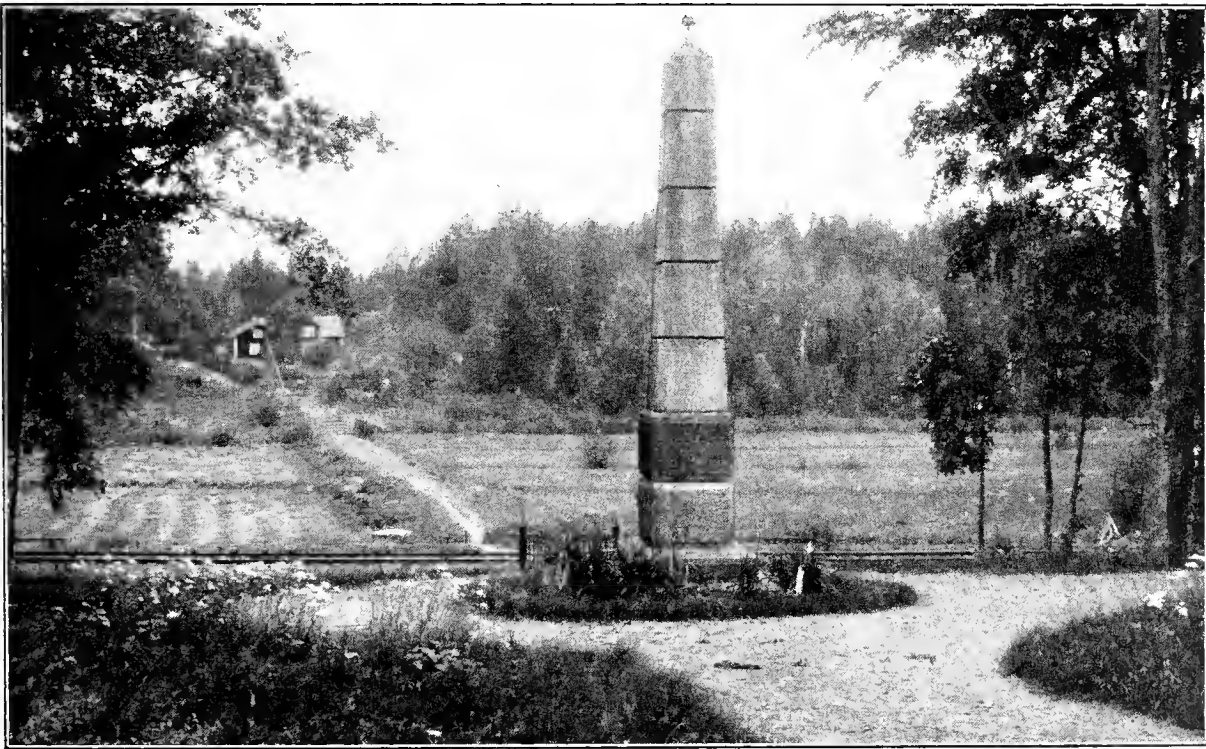

Bild 8. Linné-lunden och monumentet vid Råshult; vy mot väster, sedd från lundens högsta del. Strax nedom obeliskan ses järnvägen; i bakgrunden skogsvägen till Stenbrohults kyrka. Fot. av förf.

gårdsbyggnaderna och järnvägen, bild 8 och 10. Som plats för monumentet har den ett mycket lämpligt läge, men för en »parkanläggning» är läget föga lämpligt till följd av markens lutning och den torra jordmånen, vartill vi skola återkomma.

Redan i slutet av 1700-talet fanns nordost om Råshult ett litet Linné-monument, nämligen en flera alnar hög, fyrkantig ekstolpe. Under 1800-talets första decennier företog sig den ivrige Linné-beundraren komminister P. M. Långh att inrätta en »Linnégrotta», bestående av ett antal lövträd i krets och vid ingången ett par trätavlor med granna målningar av Långh själv samt där

inne några stora, flata stenar med åtskilliga inskriptioner. Det är ej uteslutet, att denna »grotta» återfinnes i den stora lindgrupp, som förut omtalats, bild 5, emedan den är kringbyggd med en stenterrass och vissa planeringsarbeten. Långh uppreste även i stället för den nyssnämnda ekstammen ett röse av stenar, »likt en kakelugn», med en stentavla på toppen, som företedde inskrifter och sirater med en stjärna upptill. Dessa inskriptioner på vers och prosa, delvis på latin, finnas återgivna i den förut citerade

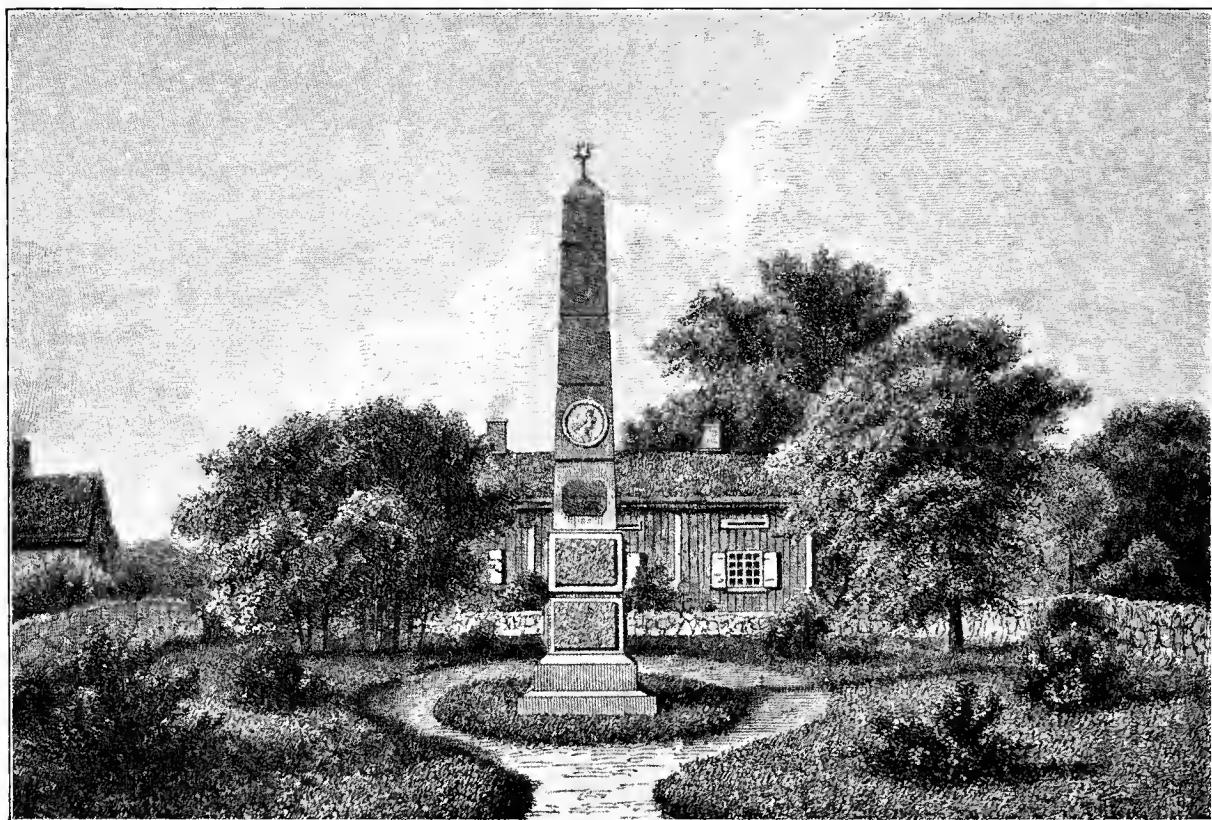

Bild 9. Råshult med Linné-lunden och monumentet 1866 (monumentets invigningsår), förminskad kopia efter en plansch i »Nordiska tavlor», h. 9—10, 1866.

Aftonblads-artikeln den 14 juni 1866. Säkerligen är det samma gamla stentavla, som ännu i dag ligger i ett hörn av »parken», illa medfaren och svårläslig. Den är av kalksten med inläggning av gråvit marmor (en sol eller stjärna och ett par figurer) och vore väl förtjänt att förvaras inomhus.

Frågan om en värdigare minnesvård vid Råshult kom på tal inom Kronobergs läns hushållningssällskap 1861. Genom kring-sända listor insamlades 5,000 rdr; parkarealen, $\frac{1}{2}$ tunnland mark, inköptes, ordnades av överplantören vid Statens järnvägar auditor

Frey Hellman och kringbyggdes med en bred mur av släthuggna granitblock samt två vackra järngrindar, den ena uppe vid gården, den andra nere vid järnvägen, och ett monument beställdes, föreställande en obelisk efter ritning av kammarherre Angerstein på Gåvetorp. Denna obelisk är delad i sju avdelningar och prydes på toppen av en stjärna. Bildhuggaren K. G. Qvarnström fick utföra den porträttmedaljong, som i förgylld brons sitter mitt på obeliskens. Nedanför medaljongen läses den enkla inskriptionen: Carl von Linné, född i Råshult den 23 maj 1707. Se bild 9.

Denna minnesvård invigdes den 12 juni 1866 i närvaro av 2,000 personer. Ett festtal hölls därvid av professor J. G. Agardh från Lund.

Den generation, som utförde denna fosterländska bedrift, förtjänar nationens tack. Den besjälades av den riktiga tanken, att ett minnesmärke över Linné inom Smålands landamären borde resas på hans födelseort. För oss, hans beundrare och lärjungar inom sena släktled, är det en lycka att vallfärda till orter, där den förevigade levat och verkat, och att där få hylla detta stolta fosterländska minne, denna ädla och rika forskarlevnad; det är därför också en sann och ren tjusning att se det ringa hemmet i den avlägsna svenska bygden, ärofullt smyckat av hyllningsgården åt en av landets största söner, den stjärnprydda minnespelaren. Livligt och älskligt framträda i denna minneslund hågkomster av den oförgätlige Linnés person och verk, och samma lundar, som susade kring hans vagga, samma blommor som där skimrade, samma fågelstämmor som då klingade, säga alltjämt till svenska hjärtan, att Han är vår.

De som en gång utsågo den plats, där minnesmärket över Blomsterkonungens födelse skulle resas, gjorde ett lyckligt val, för så vitt de avsågo att välja den del av Råshult, som Flora själv med sitt hov på det skönaste utsirat, för att tala med uttryck, som Linné själv plägade använda. Det finns en uppgift, att planer på en minnespark eller något dylikt redan 1841 framkommit inom länets hushållningssällskap. Den park eller lund, som nu står där förverkligad, bär i sitt sköte den svenska florans förnämligaste härligheter, ty den är en äkta, ursprunglig lövträdslund av

ekbacksnatur, sammansatt av smärta, högstammiga träd av ek, bok, ask, lönn, lind, björk och något gran samt exponerad mot väster och följaktligen, som varje naturälskare vet, bestämd till ett hem för sångfåglarna och våra käraste vildblommor, sipporna, gullvivan, konvaljen, violerna, gökmaten — för att blott nämna vårfloran.

Men dess värre är ej allt detta i Linné-lunden vid Råshult i ett sådant skick, som naturen bestämt och Linné-minnet har rätt att fordra. Av en liten polemik i Nya Växjö Bladet, n:r

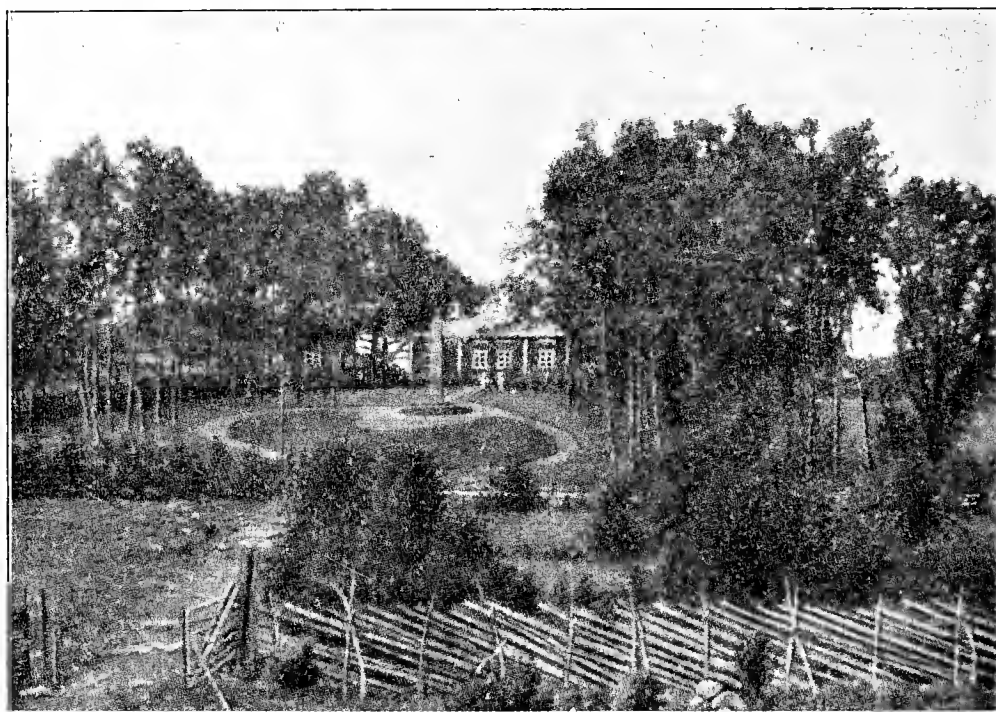

Bild 10. Råshult, sett från skogen väster om järnvägen. Fot. av förf.

165, 167 och 170, oktober 1914, framgår vad som fattas. Länets hövding hade 1913 besökt Råshult och iakttagit, att Linné-parken vanvårdades, emedan obeliskens för mycket doldes av träd och en del vanprydande träd ej blivit borttagna. Hushållningssällskapet anslog därför 400 kr. till parkens förskönande under 1914. Det första försöket medförde en oväntad effekt, nej låtom oss hellre säga: den väntade effekten, en god illustration till omöjligheten att »försköna» en så härlig naturprodukt som en svensk ekbacke, och ett exempel på hur det går, då en »park» med »gräsplaner» och »blomsterrabatter» skall anläggas i en lund med dess fagra, för varje ovarsamt ingrepp ömtåliga markflora. Sedan grässvålen

upprivits och omstjälpts, stod marken i vår Linné-lund sandig och kal; den torra sommaren 1914 gjorde vad den kunde, och sedan matjord pålagts, gick det som man kunde vänta: man fick fram ett mellanting mellan ett orensat trädgårdsland med sina mållor och andra ogräs, och en mager trädesåker med sin kamomill, sin timotej, styvmorsblommor och gräs, som ej höra vildmarken till; allt för många träd fälldes, den ömtåliga marken fick ej längre sin sekelgamla skugga, eftersom allt för stor areal blev kalhuggen, se bild 10, och ingen undervegetation eller snårväxtlighet fanns kvar, just den nivå av ekfloran, som ger en dylik lokal ett så säreget behag och de häckande småfåglarna så mycken tillflykt — måbär, try, olvon, hagtorn, slån, nypon, björnbär, alla dessa mästerverk av naturens konstnärshand. Den avsedda försköningen var alltså missriktad, den blev en förödelse, som endast genom grundlig omläggning av hela metoden så småningom skall kunna gottgöras. Den ursprungliga lunden trivdes på denna varma västersluttning under trädens lövvalv, men de olyckliga »prydnadsväxter», som nu emot naturens och rimlighetens lagar inplanterats, — rosor(!), små ädelgranar(!), en lång linje tujor(!!), dessa främlingar i både estetiskt och fysiologiskt avseende kunna ej uthärda här eller spela någon annan roll än att vanpryda och skräpa. Vi få tills vidare hoppas, att sedan »rabatterna» slopats, ädelgranar och tujor förjagats från den plats, där de så skärande disharmoniera, marken torvlagts med grässvål från Råshults vidsträckta blomsterängar och konvaljefält, samt minneslunden avstängts för den dagliga trafiken, skall tiden läka även dessa sår, och ekbacksfloran, lämnad åt sin egen förnyelsekraft, få i all sin skönhet bilda den naturliga och oefterhärmliga ramen kring Linnémonumentet.

* * *

Junikvällen var skön och lugn, aftonskyarna lätta och rosiga, små skurar av duggregn svalkade luften. Med dröjande steg lämnade vi den minnesrika platsen och voro snart åter på väg till Diö. Vidsträckta hagar och lövskogskullar utbredde sig mot öster, glittrande och ångande av de små skurarna och, då solen

bröt fram, praktfullt färgade av regnbågar. Då livades plötsligt stillheten av gökens rop i fjärran, först svagt, sedan stegradt, och snart som en brusande sång, obeskrivlig i sin hänryckning och sitt välljud. Det var ej gökens välkända, mekaniska galande, ej den melodiska men entoniga upprepningen av samma ters, — den fågelsång, som nu med undersköna toner tillropade oss ett farväl från Råshult och dess minnen, var en av de så att säga överjordiska naturuppenbarelsen, som någon enda gång låta sig ses eller höras; det var en sjungande själ, sällsynt uttrycksfull, sällsynt skön och klangfull till sitt instrument, men framför allt utrustad med en till människans hjärta trängande sångarkonst ur djupet av ett lidelsefullt och överlyckligt naturliv; det var sång med själen, ej blott med stämman, därom vittnade de hos en galande gök så oväntade nyanserna, de fina kadenserna och detta passionerade crescendo, som vitt kring den härliga trakten energiskt framjublede — vad? Sin lycka? Eller vår? Är måhända den galande göken i Stenbrohults avlägsna, drömmande nejder en eldigare, en sjäfullare sångar-ras än i andra svenska trakter? Sjöng han så även i gångna tider, då den yngling växte upp, som från det ringa hemmet i Råshult skulle nå ärans höjder och, viss om sin kallelse, skriva vetenskapens lagar? Var det väl därför, som Linné i anteckningarna om sina levnadsöden omtalar sin födelsedag med dessa ord av djup naturkänsla: »just i wackraste våren, då giöken utropat sommaren . . .»?

VÅRA LINNÉMINNEN

Av

ELOF FÖRBERG

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS STORA OCH ANSvarsfulla uppgift är som bekant att vårda Carl von Linnés minne. Redan vid Sällskapets första ordinarie sammanträde den 24 november 1917 väcktes ett förslag att återställa den gamla Linnéska trädgården i Uppsala och att i samband därmed i det gamla bostadshuset ordna ett Linnémuseum.¹ Ett år senare, då Sällskapet erhållit dispositionsrätten till gamla Linnaeanum, antogs en ändring av stadgarna, varigenom Sällskapet utfäste sig till att i det Linnéska boställshuset i Uppsala »sammanföra och bevara sådana föremål, som kunna anses ha tillhört Linné eller det Linnéska huset» och att, sedan Sällskapet såvidt möjligt återställt den gamla Linnéska trädgården i Uppsala i det skick, vari den befann sig på Linnés tid, sörja för att den underhålles på ett värdigt sätt.

Utan att åsidosätta andra programpunkter — exempelvis har, utom årsskriftens tre årgångar och Hammarbybroschyren, N:r 1 av »Skrifter utgivna av Svenska Linné-Sällskapet» utkommit och fortsättning förberedes — har Sällskapet ock sökt uppfylla dessa förpliktelser.

Sällskapet har, tack vare det kraftiga stöd, detsamma erhållit av intresserade mecenater, kunnat återställa en stor del av

---

¹ Se Sällskapets årsskrift, årg. I, sid. 169—172.

Linnés trädgård, nämligen dammarna och de båda stora »areae» med omgivande häckar. Byggnaderna har Sällskapet ännu ej fått tillträda, vilket vållat bl. a. att hela förgården och de närmast orangeribyggnaden liggande delarna av trädgården t. v. måst lämnas orörda.

Sällskapet har inköpt en synnerligen värdefull samling Linnéminnen, som flertalet av Sällskapets ledamöter torde känna till, då densamma vid ett par sammanträden demonstrerats.

Om denna samling, avgav professor Tycho Tullberg ett intyg, i vilket det bl. a. heter: »Att alla de av Sällskapet nu inköpta föremålen tillhört det Linnéska huset, därom kan ej råda ringaste tvivel. Däremot är det naturligtvis icke numera möjligt att med bestämdhet säga, att alla tillhört Linné personligen.

Detta vet man dock om en del av dem. Så är förhållandet med de föremål, som stå upptagna i bouppteckningen efter Linné och kunna identifieras, såsom skåpet, byrån, silversakerna, fajanserna, porslinet och tennet. Alldeles särskilt är detta förhållandet med de föremål, vilka, såsom en del ljusstakar och skedar, utgöra honorariesilver, skänkt av Smålands nation till sin inspektor och försett med nationens vapen, samt porslin och glas med linnærankor. Angående en del saker finnes också en bestämd tradition, som gör dem till linnéanska.»

Efter professor Tullbergs bortgång ha även hans efterlämnade samlingar hembjudits till Sällskapet.

Dessa två samlingar, som båda komma från den Duse-Ridderbjelkeska grenen Linnéättlingar, ha genom släktled efter släktled räddats från förskingring och på det mest pietetsfulla sätt vårdats. Samlingarna komplettera varandra.

Den förstnämnda samlingen är ganska rik på fajanspjeser från Marieberg och Rörstrand (31 n:r) samt ostindiskt porslin (115 n:r), varibland den ytterst rara Linnæaservisen (26 n:r).

Den Tullbergska innehåller däremot blott ett fåtal pjäser av ostindiskt porslin. Fajanssakerna ha jämte porträtten behållits av sterbhusdelägarna. Däremot äro i denna samling möbler och husgeråd väl representerade. Såsom särskilt intressanta må nämnas Linnés nyckelskåp, två insektskåp, varav det ena med på-

skrifter å lådorna av Linnés hand. Vidare finnas Linnés rakspegel och rakkniv, fru Linnés bokskåp, ännu ett par skåp, soffa och stolar, toalettbord, knyppelbord med pinnar, gueridoner, resapotek med recept, reskoffertar m. m.

En avdelning innehåller porträtt i kopparstick och byster av Linné, daguerrotypporträtt av Linné d. y., oljemålningar av Sveden och Råshult. Bland »guld och nipper» förtjänar särskilt framhållas Linnés châtelaïne av guld med emalj och äkta pärlor. Vidare finnas ett par klackringar med monogram och en solfjäder inlagd med guld.

Hedersplatsen bland silversakerna intages av ett utomordentligt vackert renässansfat i drivet silver, en verklig praktpjäs. Dessutom förekomma te- och matskedar märkta C. L., skospännen o. s. v.

Bland »glas» märkes en glasklocka, den enda som nu finnes kvar av dem, som Linné hade hängande i träden på Hammarby.

Så kommer ett parti tennsaker, bland annat Linnés kaffekanna från Sävja, och ett 40-tal linnesaker: servietter, dukar och lakan.

Bland avdelningen »diverse» märkas Linnés brudgumsstrumpeband, med »Carolus Linnaeus» invävt. Motstycket med »Sara Lisa Moraea» äger Sällskapet förut genom den Ödmanska samlingen.

Vidare torde här böra nämnas Linnés snusdosa med namnplåt av silver, ett etui för insektnålar, Linnés marklåda, glasögon och några förstoringsglas, broderad plånbok, den ringklocka, som alltid stod på hans bord, o. s. v.

Bland böcker intressera särskilt fru Linnés psalmbok, tryckt 1724, med anteckning av Linné, »Romerske kejsares historia» med register av hans hand, en receptbok och en avskrivningsbok, också skrivna av Linné.

Det hela omfattar omkring 315 nummer, vartill kommer en samling manuskript, som ännu ej blivit katalogiserad, enär samlingen ännu ligger delvis inpackad å universitetsbiblioteket i Uppsala, där den förvaras, tills Sällskapet blir satt i tillfälle att tillträda det gamla Linnéska boställshuset.

Sällskapet äger nu ej medel att betala den summa — 100,000 kr. —, som tarvas för inköpet av denna utomordentliga samling. För Sällskapet är likväl förvärvet av densamma av många skäl, som här ej torde behöva påpekas, i hög grad önskligt. Under dessa förhållanden har ett köpekontrakt uppgjorts med sterbhusets representanter på villkor att köpesumman skall inbetalas i fyra poster, men att köpet återgår, om det ej lyckas Sällskapet att inom nästa års utgång insamla det erforderliga beloppet. Samlingen återlämnas i så fall och de gjorda avbetalningarna återbäras.

Det har betecknats som en nationalskandal, att Linnés ovärderliga vetenskapliga samlingar blevo sålda till utlandet. De äro visserligen där tillgängliga för vetenskaplig forskning, men kunna aldrig återbördas till vårt land igen. Till följd härav äro de här i korthet omtalade samlingarna, jämte de föremål, som bevaras å Hammarby, allt, som finnes kvar av vad som under Linnés tid hystes inom det gamla husets vid Svartbäcksgatan murar.¹

Det har, som redan nämnts, lyckats Sällskapet att till väsentlig del återställa Linnés älsklingsverk, hans fordom världsberömda Hortus Upsaliensis. Mätte det sålunda lyckas Sällskapet att komma i besittning av de här omtalade Linnéminnena och att återföra dem till det hus, där Linné bodde allt ifrån sitt tillträde till professuren och tills han den 17 juni 1778 där stilla avsomnade. Linnévänner skulle då kunna bilda sig en föreställning om den miljö, vari den store blomsterkonungen verkade och om det hem, som var hans närmaste värld. Det återställda Linnaeanum bleve en allenastående vård åt hans minne, långt mera värd än någon av de bronsstatyer, som bruka resas över store män.

Här är ett tillfälle för Svenska Linné-Sällskapets ledamöter och vänner att, envar i sin stad och på sitt sätt, bidra till vinnandet av detta mål.

Den nuvarande kristiden är visserligen den mest ogynnsamma, man kan tänka sig, för insamlandet av penningar. Men

¹ Visserligen finnas enstaka Linnéminnen på skilda håll i enskild ägo, men det är att hoppas att även dessa så småningom åter finna väg till det gamla hemmet, om detta bleve rekonstruerat. Sällskapet har redan fått löften i denna riktning.

det svenska folket har visat sig kunna och vilja offra ofantliga summor, då det gäller stora uppgifter. Det torde därför ej vara för djärvt att hoppas, att det även skall finnas offervillighet, när det gäller att bevara de relativt få relikier, som vi äga kvar av Carl von Linné, den store, mångsidige vetenskapsmannen, »den förste skildraren av vårt lands natur» och »den svenska bygdens och torvans skald».

LINNÉ-SÄLLSKAPETS EGNA ANGE- LÄGENHETER.

STYRELSENS ÅRS- OCH FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1919.

Svenska Linné-Sällskapet har hållit två ordinarie sammankomster under år 1919. Den första, högtidssammankomsten, hölls på Linnés Hammarby söndagen den 25 maj och gynnades av härligaste väder. Sedan ordföranden, professor MÜLLER, hälsat de närvarande ledamöterna välkomna, vidtogo förhandlingarna. Till förste hedersledamöter valdes DD. KK. HH. Hertigen och Hertiginnan av Västergötland. Styrelsens års- och förvaltningsberättelse samt revisorernas berättelse för år 1918 upplästes och i enlighet med revisorernas förslag beviljades styrelsen och skattnästaren full och tacksam ansvarsbefrielse.

Ordföranden bragte grosshandlare OSKAR TRAUOGOTT, som var närvarande, Sällskapets tacksamhet för hans stora donation till Sällskapet på 20,000 kr.

Från H. K. H. Hertigen av Närke hade ankommit en skrivelse så lydande.

» *Till Svenska Linnésällskapet.*

För att i någon mån möjliggöra Svenska Linnésällskapets plan att till sitt ursprungliga skick återställa den gamla botaniska Trädgården i Upsala, utlofvar jag härmed att till sällskapet öfverlämna ett bidrag af 10,000 kr. att med 5,000 kr. utgå under hvardera åren 1919—1920, och är det min önskan att gåfvan företrädesvis användes till ordnande enligt Linnés plan af de s. k. Areæ o. dammarna.

EUGEN.

Valdemarsudde den 22 mars 1919.»

Sällskapet beslöt på ordförandens förslag att avsända ett telegram till H. K. H. av följande lydelse:

»Svenska Linnésällskapet, samladt till högtidssammanträde på Hammarby, får härmed till sin Förste Hedersledamot, Eders Kungl. Höghet, frambära sitt varmaste tack för den storslagna gåfvan, som för Sällskapet möjliggör att igångsätta dess förnämsta nuvarande arbetsprogram, den gamla Linnéanska träd-

gårdens restaurering, anhållande Sällskapet därjämte att fortfarande få vara inneslutet i Eders Kungl. Höghets intresse och bevägenhet.

För Svenska Linnésällskapet:

MÜLLER.

HULTH.

FÖRBERG.»

Det från höstsammanträdet vilande förslaget till ändring av stadgarnes §§ 2 och 10 antogs nu slutgiltigt. (Ändringarna intagna i Årsskriften 1919, s. 162).

Prof. ROB. E. FRIES höll föredrag om Linné i Holland. (Tryckt i Årsskriften 1919, s. 141—155.)

De flesta deltagarna begåvo sig sedermera till Uppsala, där de pågående arbetena i Linnéanska trädgården besågos under prof. SERNANDERS ledning, varefter gemensam middag intogs på Stadshotellet.

Höstsammankomsten hölls i Stockholm lördagen den 22 november på Svenska Läkaresällskapets lokal. Då ordföranden prof. MÜLLER av sjukdom var hindrad tjänstgöra och vice ordf. prof. JUEL på grund av tjänsteåligganden ej kunde lämna Uppsala, valdes till ordförande för kvällen prof. SERNANDER.

Först företogs val. Till ordförande för 1920 återvaldes prof. ERIK MÜLLER, Stockholm. Till vice ordförande för samma tid valdes prof. RUTGER SERNANDER. Förutvarande vice ordföranden prof. O. JUEL hade av Större akademiska konsistoriet blivit utsedd till dess representant i styrelsen och kunde därför ej komma i fråga till återval. Till ledamot i styrelsen efter prof. SERNANDER valdes förutvarande suppleanten doktor E. O. HULTGREN i Stockholm. Till suppleant efter honom utsågs jägmästare P. BELLANDER, Stockholm.

Sällskapet hade att för åren 1920—22 välja 3 styrelseledamöter och en suppleant. I tur att avgå voro professorerna ROB. E. FRIES, G. LAGERHEIM och E. LÖNNBERG samt suppleanten doktor CARL FORSSTRAND. Då prof. LAGERHEIM undanbett sig återval, utsågos till ordinarie ledamöter herrar FORSSTRAND, FRIES och LÖNNBERG samt till suppleant prof. N. E. SVEDELIUS, Uppsala.

Till revisorer för 1920 valdes krigsdomare J. ÅSTRÖM, Uppsala, och prof. T. LAGERBERG, Stockholm. Till suppleanter utsågos jägmästare M. CARLGREN och bankdirektör M. BILLING, Djursholm.

Föredrag höllos av docenten J. SAHLGREN från Lund om Linnés talspråk, av docenten O. GERTZ från Lund om Olof Celsius och Flora Uplandica. Ett blad till Uppsalabotanikens historia, samt av skriftställaren K. Hj. LUNDGREN, Stockholm, om Linné och Skåne.

Styrelsen har haft sammanträden i Stockholm eller Uppsala den 25 jan., 23 febr., 30 mars, 12 och 25 maj, 6 Juni, 15 och 29 sept., 9 och 16 nov. Utom löpande ärenden har styrelsen särskilt handlagt frågan om den Linnéanska trädgårdens iordningsställande. Sedan en särskild kommitté tillsatts för att med universitetets drätselnämnd underhandla om omedelbart övertagande av den egentliga trädgården och drätselnämnden den 26 febr. bifallit kommitterades framställning härutinnan, beslöt styrelsen att detta år låta verkställa

dränering, iordningställa gångar, dammar, försöksfält, drivbänkar, samt plantera häckar kring de bägge stora areæ, plantera en del annueller på den ena och perenner på den andra. Upptagandet av dammarna har varit förenat med stora besvärligheter och kostnader. När de väl voro färdiga och plantering av ett stort antal växter företagits under prof. SERNANDERS ledning, visade det sig, att dammarna ej höllo vatten, varföre man måste skrida till cementering av dem. Denna hann icke fullt avslutas före frostens inträdande. De utplanterade växterna måste naturligtvis åter upptagas och jordslås. En mängd av dem har under vintern dött ut. Anordnandet av försöksfält och drivbänkar samt plantering av areæ har ej under året medhunnits. Ett särskilt arbetsutskott har utsetts av styrelsen för att närmast handhava trädgårdens iordningsställande. Som verkställande ledamot i detsamma ha tjänstgjort prof. SERNANDER tills fram i augusti och sedan prof. JUEL. För tiden fr. o. m. 1920 har som sådan valts prof. SVEDELIUS. Genom tillmötesgående från Uppsala stads sida har stadsträdgårdsmästaren fått i sitt reglemente föreskrivet att lämna bistånd vid arbetets tekniska ledning, och får styrelsen framföra sin varma tacksamhet dels till Uppsala stads drätselkammare och planteringskommitté för det visade tillmötesgåendet, dels till stadsträdgårdsmästare P. BOIERTH för det utmärkta arbete han både inom och utom sin tjänst egnat åt sällskapets strävanden. En värdefull vägledning för utförandet av planteringarna i trädgården har erhållits därigenom, att prof. JUEL välvilligt gjort en sammanställning av de växter, som enligt nu kända tryckta och otryckta källor varit odlade av Linné i hans och universitetets botaniska trädgård. Denna sammanställning har tryckts som n:r 1 i Skrifter utgivna av Svenska Linnésällskapet och bär titeln: Hortus Linneanus. An enumeration of plants cultivated in the botanical garden of Upsala during the Linnean period compiled by H. O. Juel. Då växterna i detta arbete äro ordnade efter de naturliga familjerna, men man vid planteringen i trädgården måste ordna växterna efter sexualsystemet, har prof. Juel ytterligare i maskinskrift utarbetat förteckningar över de på fritt land av Linné odlade växterna, arrangerade efter hans system, varjämte han uppgjort planer för areornas plantering. — Det bör slutligen nämnas, att prof. SERNANDER under arbetets gång gjort en mängd intressanta iakttagelser dels rörande trädgårdens äldre historia, dels rörande åtskilliga växter, som utvecklats sig från frön, vilka länge varit gömda i jorden, och ha vi att motse en berättelse därom längre fram.

Under året har andra årgången av Sällskapets årsskrift samt den ovan omnämnda Skrifter N:r 1 utkommit. Kostnaderna för årsskriften ha stigit betydligt och kunna icke bestridas enbart från årsavgifter och räntor från fasta fonden. Om icke andra medel kunna uppbringas, blir man nog tvungen att draga in på årsskriftens utstyrsel och storlek eller att höja årsavgifterna.

Enligt uppdrag

J. M. HULTH
sekreterare.

SKATTMÄSTARENS BERÄTTELSE FÖR ÅR 1919.

Förteckningen över Sällskapets ledamöter upptog, sedan DD. KK. HH. Hertigen och Hertiginnan av Västergötland mottagit inval såsom Förste Hedersledamöter, sex *hedersledamöter*, fyrtiofyra *stödjande* ledamöter, av vilka sexton tillika äro *stiftare av Linnémuseet*, sjuttioen *ständiga* ledamöter och femhundra nittiotre *årligen betalande*, eller tillsammans sjuhundra fjorton ledamöter.

På grund av den allmänna olust, som åtföljt de tryckta tiderna, har det befunnits olämpligt att mera energiskt söka verka för insamlande av medel för Sällskapets behov. Ökade inkomster erfordras dock för avslutande av arbetena på Linneanums återställande, för bildande av en fond för underhåll av detsamma, samt — sist men icke minst — för utgivande av Linnéanska publikationer.

Att frivilliga gåvor under året ej alldeles uteblivit framgår emellertid av följande

Sammandrag ur kassakontot:

<i>Debet:</i>	Kronor
För erhållande av årsskriftens första årgång ha 22 nyinvalda	
betalt årsavgift även för 1918	220: —
557 årsavgifter för 1919	5,570: —
Genom postförskott restituerade porton	518: 05
Avgifter av 7 nyinvalda ständiga ledamöter	1,400: —
Avgift av en stödjande ledamot	1,300: —
Avgift av en stiftare av Linnémuseet	5,000: —
Diverse frivilliga bidrag	6,305: —
Försålda publikationer	246: 45
Räntebehållning å bankräkningarne	3,741: 63
Uttag från bankräkningarne	21,884: 72
Kassa från 1918	82: 37
	S:a kronor 46,268: 22

<i>Kredit:</i>	
Allmänna omkostnader	2,953: 91
Årsskriften	8,866: 24
Till trädgårdens återställande	21,019: 68
Insatt å bankkonton	12,727: 58
Kassabehållning d. ³¹ / ₁₂ 1919	700: 81
	S:a kronor 46.268: 22

Utgående balanskonto:

Samlingarnas konto	105,100: —	Fasta fondens konto	16,200: —
Trädgårdsåterställandets konto	21,019: 68	Museifondens konto	88,800: —
Kapitalräknings konto	69,694: 96	Trädgårdsfondens konto	35,000: —
Giroräknings konto	682: 75	Dispositionsfond. konto	37,400: —
Kassa	700: 81	Frivilliga bidrags konto	19,798: 20
			<hr/>
S:a kronor	197,198: 20	S:a kronor	197,198: 20

Stockholm i Februari 1920.

ELOF FÖRBERG
Sällskapets skattmästare.

REVISIONSBERÄTTELSE.

Undertecknade, av Svenska Linnésällskapet utsedda att granska 1919 års förvaltning få härmed efter fullgjort uppdrag avgiva följande berättelse.

Beträffande de olika inkomst- och utgiftsposterna samt Sällskapets ställning vid årsskiftet få vi hänvisa till skattmästarens berättelse.

Räkenskaperna äro noggrant förda och samtliga utgiftsposter försedda med behöriga verifikationer.

Styrelsens protokoll hava av oss genomgåts och hava ej givit anledning till anmärkning.

Slutligen få vi vitsorda det uppoffrande arbete som skattmästaren, doktor ELOF FÖRBERG, allt fortfarande nedlagt för förverkligandet av Sällskapets syftemål.

På grund av vad vi här ovan anfört få vi föreslå, att Linnésällskapet beviljar styrelsen och skattmästaren full och tacksam ansvarsfrihet för den tid förvaltningen omfattat.

Uppsala och Stockholm i maj 1920.

Torsten Lagerberg.

John Åström.

GÅVOR UNDER ÅR 1919.

(Några upptagna i förra årsskriften.)

Bankdirektör M. ARONOWITSCH, Stockholm	250 kr.
Genom tandläkare C. G. LUNDBERG, Södertälje	105 »
En ledamot, som vill vara okänd; (avsett för trädgården och Linnémuseet och redovisat å detta konto)	5,000 »
Bankdirektör O. RYDBECK	200 »
Grosshandlare JAMES FUNCH	200 »
Livmedikus C. O. OLIN	200 »
Docenten d:r K. MARCUS	50 »
Docenten d:r O. HULT	300 »

Av doktorinnan MARTIN, Södertälje, några bitar sidenbrokad från det Linnéska hemmet.

Professor E. O. ARENANDER, Ultuna: Två av honom författade uppsatser rör. Linné.

Docenten K. V. O. DAHLGREN, Uppsala: Zetterstedt, J. E. Minnesord öfver Carl von Linné 1872. Vid Linnéfesten i Jönköping den 16 nov. 1872.

Docenten O. GERTZ, Lund: En större samling separat av egna uppsatser i svenska botanikens historia (särskilt flera Linneana).

Prof. O. JUEL, Uppsala: Förteckning efter sexualsystemet över växterna i hans Hortus Linneanus. (Avsedd för Linnéträdgården).

Häradshövding B. LAGERVALL, Stockholm: Linné, Genera plantarum, Flora dalecarlica, Svenska arbeten utg. av Ährling. Festen till Carl von Linnés minne 1878. Erikson, J., Carl Linnaeus 1907.

Akademiörtagårdsmästaren I. ÖRTENDAHL, Uppsala: Carl von Linné. Tvåhundraårsminnet 1707—1907.

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS STYRELSE.

Professor E. MÜLLER,
Ordförande för 1920.

Professor R. SERNANDER,
Vice ordförande för 1920.

Övriga styrelsemedlemmar:

Valda av Sällskapet
för åren 1918—1920:

Hovtandläkare E. FÖRBERG, Skattmästare.
Doktor E. O. HULTGREN.
Överbibliotekarien J. M. HULTH, Sekreterare.
Suppleant: Disponenten P. BELLANDER.

för åren 1919—1921:

Doktor O. HULT, professor Sv. MURBECK, en vakant.
Suppleant: Lektor E. HEMMENDORFF.

för åren 1920—1922:

Doktor C. FORSTRAND, Redaktör av årsskriften.
Professorerna R. E. FRIES och E. LÖNNBERG.
Suppleant: Professor N. E. SVEDELIUS.

Vald av Större akademiska konsistoriet i Uppsala:
Professor O. JUEL.

Revisorer:

Professor T. LAGERBERG och krigsdomare J. ÅSTRÖM.
Suppleanter: Jägmästare M. CARLGREN och bankdirektör M. BILLING.

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS LEDAMÖTER.

Tillägg till 1919 års matrikel.

- ALEMAN, O., D:r, Birger Jarlsgatan 19 C, Stockholm.
ALEMAN, Doktorinna, Birger Jarlsgatan 19 C, Stockholm.
ALMGREN, K., Hovrättsråd, Valhallavägen 45 B, Stockholm.
ALVIN, G. A., D:r, Sibyllegatan 19, Stockholm.
ALVIN, Doktorinna, Sibyllegatan 19, Stockholm.
ANDERSSON, AMOS, Direktör, Georgsgatan 27, Helsingfors.
APPELLÖF, A., Professor, Uppsala.
APPELTOFFT, GÖRAN, Löjtnant, Norrköping.
BENGTSSON, S., Docent, Lund.
BENSOW, FRANK, Kapten, Norrköping.
BERGMARK, G., Professor, Uppsala.
BERGNER, E., Med. d:r, Örebro.
BERGSTRÖM, K. J., Landshövding, Örebro.
*BJÖRNSTRÖM-STEFFANSON, H., Tyresö.
BOSTRÖM, MARY, Fru, Tynnelsö, Över-Selö.
BOVIN, E., D:r, Docent, Stureparken 2, Stockholm.
BOVIN, Doktorinna, Stureparken 2, Stockholm.
BRANDBERG, TH., Akademiäntmästare, Uppsala.
BRATT, CHR., D:r, Uppsala.
**BRODIN, E., Konsul, Villagat. 16, Stockholm. *Stiftare av Linné-museet.*
BROLÉN, C. A., f. d. Rektor, Vasagatan 16, Stockholm.
BRUMMER, J. W., Häradshövding, Alexandersgatan 14, Helsingfors.
BÄCKSTRÖM, TH., Bankkamrer, Uppsala.
*CERVIN, ALICE, Fru, Villagatan 11, Stockholm.
DAHL, C. G., Fil. kand., Föreståndare för Alnarps Trädgårdsskola, Åkarp.
DAHLBERG, R., Magister, Boulevardsgatan 19, Helsingfors.
DAHLÉN, GOTTHARD, Tandläkare, Vasagatan 12, Stockholm.
*DUNKER, H., Disponent, Helsingborg.
**VON ECKERMANN, HARRY, Överingenjör, Ljusne. *Stiftare av Linné-museet.*
**VON ECKERMANN, ULLA, Fru, Ljusne. *Stiftare av Linné-museet.*
**VON ECKERMANN, W., Kammarherre, Sturegatan 32, Stockholm. *Stiftare av Linné-museet.*
**VON ECKERMANN, E., Grevinna, Sturegatan 32, Stockholm. *Stiftare av Linné-museet.*
ERDMANN, TH., f. d. Distriktsläkare, Slöjdgatan 7, Stockholm.

- ERIKSSON, J., Direktör, Kungsgatan 45, Uppsala.
 ERNBERG, H., Överläkare, Linnégatan 7, Stockholm.
 FICK, HELGA, Doktor, Gävle.
 FORSSNER, HJ., Professor, Sturegatan 34, Stockholm.
 FORSSNER, Professorska, Sturegatan 34, Stockholm.
 FREDBÄRJ, F., Amanuens, Hantverkaregatan 3, Stockholm.
 FREDHOLM, EINAR, Notarie, Norrköping.
 FREDRIKSSON, E., Direktör, Ö. Ågatan 33, Uppsala.
 FRIES, E. TH., Reg.-läkare, Visby.
 FROM, L., Fröken, Malmskillnadsgatan 48, Stockholm.
 GAD, HELGE, Kand., Kungsgatan 37, Uppsala.
 GADD, PEHR, Magister, Tandläkare, Ludvigsgatan 5, Helsingfors.
 GIRON, A., Kapten, Birger Jarlsgatan 74, Stockholm.
 HEDIN, S. G., Professor, Uppsala.
 HERDIN, K. W., v. Häradshövding, Rådman, Uppsala.
 HERTZ, ESTER, Fru, Helsingborg.
 HERTZ, FREDR., Grosshandlare, Helsingborg.
 HILDÉN, H., D:r, Skriftställare, Lotsgatan 7, Helsingfors.
 HJORTZBERG, G., D:r, Käsö, Göteborg.
 HOLMIN, N., D:r, Baldersgatan 5, Stockholm.
 HULTÉN, E., Fil. mag., Vikingagatan 2, Stockholm.
 HYBINETTE, P., Direktör, Skolgatan 11, Uppsala.
 HÖCKERT, M., Direktör, Kaserngatan 20, Helsingfors.
 HÖGBERG, JOSEF, Kamrer, Norrköping.
 JACOBÆUS, H. C., Professor, Nybrogatan 6, Stockholm.
 JANSSON, A., Redaktör, Örebro.
 JOHNSON, H., Löjtnant, Hjärnegatan 10, Stockholm.
 LAGERCRANTZ, G., Bankdirektör, Djursholm.
 *LAGERCRANTZ, S., Professorska, Sysslomansgatan 9, Uppsala.
 LARSSON, L. E., Direktör, Uppsala.
 *LETTSTRÖM, E., Godsägare, Sköldnora, Rotebro.
 LILJEQVIST, B., Tandläkare, Parkgatan 9, Helsingfors.
 LIND, E., Lasarettsläkare, Örnsköldsvik.
 LINDBERG, R., Ingenjör, Villagatan 25, Helsingfors.
 LINDBERG, T., Direktör, Uppsala.
 LINDGREN, F. G., Kyrkoherde, Drottninggatan 67, Stockholm.
 LINDVALL, E., Grosshandlare, Uppsala.
 LINKÖPINGS STIFTSBIBLIOTEK, Linköping.
 LUNDEBERG, G. A., Överste, Gamla Torget 2, Uppsala.
 LUNDIN, P. E., Apotekare, Ramsberg.
 LYDECKER, A., Litteratör, Observatoriegatan 10, Helsingfors.
 LYDECKER, J. L., Med. d:r, Östra Brunnsparken, Helsingfors.
 MAAR, V., Med. d:r, Professor, Köpenhamn.
 MALMESTRÖM, ELIS, D:r, Trädgårdsgatan 16, Uppsala.
 **MANNERHEIM, JOHAN, Friherre, Villagatan 21, Stockholm. *Stiftare av Linnémuseet.*
 *MELLGREN, E., Direktör, Kungsgatan 46, Uppsala.
 MÜLLERN-ASPEGREN, U., D:r, Hamngatan 26, Stockholm.
 MÜLLERN-ASPEGREN, Doktorinna, Hamngatan 26, Stockholm.
 NILSSON, HJ., Professor, Svalöv.

- NORBLAD, L., Bokhandlare, Uppsala.
 NYBERG, MAJ, Fru, Pätilä gård, Järvelä, Finland.
 OHLSSON, S., Fröken, Uppsala.
 OLIVECRONA, A., Häradshövding, Sysslomansgatan 27, Uppsala.
 *OLSEN, R., Generalkonsul, Kristiania.
 PALMGRÉN, A., Docent, Andrégatan 19, Helsingfors.
 PALMGREN, H., Regeringsråd, Sköldungagatan 2, Stockholm.
 PALMGREN, Fru, Sköldungagatan 2, Stockholm.
 PETRELIUS, V., Postmästare, Uppsala.
 PETRÉN, G., Professor, Uppsala.
 PETERSON, INGEMAR, Major, Sturegatan 36, Stockholm.
 PLENGIER, H., Direktör, Uppsala.
 PRAWITT, CHR., Grosshandlare, Hjorthagsvägen 5, Stockholm.
 QVARNSTRÖM, E., Med. d:r, Maria sjukhus, Helsingfors.
 RENVALL, G., Med. d:r, Högbergsgatan 45, Helsingfors.
 RETZIUS, ANNA, Professorska, Drottninggatan 116, Stockholm.
 REUTERSKIÖLD, G. B., Major, Uppsala.
 RIBBING, G., Häradshövding, Skolgatan 1, Uppsala.
 ROTHMAN, G., Med. lic., Nynäshamn.
 *RYDBECK, O., Bankdirektör, Djursholm.
 SALMONSON, O., Direktör, Söderhagens gård, Drevviken.
 SANTESSON, B. H., Med. lic., Grevgatan 8, Stockholm.
 SCHAGER, G., Fröken, Apelbergsgatan 34, Stockholm.
 SCHUMACHER, W., Direktör, Ludvigsgatan 5, Helsingfors.
 SCHÖNMEYR, G., Bankdirektör, Gustav Adolfs torg 18, Stockholm.
 SEDERHOLM, EDW., Godsägare, Alberga.
 SJÖSTRÖM, EBBA, Fröken, Sala.
 SJÖVALL, S., Med. d:r, Lasarettsläkare, Växjö.
 SJÖVALL, T., Rådman, Helsingborg.
 SKÅRMAN, HARALD, Ingenjör, Lidingön.
 STARUP, A. V., Disponent, Ö. Slottsgatan 14 C, Uppsala.
 STRANDBERG, A., Direktör, Uppsala.
 STRÖM, S., Fröken, Österplan 13, Uppsala.
 STUDE, P., Direktör, Boulevardsgatan 22, Helsingfors.
 SWARTLING, MAGNUS, Köpman, Norrköping.
 *SWARTZ, C., Universitetskansler, Hovslagaregatan 5, Stockholm.
 SVEDBERG, THE, Professor, Uppsala.
 SÖDERBERG, E., Jur. fil. kand., St. Vattugatan 20, Stockholm.
 SÖDERBERG, HJ., Direktör, Kungsgatan 61, Uppsala.
 SÖDERLUND, GUSTAV, Civilingenjör, Norrköping.
 TALLQVIST, G., Direktör, Fabiansgatan 14, Helsingfors.
 TROELL, ABR., D:r, Birger Jarlsgatan 48, Stockholm.
 **WACHTMEISTER, AXEL, Greve, Lomma. *Stiftare av Linné-museet.*
 **WACHTMEISTER, CAROLA, Grevinna, Lomma. *Stiftare av Linné-museet.*
 **WACHTMEISTER, H., Greve, Överstekammarjunkare, Kungsgatan 2, Stockholm.
Stiftare av Linné-museet.
 WALLER, E., Lasarettsläkare, Lidköping.
 WÄRN, J. G., Godsägare, Gudhammar, Hova.
 WASENIUS, E., Tandläkare, Boulevardsgatan 14, Helsingfors.
 WASENIUS, A., Magister, Boulevardsgatan 14, Helsingfors.

- WEINBERG, E., Godsägare, Engelbrektskatan 23, Stockholm.
WEINBERG, Fru, Engelbrektskatan 23, Stockholm.
WEBER, TH., Tandläkare, Unionskatan 4, Helsingfors.
WETTER, F. P:SON, Professor, Storgatan 8, Uppsala.
WIJK, BERTIL, Doktor, Göteborg.
WILHELMSON, B., Fru, Bergskatan 4, Stockholm.
*WRANGEL, H., Greve, Envoyé, 75 Portland Place, London, W.
WUORENHEIMO, A., Häradshövding, Georgskatan 13, Helsingfors.
ZETHELIUS, G., Bankdirektör, Strandvägen 63, Stockholm.
ÅBERG, E., Direktör, N. Slottskatan 6, Uppsala.
ÅHLIN, JOEL, Handlande, Uppsala.
ÄYRÄPÄÄ, MATTI, Professor, Norra Esplanadkatan 5, Helsingfors.
ÖFLUND, O., Direktör, Boulevardskatan 26, Helsingfors.
-

LIPPSALA 1920
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

2031

